

ประวัติและปฏิปทา หลวงพ่อลี ฐมมธโร

วัดโศการาม

ด.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ

พระอาจารย์ลี ฐมมธโร เกิดเมื่อวันพฤหัสบดี เวลา ๒๑.๐๐ น. เดือนยี่ แรม ๒ ค่ำ ปีมะเมีย ตรงกับวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๙ บ้านเกิดคือ บ้านหนองสองห้อง ต.ยางโยภาพ อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี หมู่บ้านนี้มีบ้านประมาณ ๘๐ หลังคาเรือน แบ่งออกเป็น ๓ คุ่ม คือหมู่บ้านน้อยหนึ่ง หมู่บ้านในหนึ่ง และหมู่บ้านนอกหนึ่ง ที่หมู่บ้านนอกนี้มีวัดตั้งอยู่ พระอาจารย์ลีได้ เกิดในหมู่บ้านที่มีวัดตั้งอยู่ บ้านทั้ง ๓ คุ่มนี้มีหนองน้ำอยู่ตรงกลาง ๓ หนอง บริเวณรอบๆ หมู่บ้านมีต้นยางใหญ่ขึ้นอยู่ล้อมรอบนับเป็นสิบล้าน ต้น ทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านมีเนินบ้าน เก่าๆ มีพระอุโบสถสร้างฯ ๒ แห่ง ปรากฏว่าผีดูมาก บางคราวถึงกับมาพาเอาคนไปอยู่ที่ศาลเจ้า สังเกตดูรู้สึกว่าจะเป็นฝีมือของขอมเป็นผู้สร้างขึ้น

นามเดิมของพระอาจารย์ลีคือ นายขาลี นาริ่งศ์ เป็นบุตรของนายปาว และนางพวย นาริ่งศ์ ปู่ชื่อจันทาริ ย่าชื่อนางสีดา ตาชื่อนันทะเสน ยายชื่อนางดี มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันทั้งหมด ๙ คน เป็นชาย ๕ คน หญิง ๔ คน เกิดมาได้ ๙ วัน เกิดมีอาการรบกวนพ่อแม่เป็นการใหญ่ เช่นร้องไห้เสมอๆ ถึงกับโยมบิดามารดาทั้งสองได้แตกจากกันไปหลายวัน เมื่อโยมผู้หญิงออกไปได้ ๓ วัน ตัวเองเกิดโรคป่วยบนศีรษะ ไมกิน ไม่นอนเป็นเวลาหลายวัน เลี้ยงยากที่สุด โยมบิดามารดาไม่มีใครสามารถจะเลี้ยงให้ถูกใจได้

ต่อมาอายุได้ ๑๑ ปี โยมมารดาถึงแก่กรรม ยังมีน้องเล็กๆ คนหนึ่งเป็นผู้หญิง ได้เลี้ยงดูกันมา ส่วนคนอื่นๆ เขาโตแล้วต่างคน ก็พากันไปทำมาหากิน ยังเหลืออีก ๒-๓ คน พ่อลูกพากันทำนาเป็นอาชีพ พออายุได้ราว ๑๒ ปี ได้เรียนหนังสือไทยพออ่านออกเขียนได้ สอบชั้นประถมก็ตกเสียอีก ข้างมัน แต่จะเรียนไปจนหมดเวลา พอตีอายุ ๑๗ ปีจึงได้ออกจากโรงเรียน

ต่อจากนั้นมาก็คิดหาแต่เงินเท่านั้น ในระหว่างนี้เกิดมีการขัดดอกขัดใจกับโยม

ผู้ชายบ่อยๆ คือโยมต้องการให้เราทำการค้าขายของที่เราไม่ชอบ เช่น ไปหาซื้อหมูมาขาย ซื้อวัวมาขาย เป็นต้น ถึงเวลาอยากจะไปทำบุญก็คอยขัด การงานก็คอยขัดคอเสมอ บางทีต้องการไปทำบุญกับเขาก็หายอมให้ไปไม่ กลับบอกให้ไปทำไรทำนาเสีย บางวันน้อยใจนั่งร้องไห้อยู่คนเดียวกลางทุ่งนา นึกแต่ในใจว่าเราจักไม่อยู่ในหมู่บ้านนี้ แต่ก็ต้องอดทนอยู่ไปก่อน ต่อมา โยมบิดาได้ภรรยาใหม่คนหนึ่งชื่อ แม่ทิพย์ ตอนนี้อายุสบายใจขึ้นหน่อย

เมื่ออายุได้ ๑๘ ปี ได้ออกเดินทางจากบ้านลงมาหาพี่ชาย ซึ่งมาทำงานรับจ้างอยู่ที่ตลาดหนองแขง จ.สระบุรี ทราบว่าเขาทำงานได้เงินเดือน เพราะทางการชลประทานกำลังมีการก่อสร้างประตูน้ำ พอเดือน ๑๑ ก็ได้มาพักอยู่กับพี่ชายก็ไม่พอใจ เหตุที่จะไม่พอใจนั้นก็เพราะได้บอกกับเขาว่า พี่ควรขึ้นไปบ้านข้างซี เขาก็ปฏิเสธ ไม่อยากจะไป เราจึงหนีออกเดินทางลงมาเที่ยวแสวงหาเงิน เพราะเห็นว่าเงินเป็นของคู่กับชีวิต ในระหว่างนี้กำลังตกอยู่ในวัยหนุ่มฉกรรจ์ แต่มีความรู้สึกว่าตนของตนเองยังเป็นเด็กอยู่เสมอ เช่นมีเพื่อนฝูงแนะนำชักจูงไปเที่ยวผู้หญิง ก็ไม่สนใจ เพราะเรื่องผัวๆ เมียๆ คิดว่าเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ ไม่ใช่เรื่องของเด็ก

ชีวิตที่ผ่านมาแล้วนั้น มีความรู้สึกนึกแต่ในใจอยู่ว่า ถ้าเราอายุยังไม่ถึง ๓๐ ปี จักไม่ยอมแต่งงานข้อหนึ่ง ข้อสองถ้าเงินไม่ติดอยู่ในกำมือถึง ๕๐๐ บาท เราจักไม่ยอมแต่งงานกับใครๆ ตั้งใจว่าเราคนเดียวมีความสามารถและมีเงินที่จะเลี้ยงดูเขาได้อย่างน้อย ๓ คนขึ้นไป เราจึงจะยอมเกี่ยวข้องกับหญิง ยังมีข้อรังเกียจอยู่อีกข้อหนึ่งคือ เวลาเป็นเด็กเริ่มรู้เตียงสา ถ้าได้เห็นหญิงตั้งครรรภ์จวนจะคลอดทำให้เกิดความรู้สึกทั้งเกลียดทั้งกลัว เพราะคนทางโน้นเวลาจะคลอดบุตร มักเอาเชือกผูกบนชื่อ มือจับปลายเชือกห้อยแขวนทำการคลอด บางคนถึงกับร้องเอะอะโวยวาย หน้าบิดคอเบี้ยว บางครั้งเพิกขี้ไปเห็นเข้าต้องเอาปิดหูปิดตา นอนไม่หลับเพราะความทั้งเกลียดทั้งกลัว เรื่องเหล่านี้มีความรู้สึกติดตา ติดใจมาตั้งแต่เด็ก

ต่อมาอายุผ่านเข้า ๑๙-๒๐ ปี ในระหว่างนี้พอจะมีความคิดนึกในทางบุญและทางบาป แต่ก็ไม่มีนิสัยในการทำบาป ตั้งแต่เกิดมาจนถึงอายุ ๒๐ ปี ได้เคยฆ่าสัตว์ใหญ่ตายครั้งเดียวคือสุนัข เหตุที่ฆ่าสุนัขนั้นจำได้ว่า วันหนึ่งกำลังนั่งกินข้าวอยู่แล้วเอาไข่ไปหมกไว้ในกองไฟ สุนัขก็มาคาบเอาไข่ไปกินเสีย ลุกขึ้นได้คว้าไม้ตีสุนัขตายคาที่ พอสุนัขตายก็นึกเสียใจว่าเราจะแก้บาปครั้งนี้โดยวิธีไหน จึงได้ค้นหาหนังสือเก่าๆ ท่องจำคาถากรวดน้ำได้ก็มาไหว้พระสวดมนต์

อุทิศส่วนกุศลให้สุนัขตัวนั้น ใจก็ดีขึ้น แต่นิสัยใจคอระหว่างนั้นก็ก่อกองใจว่า เราอยากจะทำ

พอดีอายุครบ ๒๐ ปี ตรงกับปี พ.ศ. ๒๔๖๘ โยมมารดาเลี้ยงถึงแก่ความตาย วันนั้นได้ไปอยู่กับญาติที่อำเภอบางเลน จ.นครปฐม พอปลายเดือนกุมภาพันธ์ ก็ได้กลับขึ้นไปบ้าน โยมบิดาก็แนะนำให้บวช ขณะนั้นมีเงินติดตัวอยู่ประมาณ ๑๖๐ บาท เมื่อไปถึงบ้านใหม่ๆ โยมพี่ชาย พี่เขย พี่สาว ฯลฯ ก็พากันมากลุ่มรวม เยี่ยมเยียนถามข่าวคราวต่างๆ แล้วขอกู้เงินยืมเงินไปซื้อควายบัง ซื้อนาบัง ค่าขายบัง ก็ยินยอมให้เงินเขาไปตามที่เขาต้องการ เพราะตัวเองคิดจะทำบวช ตกเงิน ๑๖๐ บาท ที่มีอยู่คงเหลือเพียง ๔๐ บาท

ถึงเวลาเทศกาลบวชนาค โยมบิดาก็จัดแจงให้บวชจนสำเร็จ ได้ทำการบวชเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ มีเพื่อนๆ บวชด้วยกันในวันนั้นรวม ๙ องค์ ทุกวันนี้พวกที่บวชวันเดียวกันมรณภาพไปบ้าง ลาสิกขาบ้าง ยังคงเหลือที่เป็นพระภิกษุอยู่เพียง ๒ องค์ คือ เพื่อนหนึ่ง กับตัวเอง เมื่อบวชแล้วก็ได้เรียนสวดมนต์และพระธรรมวินัย แล้วตรวจดูภาวะของตนและพระภิกษุอื่นๆ ในสมัยนั้น เห็นว่าไม่ไหวแน่ เพราะแทนที่จะปฏิบัติสมณกิจ กลับมีวุ่นวายแต่การสนุกมากกว่า เป็นต้นว่า นั่งเล่นหมากรุกกันบ้าง เล่นมวยปล้ำกันบ้าง เล่นดั่งหัวไม้ขีดไฟกับผู้หญิง (เวลายามงานเสียดิ) บ้าง เล่นนกกกันบ้าง เล่นชนไก่กันบ้าง บางทีถึงกับมีการฉันทข้าวเย็น พูดถึงเรื่องฉันทข้าวเย็นแม้แต่ตัวเองซึ่งรวมอยู่ในสังคมาชนั้น ในสมัยนั้นนี้ก็ได้ว่าเคยประพฤติรวม ๓ ครั้งคือ

ครั้งที่ ๑ วันหนึ่งรู้สึกหิวได้คว้าเอาข้าวที่บูชาไว้บนหิ้งพระมาฉันเวลากลางคืน

ครั้งที่ ๒ ได้รับนิมนต์ไปเทศน์มหาชาติในงานบุญมหาชาติที่วัดบ้านโนนแดง ต.ไผ่ใหญ่ อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี พอดีกัณฑ์เทศน์ของตัวเองไปตรงกับเวลาเพล พอเทศน์จบก็หมดเวลาฉัน ขณะเดินทางกลับวัด มีลูกศิษย์ สะพายย่ามใส่ข้าวสุก ข้าวต้มมัด และปลาอย่าง เมื่อเดินเท้ามาระหว่างทางเวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. เศษ รู้สึกเหน็ดเหนื่อยและหิว จึงเรียกให้ลูกศิษย์เอาของในย่ามมาดู อุดใจไม่ไหวเลยนั่งลงฉันปลาอย่างกับข้าวเหนียวที่ได้ต้มไม้แห้งหนึ่ง เมื่อฉันเสร็จแล้วจึงได้เดินทางกลับวัด

ครั้งที่ ๓ เข้าป่าไปทำงานลากไม้มาสร้างศาลาการเปรียญ ตกเวลากลางคืนเกิดความหิว จึงได้ฉันทข้าวเย็นอีกครั้งหนึ่ง

เรื่องเหล่านี้มิได้ทำแต่ลำพังคนเดียว เพื่อนฝูงก็ทำกันมาก แต่พากันปิดบัง ในระหว่างที่บวชอยู่ในระยะเวลานั้น ที่รู้สึกเบื่อที่สุดคือการรับนิมนต์ไปสวดมนต์ คนตาย เพราะรู้สึกรังเกียจมาก ตั้งแต่เกิดมาจนอายุ ๒๐ ปี ถ้าบ้านไหนเกิดมีคนตายจะไม่ยอมไปกินข้าวกินน้ำในบ้านนั้น แม้กระทั่งคนอยู่ที่บ้านเดียวกัน ออกไปช่วยงานศพ เมื่อเขากลับมาถึงบ้านก็คอยสังเกตดูว่า เขาจะกินน้ำ กระทบวยไหน กินข้าวกลองไหน แล้วจดจำไว้แต่ไม่พูด แล้วตัวเองจะไม่ยอมกินข้าวกินน้ำร่วมภาชนะกับคนนั้น เมื่อบวชแล้วนิสัยนี้ก็ยังคงติดอยู่ ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งถึงอายุ ๑๙ ปี ป่าช้าไม่เคยเหยียบยบ แม้นญาติหรือโยมมารดาจะตายก็ไม่ยอมไปเผา

วันหนึ่งได้ยินเสียงร้องไห้โวยวายในหมู่บ้าน ก็ทราบว่ามีคนตาย พอดีเห็นคนเดินถือขันพร้อมดอกไม้ธูปเทียนมานิมนต์พระไปสวด พอคนมานิมนต์เดินเข้าห้องสมภาร ตัวเองก็รีบหนี พระบวชใหม่ๆ ที่เป็นลูกน้องก็พลอยหนีตาม หนีไปแล้วก็แยกย้ายกันไปละแห่ง ปีนขึ้นต้นมะม่วงคนละต้นแล้วต่างคนต่างนั่งเงิบ สักครู่หนึ่งพระอุปัชฌาย์ท่านตามหาไม่พบ ได้ยินแต่เสียง ท่านเฝ้าอยู่บนกุฏิ นึกกลัวอยู่อย่างหนึ่งคือลูกกระสุน เพราะพระอุปัชฌาย์ท่านชอบยิงกระสุนไล่ค้างควาตามต้นไม้ ในที่สุดท่านก็ใช้ให้สามเณรค้นหาจนพบ ต่างคนต่างต้องลงจากต้นมะม่วง

เป็นอยู่อย่างนี้จนตลอดเวลา ๒ พรรษา จึงมาตรวจคั่นดูพระวินัย ก็รู้สึกยุ่งยาก ลำบากใจเป็นอย่างยิ่ง นึกแต่ในใจว่า เราต้องสึก ถ้าไม่สึกเราต้องหนี พอล่วงถึงพรรษาที่ ๒ จึงตั้งใจอธิษฐานว่า “เวลานี้ข้าพเจ้ายังมุ่งดีหวังดีต่อพระศาสนา อยู่ในกาลต่อไปนี้ ขอจงให้พบครูบาอาจารย์ที่ประพฤตินดี ปฏิบัติชอบภายใน ๓ เดือน”

พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

ต่อมาเดือนพฤศจิกายนข้างแรม ได้ไปเทศน์มหาชาติที่วัดบ้านโนนรังใหญ่ ต. ยางโยภาพ อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี พอตีไปพบพระกรรมฐานองค์หนึ่ง กำลังเทศน์อยู่บนธรรมาสน์ รู้สึกเกิดแปลกประหลาดในจิตขึ้นโดยโวหารของ ธรรมะน่าเลื่อมใส จึงได้ไต่ถามญาติโยมว่าท่านองค์นั้นเป็นใคร มาจากไหน ได้รับตอบว่า “เป็นศิษย์พระอาจารย์มั่น ชื่อพระอาจารย์บท” ท่านได้พักอยู่ใน ป่ายางใหญ่ใกล้บ้านราว ๒๐ เส้น พองานเทศน์มหาชาติแล้วเสร็จก็ได้ติดตาม ไปดู ได้เห็นปฏิบัติทาความประพฤติของท่านเป็นที่พอใจ จึงถามท่านว่าใครเป็น อาจารย์ของท่าน ท่านตอบว่า “พระอาจารย์มั่น พระอาจารย์เสาร์ เวลานี้พระ อาจารย์มั่นได้ออกเดินทางจากจังหวัดสกลนครไปพักอยู่ที่วัดบูรพา จ. อุบลราชธานี”

พอได้ความเช่นนั้นก็รีบเดินทางกลับบ้าน นึกแต่ในใจว่า “เราคงสมหวังแน่ๆ” อยู่มาไม่กี่วันจึงได้ลาโยมผู้ชาย ลาพระอุปัชฌาย์ ท่านทั้งสองนี้ก็พูดจา ขัดขวางทุกด้านทุกมุม แต่ได้ตัดสินใจเด็ดขาดว่า “เราต้องไปจากบ้านนี้โดย เด็ดขาด จะให้สึกก็ต้องไป จะให้อยู่เป็นพระก็ต้องไป พระอุปัชฌาย์ และโยม ผู้ชายไม่มีสิทธิ์ใดๆ ทั้งหมด ถ้าขึ้นกั้วกายสิทธิ์ในตัวเรานาที่ใด ต้องลุกหนีไป นาที่นั่น” ได้พูดกับโยมผู้ชายอย่างนี้ ในที่สุดโยมผู้ชายและพระอุปัชฌาย์ก็ยอม

เดือนอ้ายข้างแรม เวลาเพลแล้ว ประมาณ ๑๓.๐๐ น. ได้ออกเดินทางพร้อม ด้วยบริวารโดยลำพังองค์เดียว โยมผู้ชายได้ติดตามออกไปส่งถึงกลางทุ่งนา เมื่อได้ร่ำลากันแล้วต่างคนก็ต่างไป วันนั้นเดินทางผ่านอำเภอม่วงสามสิบพุ่ง ไปสู่ จ.อุบลราชธานี ได้ทราบข่าวว่าพระอาจารย์มั่นพักอยู่ที่บ้านกุดลาด ต.กุด ลาด อ.เมือง อยู่ห่างจากจังหวัดอุบลราชธานี ประมาณ ๑๐ กิโลเมตรเศษ พอตี พระบริคตฯ ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งนายอำเภอม่วงสามสิบถูกปลดออกจาก ราชการ ชีรยนต์ผ่านมา พบเรากำลังเดินทางอยู่คนเดียว ท่านผู้นี้ได้นิมนต์ขึ้น รถขนย้ายครอบครัวของท่าน ไปส่งถึงสนามบินจังหวัดอุบลฯ ทางไปบ้านกุด ลาด บัดนี้ก็ยังระลึกถึงบุญคุณของท่านผู้นี้อยู่ ทั้งๆ ที่ไม่รู้จักกันเลย ประมาณ ๕ โมงเย็นเดินทางถึงสำนักวัดป่าบ้านกุดลาดแต่ได้ทราบข่าวว่าพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต กลับมาพักอยู่วัดบูรพา

รุ่งเช้าเมื่อฉันอาหารแล้วได้เดินทางกลับมาจังหวัดอุบลฯ ได้ไปนมัสการกราบ เรียนความประสงค์ของตนต่อพระอาจารย์มั่น ท่านก็ได้ช่วยแนะนำสงเคราะห์

เป็นที่พอใจ สอนคำภานาให้ว่า “พุทธโศฯ” เพียงคำเดียวเท่านั้น พอดีท่านกำลัง อาพาธ ท่านได้แนะนำให้ไปพักอยู่บ้านท่าวังหิน ซึ่งเป็นสถานที่เงียบสงัดวิเวก ดี ที่นั่นมีพระอาจารย์สิงห์ ขนดะยากโม พระอาจารย์มหาปิ่น ปญญาพล มี พระภิกษุสามเณรราว ๔๐ กว่าองค์พักอยู่ ได้เข้าไปฟังธรรมเทศนาของท่านทุก ค่ำ รู้สึกว่ามีผลเกิดขึ้นในใจ ๒ อย่างคือ เมื่อนึกถึงเรื่องเก่าๆ ของตนที่เป็นมาก็ ร้อนใจ เมื่อนึกถึงเรื่องใหม่ๆ ที่กำลังประสบอยู่ก็เย็นใจ ทั้ง ๒ อารมณ์นี้ติดตน อยู่เสมอ

พระอาจารย์กงมา จิรปุณฺญ

พอดีได้พบเพื่อนที่หวังดี ๒ องค์ได้ร่วมอยู่ ร่วมฉัน ร่วมศึกษาสนทนากันตลอด มา เพื่อน ๒ องค์นั้นคือ พระอาจารย์กงมา จิรปุณฺญ และพระอาจารย์สาม อภิญฺจโน ได้พากเพียรพยายามภาวนาอยู่เสมอทั้งกลางวันกลางคืน เมื่อได้พัก อยู่พอสมควรแล้วก็ได้ชวนพระอาจารย์กงมาออกเดินทางไปเรื่อยๆ ไปพักตาม ศาลเจ้าผีปูดตาของหมู่บ้านตำบลต่างๆ แล้วได้เดินทางกลับไปถึงบ้านเดิม เพื่อ บอกข่าวกุศลให้โยมผู้ชายทราบว่าได้พบพระอาจารย์มันเป็นพอใจในชีวิตแล้ว อาตมาจักไม่กลับมาตายบ้านนี้ต่อไป

คือได้นึกเป็นคติในใจอยู่ว่า “เราเกิดมาเป็นคน ต้องพยายามได้ขึ้นอยู่บน หัวคน เราบวชเป็นพระ ต้องพยายามให้อยู่บนหัวพระที่เราเคยพบผ่าน มา”

พระอาจารย์สาม อภิญาโน

ตอนนี้รู้สึกว่าจะเกิดสมหวังในความคิด ฉะนั้น จึงกลับไปบอกเล่าให้โยมฟังว่า “ฉันลาไม่กลับ เงินทองข้าวของใช้ส่วนตัวมอบเสร็จ ทรัพย์สินเงินทองของโยมจักไม่เกี่ยวข้องตลอดชีวิต” แต่ยังไม่เคยตัดสินใจว่าเราบวชแล้วจะไม่ยอมสึก แต่ก็นึกในใจว่า “เราไม่ยอมจนในชีวิต” โยมป่าได้ทราบเรื่องก็มาพูดต่อว่า “ท่านจะเกินไปละกรรมัง” จึงได้ตอบไปว่า “ถ้าฉันสึกมา ถ้าฉันมาขอข้าวป่ากิน ขอให้ป่าเรียกฉันว่าสุนัขก็แล้วกัน”

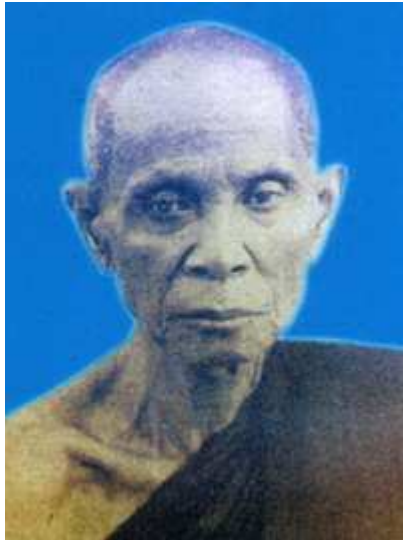
เมื่อได้ตัดสินใจเด็ดขาดแล้วเช่นนี้ ก็ได้สั่งกับโยมผู้ชายว่า “โยมอย่าเป็นห่วงอาตมา จะบวชอยู่ได้ก็ตาม จะสึกออกมาก็ช่าง อาตมาพอใจแล้วที่ได้สมบัติจากโยม ได้ทรัพย์สินวิเศษแล้วจากโยม คือ ตา ๒ ข้าง หู ๒ ข้าง จมูก ปากครบ อากาณ ๓๒ จัดเป็นก้อนทรัพย์อย่างสำคัญ แม้โยมจะให้ทรัพย์อย่างอื่น อาตมาก็ไม่อึดใจ” เมื่อได้สั่งโยมผู้ชายเสร็จแล้ว ก็ลาโยมผู้ชายเดินทางกลับจังหวัดอุบลฯ เดินทางไปถึงหมู่บ้านวัดถ้ำ ก็ได้พบพระอาจารย์มั่นพักอยู่ในป่า จึงได้เข้าไปพักอาศัยอบรมอยู่กับท่านเป็นเวลาหลายวัน

พระปัญญาพิศาลเถระ (หนู ฐิตปญโญ)

ต่อจากนั้นได้ดำริว่า “เราต้องสวดปฏิบัติใหม่ ล้างบาปเก่าเสียที” เมื่อได้หารือ พระอาจารย์มั่นแล้วท่านเห็นดีเห็นชอบด้วย จึงได้ทำการหัดขานนาค เมื่อเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็ได้ติดตามท่านไปเที่ยวในตำบลต่างๆ ได้รู้สึกมีความเสื่อมใส ท่านเป็นอย่างยิ่ง เพราะได้รับความอัศจรรย์จากท่านหลายอย่าง อาทิเช่น บางเรื่องคิดอยู่ในใจของเราไม่เคยแสดงให้ท่านทราบเลย ท่านกลับทักทาย ถูกต้อง ยิ่งเพิ่มความเคารพเสื่อมใสยิ่งขึ้นทุกที การทำสมาธิก็หนักแน่นหมด ความหวังใยอะไรต่ออะไรหลายๆ อย่าง ได้อบรมอยู่กับท่านเป็นเวลา ๔ เดือน ท่านก็ได้นัดหมายให้ไปสวดปฏิบัติใหม่ที่วัดบูรพา จ.อุบลฯ มีพระปัญญาพิศาลเถระ (หนู ลีตปนฺโน) วัดสระปทุม จ.พระนคร เป็นพระอุปัชฌาย์, พระอาจารย์เพ็ง วัดใต้ จ.อุบลฯ เป็นกรรมวาจาจารย์, พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เป็นผู้บรรพชาให้เป็นสามเณร ได้อุปสมบทใหม่เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ อุปสมบทแล้ว ๑ วันก็ได้ถือธุดงค์อย่างเคร่งครัดคือฉันมือเดียว ได้พักอยู่วัดบูรพาคืนเดียวก็ได้ออกไปอยู่ป่าบ้านท่าวังหินตามเคย

เมื่อพระอาจารย์มั่นและพระปัญญาพิศาลเถระ (หนู ลีตปนฺโน) ได้เดินทางกลับ จ.พระนคร เข้าจำพรรษาที่วัดสระปทุม ท่านได้มอบหมายให้ไปอยู่กับพระอาจารย์สิงห์ ขนดะยากโม และพระอาจารย์มหาปิ่น ปญญาพโล ในระหว่างนี้ได้เดินทางเที่ยววิเวกไปในสถานที่ต่างๆ พระอาจารย์สิงห์และพระอาจารย์มหาปิ่นก็ได้เที่ยวเทศนาอบรมศีลธรรมประชาชนโดยการขอร้องของพระยาตรังฯ เจ้าเมืองอุบลฯ เมื่อจวนเข้าพรรษาได้ไปพักจำพรรษาอยู่วัดบ้านหวังว อ.ยโสธร พอตีสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) เจ้าคณะมณฑลและเจ้าคณะธรรมยุต ในภาคอีสาน ได้เรียกตัวพระอาจารย์มหาปิ่นกลับ จ.อุบลฯ ตกลงจึงได้อยู่จำพรรษาในตำบลนั้น

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ดิสโซ)

มีเพื่อนอยู่ด้วยกัน ๔-๕ องค์ ในพรรษานั้นได้พากเพียรทำสมาธิอย่างเข้มแข็ง บางคราวก็นึกเสียใจอยู่บ้าง เพราะอาจารย์ผู้ใหญ่หนีไปหมด จิตบางขณะก็นึกอยากจะลาเพศ แต่หากมักมีเหตุบังเอิญให้สำนึกรู้สึกตัวอยู่เสมอ วันหนึ่งเวลา กลางวันประมาณ ๑๗.๐๐ น. ขณะกำลังเดินจงกรม จิตกำลังแกว่งไปในทาง โลก พอดีมีผู้หญิงคนหนึ่งเดินผ่านมาข้างๆ วัด เธอได้ร้องรำเป็นเพลงขึ้น โดย ภาษาวา “กูได้เล็งเห็นแล้ว หัวใจนกขี้ถี้ (นกทืดทื่อ) ปากมันหัก ร้องทืดทื่อ ใจ เลี้ยวใส่ปู (นกชนิดนี้ชอบกินปู)” ก็ได้จำเพลงบทนี้มาบริกรรมเป็นนิจว่า เขาว่า ใส่เรา คือเราเป็นพระกำลังก่อสร้างความดีอยู่ แต่ใจมันใส่ไปในอารมณ์ของ โลก ก็นึกละเอียดใจตนเองเรื่อยๆ มา ว่าเราจะทำใจของเราให้อยู่กับภาวะของ เรา จึงจะไม่สมกับที่ผู้หญิงคนนั้นมาพูดเช่นนั้น เรื่องเหล่านี้ได้กลายมาเป็น ธรรมดา

เรื่องอื่นๆ ยังมีอยู่อีกมาก ล้วนเป็นคติเตือนใจ ครั้งหนึ่งในเวลากลางคืนเดือน หงายได้ตกลงนัดหมายกับเพื่อนว่า เรามาเดินจงกรมกัน อดนอนทำสมาธิกัน ในพรรษานั้นมีพระเพื่อนอยู่ด้วยกันรวม ๕ องค์ สามเณร ๑ องค์ เราตั้งใจว่าจะ ปฏิบัติให้อยู่เหนือพวกเหล่านี้ทุกองค์ เช่น เพื่อนจีนข้าวได้ ๑๐ คำ เราจะต้อง จีนได้ ๘ คำ เพื่อนนั่งสมาธิได้ ๓ ชั่วโมง เราจะต้องนั่งได้ถึง ๕ ชั่วโมง เพื่อน เดินจงกรมได้ ๑ ชั่วโมง เราจะต้องเดินได้ ๒ ชั่วโมง ทุกสิ่งทุกอย่างต้องนึก อย่างนี้ แต่รู้สึกว่าจะทำได้อย่างที่นึก สิ่งนี้เป็นความลับในตนคนเดียว

อยู่มาวันหนึ่งได้พูดกับเพื่อนว่า “เรามาทดลองกันดูว่าใครจะนั่งสมาธิและเดิน จงกรมเก่งกว่ากัน” จึงได้ตกลงกับเพื่อนว่า “เวลาผมเดินจงกรมให้ท่านนั่งสมาธิ

เวลาผมนั่งสมาธิให้ท่านเดินจงกรม ว่าใครจะอดทนได้นานมากกว่ากัน” ถึงวาระที่เราเดินจงกรม พระองค์นั้นได้ไปนั่งสมาธิอยู่ในกุฏิใกล้ทางเดินจงกรม สักครู่หนึ่งก็ได้ยินเสียงดังโครม จึงได้เปิดประตูหน้าต่างชะโงกหน้าออกไปดู ได้เห็นเพื่อนองค์นั้นนอนหงายขาชี้อยู่ สังเกตเหตุการณ์ว่าท่านคงนั่งสมาธิขัดสมาธิเพชรแล้วเกิดง่วงนอน เลยหงายหลังหลับไป ตัวเราเองก็ง่วงเต็มที่ แต่ต้องอดทนให้ชนะเพื่อนให้ได้ เมื่อได้เห็นอาการของเพื่อนเป็นอย่างนี้แล้ว ก็นึกละลายใจว่า ถ้าเราเป็นอย่างนี้บ้างคงแย แต่ก็ดีใจที่เราได้ชนะเขา

เรื่องต่างๆ ที่เล่ามานี้รู้สึกว่าเป็นคติเตือนใจได้เสมอว่าคนที่ทำอะไรไม่จริง ต้องมีสภาพอย่างนี้ พอออกพรรษาแล้วต่างคนต่างแยกย้ายกันไปพักอยู่ตามป่าช้า โดยลำพังองค์เดียว ในพรรษานี้รู้สึกตัวว่า ทำจิตทำสมาธิได้ดีมาก จิตสงบอย่างละเอียดประณีต มีสิ่งแปลกประหลาดเกิดขึ้นในใจอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่เคยปรากฏมาแต่กาลก่อน คือเมื่อจิตสงบได้ดีแล้ว มีอะไรๆ ผุดขึ้นต่างๆ ภาษาบาลีซึ่งไม่เคยเปลือยก็เปลือยได้ เช่นบทสวดมนต์พุทธคุณ หรือ ๗ ตำนานที่สวดมากก็นึกแปลได้เป็นส่วนมาก พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ย่อที่เคยสวดมาแต่กาลก่อนแปลได้เกือบหมด รู้สึกว่ามีการแตกฉานขึ้นพอสมควรในเรื่องธรรม อยากจะรู้อะไรทำใจนิ่งก็รู้ ไม่ต้องใช้ความนึกคิด เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังนี้จึงได้นำเรื่องไปเล่าถวายพระอาจารย์กงมา ท่านก็ชี้แจงว่า พระพุทธเจ้าของเราไม่ได้เรียนรูมาก่อนถึงเรื่องการเรียนหรือเทศน์ พระองค์ท่านได้ปฏิบัติรู้ในใจก่อนแล้วจึงได้บัญญัติไว้เป็นพระปริยัติธรรม ฉะนั้น การรู้ของเราเป็นการไม่ผิด เมื่อได้ทราบดังนี้ ก็มีจิตอิมเอิบปลื้มใจเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมาเมื่อออกพรรษาแล้วก็คิดถึงโยมผู้ชาย เพราะเห็นว่ายังติดๆ อะไรอยู่มาก นึกจะไปโปรดโยมจึงได้ออกเดินทางไปอยู่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งเรียกว่าบ้านโนนแดง ไปพักอยู่ใกล้ศาลเจ้าดอนปู่ตา ได้พักอยู่คนเดียวในป่านั้น ญาติในหมู่บ้านนั้นทราบเรื่องจึงได้ส่งข่าวไปถึงโยมผู้ชาย

รุ่งขึ้นเช้าโยมผู้ชายเดินทางมาหาแต่ดึก เตรียมอาหารมาถวายอย่างดีตามภาษาบ้านนอก แต่ก็มิได้ฉันฉลองศรัทธาให้โยม เป็นที่น่าเสียดายมาก เพราะขณะนั้นกำลังถือเครงในพระธรรมวินัยและเป็นสิ่งควรเครงด้วย คือ ไม่ยอมฉันอาหารที่เป็นอุทิสมังสะ คือการฆ่าสัตว์มีชีวิตเพื่ออุทิศเจาะจงให้เฉพาะบุคคล วันหลังมานึกสงสารโยมผู้ชายแทบน้ำตาไหลเมื่อโยมผู้ชายเห็นบุตรที่บวชไม่ฉันอาหารแล้ว ก็ไต่ยกไปกินเองเสร็จ

แล้วได้ติดตามโยมมาพักอยู่ที่ป่าช้าของบ้านเกิดเมืองนอน แล้วได้ไปพักอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง เป็นป่าที่ชาวบ้านถือกันว่าผีคู่ ได้ไปพักอยู่เป็นเวลาหลายวัน มีญาติโยมหลายหมู่บ้านพากันเดินทางมาฟังเทศน์ ได้ทำการปราบเรื่องการเชื่อถือผิดๆ ของชาวบ้านเหล่านั้น เช่น ปราบพวกถือผีปอบ ผีกระสือ ผีไฟ ผีเถน มนต์กลที่เป็นเดียจฉานวิชาต่างๆ ได้ทำการชำระล้างสิ่งหนักใจของญาติพี่น้องโยมให้หมดไป เช่น ผีปู่ตาในดงเนินบ้านเก่า และที่พักอยู่นั้นด้วย ได้ทำการสวดมนต์แผ่เมตตากำจัดปัดเป่าจนสิ้นเชิง เวลากลางวันได้ทำการเผาเครื่องเช่นสรวง ผีเต็น ผีรำ ผีมด ผีหมอมากมาย

บางวันมีแต่ควันเผาเครื่องเช่นทั้งวัน แล้วอบรมญาติโยมให้รับนับถือพระไตรสรณาคมน์ให้สวดมนต์ภาวนาทงพระ
ไม่ให้ยุ่งเรื่องญาติปีศาจ

มานึกถึงภาพเก่าๆ ที่เคยผ่านมา รู้สึกว่าไม่มีประโยชน์ จึงได้ช่วยคิดแก้ไข คือเรื่องที่ญาติโยมเชื่อถือกันว่าผีปูดต้อง
กินหมูเห็ดเป็ดไก่ทุกปี ดังนั้น พอถึงฤดูกาลไหว้ผีปูด ชาวบ้านต้องเอาไก่เป็นหรือหมูมาบ้านละ ๑ ตัว จำนวนแล้ว
สัตว์มีชีวิตต้องถูกฆ่าเพื่อการเช่นสรวงในปิ่นหนึ่งๆ นับเป็นร้อยๆ ตัว เพราะบางคราวเกิดการเจ็บป่วยก็ต้องเช่นตามที
บบานไว้ พิจารณาเห็นว่าไม่เกิดประโยชน์อะไรในการที่ทำดังนั้น เรื่องผีถ้ามีจริงต้องเป็นผู้ไม่กินของเช่นอย่างนี้ ให้
รับส่วนแบ่งกุศลดีกว่า มิฉะนั้นจะต้องบังคับให้หนีโดยเด็ดขาด ต้องใช้อำนาจอาชญาทางธรรมเข้าช่วย จึงได้สั่งเส
าศาลผีปูดจนหมดสิ้น ชาวบ้านบางคนเสียขวัญ กลัวจะเกิดความไม่ปลอดภัยในอนาคต จึงได้เขียนคำสวดมนต์แผ่
เมตตาให้ทุกคน แล้วก็สั่งรับรองว่าไม่เป็นไร ในกาลต่อมาได้ทราบวาสถานที่นี้กลายเป็นเรือกสวนไร่เนาไปหมด ดงที่
ผีเคยคุกกลายเป็นหมู่บ้านขึ้นหมู่บ้านหนึ่ง ได้พักอบรมญาติโยมอยู่เป็นเวลาพอสมควร การประพฤติปฏิบัติก็อื้อฉาวโด่ง
ดังขึ้น เกิดมีคนอิจจาริษาพยายามหาวิธีขับไล่ไสส่งด้วยวิธีการต่างๆ

อยู่มาวันหนึ่ง เขาได้นิมนต์พระผู้ใหญ่มาเทศน์ ๓ พรรมาสน์ เราเป็นองค์ที่ ๔ จึงได้ตกลงรับนิมนต์ไปเทศน์ พระ
ผู้ใหญ่ที่ได้รับนิมนต์ไปเทศน์คือ พระครูวิจิตรนทร เจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบ พระอุปัชฌาย์ลุย เจ้าคณะอำเภอ
อำนาจเจริญ อาจารย์อู มีความรู้ทางบาลี และตัวเอง รวม ๔ องค์ นึกในใจว่า พรุ่งนี้ต้องพินถึงขนาด ใครจะทำไหน
ไม่นึกหวาดเสียวใดๆ ทั้งหมด มีคนมาฟังกันมากมาย สรุปรว่าการเทศน์ได้ผ่านไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีเรื่องอะไรขัด
คอกัน

ต่อมาอีกครั้งหนึ่ง ยังมีพระบางรูป คนบางคน เห็นว่าเราเป็นคนอวดดี จึงหาเรื่องคอยยุแหย่พระอื่นให้เข้าใจผิด วัน
หนึ่งนายชัยเป็นผู้แทนชาวบ้านตำบลยางโยภาพ ได้ไปฟ้องถึงนายอำเภอว่าเราเป็นพระจรจัด ใจก็รู้สึกยังเข้มแข็งยั้ง
กลัวว่าจะมาไล่กันทำไหนด การที่เรามาไม่ได้มาสร้างความชั่ว เป็นอะไรก็เป็นกัน ต้องสู้กันด้วยวาจาให้ถึงที่สุด ผล
ที่สุดศึกษาธิการอำเภอก็ไม่มีอำนาจจะมาขับไล่เราจากหมู่บ้านนี้ ได้บอกเขาไปว่าเรื่องอย่างนี้ ถ้าขึ้นมือก็เราจะอยู่จน
หมดเรื่อง ถ้าเรื่องยังไม่หมดยังไม่หนี วันหนึ่งนายอำเภอได้ออกไปตรวจราชการ ได้ไปพักอยู่ในหมู่บ้านนี้ด้วย
ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นญาติเรา จึงได้เรียนเรื่องราวให้นายอำเภอทราบ นายอำเภอตอบว่า พระที่มาอบรมสั่งสอนญาติโยม
อย่างนี้หาได้ทำไหนด ฉะนั้นให้ท่านอยู่ไปตามสบาย ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาก็ไม่มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นอีก เป็นอันว่าสงบ
เรียบร้อยดี

พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม

ต่อมาก็ได้ลาญาติโยมเดินทางต่อไปยัง อ.ยโสธร พอได้พบพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม กับพระภิกษุสามเณร
รวมกันถึง ๘๐ รูป พักอยู่ที่ป่าช้า อ.ยโสธร ซึ่งบัดนี้ตั้งเป็นเรือนจำ ต่อจากนั้นพระเทพबंधิต (มหาอินทร์ ธิรสเวที) เมื่อ
ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระพิศาลสารคุณ เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น (ธรรมยุติ) วัดศรีจันทร์ อ.เมือง จ.ขอนแก่น ได้มี
จดหมายมานิมนต์พระอาจารย์สิงห์ ซึ่งชาวอำเภอยโสธร มีอาจารย์ริน อาจารย์แดง อาจารย์อ่อนดา เป็นหัวหน้า พร้อม

ด้วยชาวบ้านร้านตลาดได้จ้างเหมารถยนต์ให้ ๒ คัน ได้พากันออกเดินทางจาก อ.ยโสธร โดยทางรถยนต์ไปพักแรมอยู่ จ.ร้อยเอ็ด ๑ คืน แล้วออกเดินทางไปพักอยู่ที่ จ.มหาสารคาม ที่คอนปู้ตา ที่ชาวบ้านพากันเช่นสรวงว่าผีดู มีชาวบ้านร้านตลาดและข้าราชการพากันมาฟังเทศน์มากมาย พระอาจารย์ที่ได้พบกันครั้งแรกก็ได้ไปด้วยกัน

เมื่อพิจารณาเห็นว่าที่นั่นไม่มีใครจะสงบ จึงได้ลาพระอาจารย์ถึงไปเยี่ยมญาติ มีสามเณรติดตามไปด้วย ๑ องค์ เมื่อเดินทางไปถึงบ้านญาติที่ อ.น้ำพอง คือขุนมหาวิชัย พี่ชายของแม่ซึ่งเป็นญาติของแม่ฝ่ายที่ได้พบเครือญาติที่นั่นหลายครอบครัว พอพวกเขาเห็นหลานไปถึง ต่างคนต่างดีอกดีใจมาเยี่ยมเยียนถามข่าวคราวถึงบ้านเกิดเมืองนอน พวกเขาได้จัดที่พักให้ ณ ริมฝั่งน้ำพอง ในป่าขนาดใหญ่ ได้พักอาศัยอยู่เป็นเวลาหลายวัน สามเณรที่ไปด้วยได้ลากลับไปเยี่ยมบ้านที่ จ.สกลนคร ตนเองก็พักอยู่แต่เพียงคนเดียว ป่านี้มีแต่ลิงแต่ต่างมากมาย

อยู่มาวันหนึ่ง รู้สึกว่าไม่สบาย มีอาการปวดศีรษะ เจ็บแก้วหู ก็ได้บอกเล่าให้โยมป่าฟิง คือโยมป่าแม่เงิน โยมป่าได้แนะนำฝากกับหลานเขยซึ่งอยู่ที่ อ.พล รับราชการกรมตำรวจ หลานเขยได้นำมาส่งฝากคนรถให้ ได้อาศัยเขามาถึง จ.นครราชสีมา ไปพักอยู่ที่วัดสะแก ในระหว่างนั้นได้เที่ยวเดินตามหาญาติเป็นเวลา ๓ วัน แต่ไม่พบ

การที่ต้องการพบปะญาติในครั้งนี้ เหตุเพราะอยากจะได้เดินทางไป จ.พระนคร เพื่อรักษาตัวและไปหาพระอาจารย์มั่น อยู่มาวันหนึ่งคนลากรถเจ๊กได้นำไปส่งถึงบ้านพักเจ้าหน้าที่กรมทาง จึงได้พบกับโยมพี่สาวชื่อแม่วันดี ซึ่งเป็นภริยาขุนเก่าๆ ทุกคนได้แสดงความดีอกดีใจในการที่พบหลาน และได้นิมนต์ให้อยู่จำพรรษาที่ จ.นครราชสีมา แต่ตนเองไม่ยอมอยู่ บอกเขาว่าประสงค์จะไปรักษาตัวที่ จ.พระนคร โยมพี่สาวจึงได้จัดแจงซื้อตั๋วรถไฟส่งถึงสถานีหัวลำโพง ขณะรถไฟวิ่งผ่านดงพญาเย็น แล้วโผล่ออกมาเห็นทุ่งเขต จ.สระบุรี ก็ได้ระลึกถึงโยมพี่ชายที่มีครอบครัวอยู่ที่ประตูน้ำหนองตาโล่ ซึ่งตัวเองเคยไปอยู่มาตั้งแต่ครั้งยังเป็นฆราวาส เมื่อรถไฟมาถึงสถานีชุมทางบ้านภาชี จึงได้ลงจากรถไฟแล้วเดินเท้าไปถึงบ้านโยมพี่ชาย ได้ทราบข่าว โยมพี่ชายได้อพยพครอบครัวขึ้นไปอยู่ที่ จ.นครสวรรค์ เสียแล้ว จึงได้พบแต่เพื่อนฝูงและคนเฒ่าคนแก่ที่เคยนับถือกันมา ได้พักอาศัยอยู่ในตำบลนั้นพอสมควร

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท)

ประมาณจวนสิ้นเดือนพฤษภาคม ได้บอกกับเพื่อนว่าจะเดินทางไป จ.พระนคร เพื่อนได้จัดแจงซื้อตั๋วรถไฟถวายแล้ว พาไปส่งที่สถานี ได้เดินทางโดยรถไฟเข้าสู่ จ.พระนคร ลงรถไฟที่สถานีหัวลำโพง ตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยมา จ.พระ

นคร เลย จะไปวัดสระปทุมก็ไปไม่ถูก จึงได้เรียกรถลากคันหนึ่งมาถามว่า ไปวัดสระปทุม จะเอาค่ารถเท่าไร ใหม่ๆ ที่
ขณะนั้นตัวเองก็ไม่มีสตางค์เลย คนลากรถตอบว่าเอา ๕๐ สตางค์ จึงได้พูดต่อรองกับเขาว่า วัดสระปทุมอยู่ไม่ไกล
ใกล้ๆ แค่นี้เอง ทำไมเอามากนัก ตกลงเขาลดให้เหลือ ๑๕ สตางค์ แล้วพาไปส่งถึงวัด เมื่อถึงวัดสระปทุมแล้วได้ไป
กราบนมัสการพระอุปัชฌาย์ฯ ได้เล่าให้ฟังว่า เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) ได้นิมนต์พระอาจารย์
มั่นให้ขึ้นไปจำพรรษาอยู่ที่ จ.เชียงใหม่

ตกลงว่าในปีนั้นได้อยู่จำพรรษาที่วัดสระปทุม ญาติที่พักอยู่ห่างไกลจากญาติของพระอุปัชฌาย์ ในพรรษานี้ได้ตั้งใจ
พยายามปฏิบัติตนตามเคย กิจวัตรของวัดก็พยายามไม่ให้ขาด อุปัชฌาย์วัดไม่จำเป็นจริงๆ ก็ไม่ยอมให้ขาด เวลานี้
กำลังถือเครื่องปลีติดตัวอยู่โดยลำพังเป็นส่วนมาก รักษาความสงบเป็นใหญ่ ทำวัตรสวดมนต์ทั้งเช้าและค่ำ ช่วยปฏิบัติ
พระอุปัชฌาย์ทั้งเช้าทั้งเย็น ได้สังเกตเห็นความเป็นอยู่ของพระอุปัชฌาย์ยังมีช่องโหว่ อันเป็นสิ่งที่เราพึงพอใจมากที่จะ
ได้มีโอกาสปฏิบัติท่าน อาทิเช่น ที่นั่ง ที่นอน กระจาณ หมวกพลุ เสื้อสาธิต อาสนะ ไม่มีใครสนใจและเอาใจใส่ นั่นคือ
ช่องโหว่ที่เราเห็นว่าเราควรจะได้ปฏิบัติ

นับแต่นั้นเป็นต้นมา ก็ได้เอาใจใส่ปฏิบัติหน้าที่อุปัชฌาย์วัดอย่างเต็มกำลังความสามารถ ได้รู้สึกรู้ว่าเป็นที่รักที่พอใจ
ของท่านเป็นอย่างมาก ออกพรรษาแล้วท่านก็เรียกตัวให้ไปอยู่ประจำที่คลังสงฆ์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ท่านฉันจังหัน คือกุฏิ
ห่อเขียว ซึ่งใช้เป็นที่เก็บพัสดุต่างๆ ของสงฆ์ ได้ตั้งใจปรนนิบัติท่านเสมือนอย่างบิดาบังเกิดเกล้า แต่ไม่เคยนึกคิดเลย
ว่าความรักความดีจะมีภัย เมื่ออย่างเข้าฤดูแล้งจึงได้กราบลาท่านเพื่อออกเดินทางไปวิเวกเดินธุดงค์ ได้ออกเดินทางจาก
จ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา จ.สระบุรี จ.ลพบุรี อ.ตาคิลี อ.ภูเขา อ.ภูคา ล่วงเข้าเขต จ.นครสวรรค์ ผ่าน อ.ท่า
ตะโก และ อ.บึงบรเพ็ด ได้ไปโปรดโยมที่ชายและเพื่อนฝูงที่คุ้นเคยกันมาตั้งแต่เวลายังไม่ได้บวช

ในระหว่างที่อยู่ จ.นครสวรรค์นี้ ได้ออกไปพักอยู่ในป่าห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๒๐ เส้น วันหนึ่งได้ยินเสียงช้างป่า
กับช้างตกมันร้องเสียงดัง เพราะกำลังสู้กันอยู่ สู้กันอยู่ประมาณ ๓ วัน ช้างป่าสู้ไม่ได้และตาย ส่วนช้างตกมันไม่เป็น
อะไร เมื่อเป็นดังนี้ช้างตกมันก็ยิ่งดุร้าย พลุกพล่านอาละวาดหนักขึ้น ได้วิ่งขับไล่ช้างป่าที่มุ่งแทงผู้คนซึ่งอยู่ในบริเวณป่า
ที่เราพักอยู่ เจ้าของช้างตกมันคือขุนจบฯ กับชาวบ้านซึ่งอยู่ในบริเวณนั้นได้ขออนุญาตให้เข้าไปพักในบ้าน เราไม่ยอม
ไป รู้สึกหวาดเสียวอยู่บ้าง แต่อาศัยขันติและเชื่ออำนาจแห่งความเมตตา

ต่อมาวันหนึ่งเวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. ช้างตกมันตัวนั้นได้วิ่งมายืนอยู่ข้างที่พักเรา ห่างจากที่เราก่อนประมาณ ๒๐ วา
ขณะนั้นเรากำลังบำเพ็ญภาวนาอยู่ เมื่อได้ยินเสียงร้องจึงได้โผล่หน้าออกไปจากที่พัก เห็นช้างตกมันงาขาว ยืนชูชัน
ทำท่าทางน่ากลัว นึกขึ้นในใจว่า ถ้ามันวิ่งพุ่งมาหาเรา ชั่วระยะเวลาไม่ถึง ๓ นาทีก็ถึงตัว เมื่อนึกได้เช่นนั้นก็เกิดความ
หวาดกลัว จึงกระโดดวิ่งออกจากที่พัก ไปถึงต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง ห่างจากที่พักประมาณ ๓ วา ขณะที่กำลังเอามือ
เหนี่ยวต้นไม้ ก้าวขาปีนต้นไม้ได้ข้างหนึ่ง ก็ได้ยินเสียงคล้ายคนมากระซิบที่หูว่า “เราไม่จริง กลัวตาย คนกลัวตาย
จะต้องตายอีก”

เมื่อได้ยินเสียงเตือนเช่นนี้ จึงปล่อยมือ ปล่อยเท้า รีบเดินกลับไปที่พัก นั่งเข้าที่ไม่หลับตา หันหน้าไปทิศที่ช้างยืนอยู่
นั่งภาวนาแผ่เมตตาจิต ในระหว่างนี้ได้ยินเสียงชาวบ้านโห่ร้องกันดังสนั่นหวั่นไหว ตกอกตกใจว่าพระองค์นั้น
(หมายถึงเรา) คงจะแย่ ไม่มีใครไปช่วยเหลือท่าน ได้ยินแต่เสียงพูดอย่างนี้ แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีคนใครสักคนเข้ามาใกล้ตัว
เราเลยแม้แต่คนเดียว ได้นั่งแผ่เมตตาจิตอยู่ประมาณ ๑๐ นาที มองเห็นช้างตัวนั้นตีหูโบกขึ้นลงเสียงฟุบฟับๆ อยู่
ประมาณสักครู่หนึ่ง แล้วมันก็หันหลังกลับ เดินเข้าป่าไป เมื่อช้างตกมันตัวนั้นเดินเข้าป่าไปแล้ว ประมาณสักพักหนึ่ง

เราได้ออกจากที่พักเดินออกไปกลางทุ่งนา ขุนจวบฯ เจ้าของช้าง และญาติโยม ได้พากันมาหาเราอย่างล้นหลาม พากัน
ประหลาดใจว่าเราปลอดภัยมาได้อย่างไร

รุ่งขึ้นวันที่สอง ประชาชนและชาวบ้านซึ่งอยู่บริเวณป่านั้นได้แห่กันมาหาเราอย่างมากมาย พากันมาขอของดีจากเรา
เขาพูดกันว่า “ท่านองค์นี้คงจะมีอะไรดี ช้างตกมันจึงไม่กล้าเข้ามาแทง” เมื่อเป็นดังนี้ความไม่สงบก็เกิดขึ้น ได้พักอยู่
เป็นเวลาพอสมควรแล้ว ก็เตรียมตัวร่ำลาญาติโยมเพื่อเดินทางกลับ จ.พระนคร ต่อไป ประมาณเดือนพฤษภาคม ได้
เดินทางกลับ จ.พระนคร พักอยู่วัดสระปทุมตามเดิม

ในพรรษาปีที่ ๒ นี้ พระอุปัชฌาย์มอบให้รับหน้าที่ทำงานแทนพระใบฎีกาบุญรอด เพื่อนฝูงได้แนะนำชักชวนให้เรียน
พระปริยัติธรรมคือนักธรรมตรี ทำให้มีภาระหนักขึ้น เพราะไหนจะต้องปฏิบัติอุปัชฌาย์ ไหนจะต้องทำหน้าที่บัญชี
พัสดุและบัญชีเงินสดของวัด ชำยังต้องเรียนพระปริยัติธรรมและเรียนกรรมฐานอีก เมื่อต้องมีภาระยุ่งยากหลายอย่าง
อาการของจิตใจรู้สึกว่ามีอาการเสื่อมคลายไปบ้างเล็กน้อยในทางปฏิบัติ โดยมีข้อสังเกตได้ดังนี้

พรรษาแรกที่มาพักอยู่ บรรดาพระเณรเด็กเล็กที่เป็นหนุ่มได้มาชวนคุยเรื่องทางโลก เรื่องผู้หญิงมั่ง รู้สึกในใจว่าเกลียด
ที่สุด พอถึงพรรษาที่สอง ได้ยินเขาสนทนากันเรื่องความเจริญมั่งมี และเรื่องทางโลกชักชอบฟัง ต่อมาพรรษาที่สาม
ได้เริ่มเรียนบาลี ไวยากรณ์ ส่วนนักธรรมครั้นนั้นสอบได้แล้วเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ งานการก็หนักขึ้นทุกที ตอนนั้นชักขยับ
คุยกับเขาได้ในเรื่องโลก เมื่อความเป็นอยู่ของตนเป็นเช่นนั้น ก็มักจะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นเป็นเครื่องเตือนใจทั้งภายนอก
วัดและภายในวัด

อยู่มาวันหนึ่งเวลาจวนออกพรรษา ปรากฏว่าเงินสงฆ์ขาดบัญชีไป ๕๐๐ กว่าบาท ได้ตรวจบัญชีทบทุนดูเป็นเวลา
หลายวัน ก็ตรวจไม่พบว่าได้ขาดหายไปอย่างไร ตามธรรมดาที่ปฏิบัติอยู่ทุกๆ วันที่ ๑ ของเดือนจะต้องนำเรื่องกราบ
เรียนพระอุปัชฌาย์ พอถึงวันที่ ๑ เดือนนี้ยังไม่ได้้นำเรื่องไปกราบเรียน สอบถามเพื่อนฝูงที่ทำงานอยู่ใกล้ชิดกัน ต่าง
คนต่างปฏิเสธไม่รู้เรื่องอะไรทั้งหมด ในที่สุดก็พอพิสูจน์ได้ว่าอยู่ทางหนึ่ง คือมีเด็กคนหนึ่งซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพระ
อุปัชฌาย์ชื่อ นายบุญ บางวันนายบุญได้ขอลูกกุญแจไปเก็บไว้เป็นเวลาเราออกไปบิณฑบาต เมื่อนึกได้เช่นนี้ก็ได้ออ
ความช่วยเหลือจากพระใบฎีกาบุญรอดให้ช่วยสอบถามนายบุญดู จึงได้ความว่า นายบุญรับว่าได้ขโมยไปในเวลาที่เร
ออกไปบิณฑบาต

เหตุนี้เกิดขึ้นจากพระอุปัชฌาย์นั่นเอง เรื่องมีว่าวันหนึ่งพระอุปัชฌาย์ท่านได้รับนิมนต์ไปรับ ๓ หาบของเจ้านายองค์
หนึ่ง พัดประจำ ย่ามประจำของท่านเก็บไว้ในห้องนอนของเรา เมื่อเรานำลูกกุญแจติดตัวไปในเวลาออกบิณฑบาต
ท่านก็เอาไม่ได้ ท่านจึงได้สั่งให้มอบลูกกุญแจไว้แก่นายบุญเวลาเราออกไปบิณฑบาต ด้วยเหตุนี้เงินจึงได้สูญไป
เคราะห์ดีที่นายบุญรับสารภาพว่าได้เอาเงินไปจริง ได้ตรวจบัญชีดูโดยละเอียดปรากฏว่าเงินของสงฆ์หายไป ๓๐๐
บาทเศษ นอกนั้นเป็นเงินของพระอุปัชฌาย์ เมื่อได้ตรวจทบทุนดูและสืบสวนได้ความจริงจากนายบุญเรียบร้อยแล้ว
เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม เวลาบ่าย ๕ โมงเย็น ก็ได้บอกกับเพื่อนสององค์ มีพระใบฎีกาบุญรอด และพระเชื้อม ซึ่งเป็นที่รัก
ใคร่ชอบพอกันว่า “ผมจะนำเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ไปกราบเรียนพระอุปัชฌาย์ในวันนี้”

“อย่าไปกราบเรียนท่านดีกว่า เมื่อสูญหายจริงผมจะใช้ให้”

รู้สึกชอบใจเพื่อนรักเป็นอย่างยิ่ง แต่ก็คิดว่าอย่าทำเช่นนั้นเลย ต้องเปิดเผยเรื่องราวกันดีกว่า มิฉะนั้นเด็กจะเสียหาย
และเคยตัวต่อไป เพื่อนทั้งสององค์นี้ได้เคยถูกพระอุปัชฌาย์คุมมาหลายครั้งด้วยเรื่องเหล่านี้ ฉะนั้น พอถึงเวลาเราจะ

กราบเรียนท่าน เพื่อนทั้งสององค์หลบเข้ากุฏิปิดประตูมิดชิด ปล่อยให้เราเข้าไปกราบเรียนท่านแต่เพียงคนเดียว ก่อนจะนำเรื่องกราบเรียนท่านได้เข้าไปนั่งกวาดดู ตำหมาก ปูที่นั่งที่กุฏิห่อเขียนไว้คอยท่า...

เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. ท่านได้ลงมาจากกุฏิตึกหลังใหญ่ที่คุ้มหญิงดล็บ ภริยาเจ้าพระยายมราช เป็นผู้สร้างถวาย แล้วเดินขึ้นมาที่กุฏิห่อเขียน เมื่อเห็นท่านจันทมาก จันทน์ร้อนเรียบร้อยดีแล้ว ก็ได้นำเรื่องเงินของสงฆ์และเงินของท่านหายไปแล้วให้ท่านฟัง พูดยังไม่ขาดคำท่านก็ดูเอาว่า “ทำไมแต่ก่อนนี้ วันที่ ๑ ได้มาบอกเรา เดือนนี้ล่วงไปถึงวันที่ ๕ จึงมาบอก” จึงได้กราบเรียนว่า “การที่ไม่ได้นำมากราบเรียนในวันที่ ๑ นั้น เพราะยังกำลังสงสัยในตัวบุคคลและบัญชีอยู่ บัดนี้ได้ตัดสงสัยแน่นอนว่าหายจริง และได้สืบสวนหาตัวก็ได้ตัว” ท่านถามว่า “ใครละ” ก็ตอบถวายว่า “นายบุญชูเข้ารับสารภาพแล้ว” พอพูดคำนี้ท่านก็สั่งว่า “ไปเรียกตัวมันมา” และกำชับว่า เรื่องนี้อย่าพูดไปอื้อฉาวไปอายเขา ท่านได้สั่งให้ปิดเสียบ พอดีพระใบฎีกาบุญรอดได้นำตัวนายบุญชูมาเล่าเรื่องถวายท่าน นายบุญชูได้รับสารภาพต่อหน้าท่าน ในที่สุดตกเป็นภาระของนายบุญชูที่จะต้องหาเงินมาใช้ต่อไป

เมื่อเสร็จเรื่องเหล่านี้แล้ว ก็ขอลาออกจากหน้าที่ หนีออกธุดงค์ ขณะเกิดเรื่องนี้นอนไม่หลับอยู่คืนหนึ่ง ตลอดคืนคิดแต่ในใจว่า จะต้องสึกไปหาเงินมาใช้แทนสงฆ์ แต่อีกใจหนึ่งก็ไม่อยากจะสึก ก็ครบกันไปรบกันมาอยู่อย่างนี้จนตลอดรุ่ง จึงได้เล่าเรื่องถวายให้ท่านฟัง ท่านไม่ยอมอนุญาตให้หนีไปตามความต้องการ ท่านพูดแต่ว่า เราไม่มีพระใช้ เราเห็นแต่เธอ ฉะนั้นต้องอยู่กับเราไปเสียก่อน เพราะเราแก่แล้ว ในที่สุดต้องทนอยู่ต่อมาเป็นพรรษาที่ ๓ ในพรรษานี้ท่านได้เรียกให้ไปอยู่กุฏิใหม่ที่ท่านอยู่ประจำ ได้ช่วยท่านแก้ผ้าฟีกา แต่งที่โน่นที่นี่ ส่วนงานที่เคยทำได้มอบให้แก่พระเชีอมรู้สึกเบาใจไปได้บ้าง

ในระยะนี้ได้ตรวจดูจิตใจของตนเองรู้สึกว่าจะเสื่อมในทางปฏิบัติ คือ จิตชกจะหันหน้าไปทางโลกเสียบ้าง ได้คิดต่อสู้อยู่จนตลอดพรรษา อยู่มาวันหนึ่งได้เกิดความคิดในใจว่า **“ถ้าเราอยู่ในพระนครนี้เราต้องสึก ถ้าเราไม่สึก เราต้องออกจากพระนครไปอยู่ป่า”** เราจึงได้ทำการบริกรรมอารมณืทั้งสองอารมณืนี้ทั้งกลางวันและกลางคืน

อยู่มาวันหนึ่งได้ขึ้นไปบนยอดพระเจดีย์ซึ่งมีโพรง แล้วเข้ามานั่งสมาธิ ได้บริกรรมในใจว่า “เราจะอยู่ หรือเราจะสึก” มันก็นึกขึ้นในใจว่า เราอยากจะสึกมากกว่า จึงได้ซักซ้อมสอบถามตัวเอง ที่ที่เราอยู่ขณะนี้ไม่มีบ้านสวยๆ ถนนงามๆ คนมากมาย เจริญรุ่งเรือง ไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง เมืองนี้เขาเรียกว่าเมืองอะไร ตอบได้ว่า พระนคร (กรุงเทพฯ ผู้เขียน) คือเมืองสวรรค์ของมนุษย์ ได้ไต่ถามไปถึงบ้านเกิดเมืองนอนของเราเองว่า เราเกิดที่ไหน ตอบได้ว่า เราเกิดอยู่บ้านหนองสองห้อง อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี แล้วเวลานี้เราได้เข้ามาอยู่ในพระนคร แล้วก็นึกอยากจะสึก ถามตัวเองว่า เราอยู่บ้านของเราเอง เรากิน เรานอน เราจะนุ่งห่มอย่างไร บ้านช่องถนนหนทางเป็นอย่างไร อาชีพอะไร ก็นึกได้ทุกอย่างว่า มันไม่เหมือนพระนครสักอย่างเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะนั่งนึกคิดห้วงความเจริญของเขาทำไม ก็นึกตอบในใจขึ้นว่า คนที่อยู่ในพระนคร เขาก็มิใช่เทวดาอะไร เขาก็คน เขาก็คน ทำไมเราจะทำตนให้เหมือนเขาไม่ได้ ก็ได้ไล่เสียดสีพิไต่ถามกันเองอยู่อย่างนี้เป็นเวลาหลายวัน

ในที่สุดก็ตกลงใจว่าอย่ากระนั้นเลย ถ้าเราจะสึกลาเพศจริงๆ เราต้องเตรียมเครื่องสึกไว้ก่อน คนอื่นที่เขาจะสึกเขาต้องเตรียมเครื่องนุ่งห่มและทุกสิ่งทุกอย่าง แต่เราจะไม่ทำเช่นนั้น เราควรเตรียมอย่างอื่น คือเตรียมตัวสึกทางใจดูเสียก่อน วันนั้นกลางคืนเดือนหงายเสียบสัจ ได้ขึ้นไปนั่งอยู่ในโพรงพระเจดีย์ แล้วก็นั่งนึกว่า ถ้าเราสึกไปเราจะทำอย่างไร ได้คุยสนทนาอยู่อย่างเป็นเรื่องเป็นราวดังต่อไปนี้

ถึงตอนนี้ท่านพระอาจารย์ลี ธมฺมธโร จินตนาการวางแผนถึงเหตุการณ์ในอนาคตว่า ถ้าสึกลาเพศไปจะต้องทำอย่างไร

บ้าง และจะต้องเจออะไรบ้าง และควรจะทำปัญหาอย่างไรบ้าง ฯลฯ ผู้พิมพ์ข้อคัดตอนไปถึงเหตุการณ์ที่ท่านพระอาจารย์ลีประสพ ในระหว่างที่นึกคิดในอารมณ์ทางโลกที่ต้องการจะลาสิก

ในระหว่างที่นึกคิดอยู่นั้น มีเหตุบังเกิดเกิดขึ้นต่างๆ เช่น บางคืนฝันเห็นพระอาจารย์มาค่าบ้าง ดูบ้าง แต่เหตุการณ์สำคัญๆ ที่นับว่าแปลกเกิดขึ้น ๔ ครั้ง

ครั้งที่ ๑ ในเวลากลางคืนขณะกำลังนึกคิดอยู่ในอารมณ์ของโลกเช่นกัน วันหนึ่งรู้สึกท้องผูกไม่สบาย จึงได้ฉันทายถ่าย เวลาตอนบ่าย ๓ ทุ่มก็จะต้องไปถ่ายตามที่ได้เคยฉันทาย ก็เกิดเหตุบังเอิญเมื่อฉันทายแล้วเป็นปกติไม่ปวดถ่าย รุ่งขึ้นเช้าจึงได้เดินทางไปบิณฑบาตในตรอกวังสระปทุม พอเดินไปถึงหน้าบ้านที่เขาส่งบาตร ก็เกิดรู้สึกปวดอุจจาระอย่างหนักจนทนแทบไม่ไหว จะเดินออกไปรับบาตรก็เดินไม่ได้ ก้าวขาไม่ออก มัวแต่คดกลิ้งซบซนขาเดินได้ที่ละคืบไป ถึงป่ากระถินแห่งหนึ่ง รีบวางบาตรลอดรั้วเข้าป่ากระถิน มันนึกอยากเอาหัวตำดินให้ตายเสียดีกว่า เมื่อทำธุระกิจเสร็จแล้วก็ออกจากป่าอุ้มบาตรเดินบิณฑบาตต่อไปตามเคย วันนั้นได้ข่าวไม่พอล้น กลับมาถึงวัดก็ได้เตือนตัวเองว่า มึงสึกไปแล้ว ต้องเป็นอย่างนี้ ใครจะมาใส่บาตรให้กิน เรื่องนี้ได้เป็นคติเตือนใจอย่างดี

ครั้งที่ ๒ ออกเดินทางไปบิณฑบาตแต่เช้า เดินข้ามสะพานหัวช้าง ผ่านสามแยกกวกไปถนนเพชรบุรี ข้ามแม่แต่ทัพพี เดียวก็ไม่ลงบาตร พอได้เห็นหญิงแก่อายุประมาณ ๕๐ ปี ไข่มมมยกับตาแป๊ะแก่ไว้หางเปีย ยืนส่งเสียงดังเอะอะอยู่ในห้องแถว ขณะนั้นเราเดินมาถึงตรงหน้าบ้านเขาก็หยุดยืนนิ่งดู ประมาณสัก ๒ อึดใจ เห็นชายแก่ๆ ไม่กล้าควัดหัวตาแป๊ะๆ คำว่ามมมยถึบหลังชายแก่ ตัวเองก็เริ่มนึกว่า ถ้าเป็นเราโดนเข้าอย่างนี้จะทำอย่างไรกัน ก็ตอบขึ้นว่า มึงต้องบ้านแตกสาแหรกขาดแน่ การที่ได้ประสบพบเหตุการณ์อย่างนี้ก็กลับคิดใจยิ่งกว่าบิณฑบาตได้ข่าวเต็มบาตร วันนั้นบิณฑบาตได้ข่าวเกือบไม่พอล้น ตกเวลากลางคืนก็นึกถึงเรื่องนี้อยู่เป็นนิจ กำลังดวงจิตก็รู้สึกมีการเบื่อน่ายเรื่องของโลกออกไปโดยลำดับ

ครั้งที่ ๓ วันนั้นเป็นวันเทศกาล ได้ออกบิณฑบาตตั้งแต่เวลาเช้ามืด เดินไปถึงตลาดประตูน้าสระปทุม แล้ววกกลับมาทางหลังวัด บริเวณนั้นมีคอกม้า มีถนนดิน เวลาฝนตกถนนลื่น ได้เดินอย่างสำรวจมาตรงหน้าบ้านของโยมคนหนึ่ง บิณฑบาตได้ข่าวเต็มบาตร ใจก็นึกคิดไปในอารมณ์ของโลก นึกจนเพลินตัวก้าวลื่นถลาล้มลงไปบนช่องข้างถนน หัวเข่าทั้งสองจมลงไปอยู่ในโคลนประมาณ ๑ คืบ ข้าวสุกในบาตรหกหมด เนื้อตัวมอมแมมไปด้วยโคลน ต้องรีบเดินทางกลับวัด เมื่อกลับถึงวัดแล้ว เก็บเอามาเป็นคติเตือนใจสอนตนเองว่า การนึกในเรื่องทางโลกของเรา เพียงแต่นึกคิดมันก็ยังมิโทษติดตามมาได้ถึงเพียงนี้ ใจก็ค่อยคลายค่อยเบื่อน่ายออกไปโดยลำดับ คิดว่า เรื่องครอบครัวนั้นมันเป็นเรื่องของเด็ก ไม่ใช่เรื่องของผู้ใหญ่ กลับความคิดเห็นเป็นอย่างนี้

ครั้งที่ ๔ เวลารุ่งเช้าออกบิณฑบาต เดินไปตามถนนเพชรบุรีตามเคย เดินไปถึงวังพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ พระองค์ท่านเคยใส่บาตรประจำวันแก่พระต่างๆ ไป วันนั้นบังเอิญมีขันข้าวตั้งอยู่ตรงข้ามวังอีกขันหนึ่ง จึงได้เดินไปรับขันตั้งใหม่เสียก่อน เมื่อรับเสร็จแล้ว หันกลับมาจะไปรับขันตรงข้าม พอคิดมีรถมัลลขาวนายเลิศวิ่งมาอย่างรวดเร็ว วิ่งเฉียดศีรษะไปห่างประมาณ ๑ คืบ คนโดยสารร้องตะโกนโวยวายขึ้น ตัวเองก็หงะฮันตกตะลึงอยู่เป็นเวลาหลายอึดใจ วันนั้นเกือบถึงแก่ความตายเพราะถูกรถมัลลขาน ขณะกลับไปรับบาตรที่วังพระองค์เจ้าธานีนิวัติ ต้องสะกดตัวไว้อย่างเข้มแข็ง มีอาการสั่นสะท้านไปทั่วทั้งตัว เมื่อรับบาตรเสร็จแล้วก็เดินกลับวัด เรื่องต่างๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นคติเตือนใจ เพราะในสมัยนั้นความคิดทางโลกกำลังกำเริบอยู่ไม่เว้นวาย

ลูถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ออกพรรษาแล้ว ในปีพรรษาที่ ๓ ก็นึกว่า เราต้องออกจากพระนครแน่ๆ ถ้าพระอุปัชฌาย์ยังหวง

ห้ามกัดกันอีก เห็นจะต้องแตกกันในคราวนี้ มิฉะนั้นก็ขออำนาจคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ทั้งหลายในสากลโลกจงช่วยข้าพเจ้าโดยทางอื่น

วันหนึ่งเวลากลางคืนนอนหงายดูหนังสือพร้อมภรรยา พอเคลิ้มหลับได้เห็นพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต มาดูว่า “ท่าน
อยู่ทำไมในกรุงเทพฯ ไม่ออกไปอยู่ป่า” ก็ได้ตอบท่านว่า “พระอุปัชฌาย์ไม่ยอมให้ไป” ท่านตอบคำเดียวว่า “ไป”
จึงได้ตั้งจิตอธิษฐานถึงท่านว่า “เมื่อออกพรรษาแล้ว ขอให้ท่านมาโปรดเราเอาไปให้จงได้”

พระอมราริกขิต (เกิด อมโร)

ต่อมาไม่กี่วัน เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) วัดบรมนิวาส เกิดอาพาธขาหัก พระอาจารย์มั่นก็ได้
เดินทางมาเยี่ยมเจ้าคุณพระอุบาลี วันหนึ่งคุณนายน้อย มารดาเจ้าคุณมุขมนตรี ได้ถึงแก่กรรม เจ้าภาพได้
กำหนดการฌาปนกิจที่วัดเทพศิรินทราวาส คุณนายคนนี้ได้มีอุปการะแก่พระอาจารย์มั่นสมัยที่อยู่ จ.อุดรธานี ท่านได้
ตั้งใจมาในงานศพนี้ด้วย เรากับพระอุปัชฌาย์ก็ได้รับนิมนต์ไปในงานฌาปนกิจครั้งนี้ด้วย ได้ไปพบพระอาจารย์มั่น
บนเมรุเผาศพ มีความดีใจอย่างยิ่ง แต่ไม่มีโอกาสได้สนทนากับท่านแม้แต่คำเดียว จึงได้เข้าไปถามเจ้าคุณพระอมราริก
ขิต (เกิด อมโร) วัดบรมนิวาส ท่านก็เล่าให้ฟังว่า พระอาจารย์มั่นได้มาพักอยู่ที่วัดบรมนิวาส จึงได้ลาพระอุปัชฌาย์
ไปแวะวัดบรมนิวาสเพื่อพบพระอาจารย์มั่น

นับแต่อุปสมบทล่วงแล้วได้ ๔ พรรษา เพิ่งจะได้มาพบท่านอีกในคราวนี้ ก็ได้เข้าไปกราบไหว้ ท่านก็เมตตาแสดง
ธรรมให้ฟังว่า ชีณาชาติ วุสิตัง พรหมจรรย์นคิ แปลได้ใจความสั้นๆ ว่า พระอริยเจ้าชีณาสพทั้งหลาย ท่านทำตนให้เป็น
ผู้พ้นจากอาสวะแล้วมีความสุข นั่นคือ พรหมจรรย์อันประเสริฐ จำได้เพียงเท่านี้ แต่รู้สึกที่เราไปนั่งฟังคำพูดของท่าน
เพียงเล็กน้อยใจนึกเป็นสมานคติว่าเรานั่งทำคนเดียวมากมาย ในที่สุดท่านก็สั่งว่า คุณต้องไปกับเราในคราวนี้ ส่วน
อุปัชฌาย์นั้นเราจะไปเรียนท่านเอง สนทนากับได้เพียงเท่านั้นแล้วได้ลากลับวัดสระปทุม

ได้เล่าเรื่องที่ไปพบพระอาจารย์มั่นให้พระอุปัชฌาย์ฟัง ท่านก็นั่งฟังแล้วนิ่งอยู่ วันรุ่งขึ้นพระอาจารย์มั่นได้ไปที่วัด
สระปทุม แล้วพูดกับพระอุปัชฌาย์ว่า จะให้พระรูปนี้คิดตามไปด้วยในเมืองเหนือ พระอุปัชฌาย์ก็อนุญาต จึงได้
จัดแจงเตรียมบริวารของตน ร่ำลาสิ่งเสียดีเพื่อนฝูงและศิษย์ ได้ตามลูกศิษย์ถึงมูลค่าปัจจัยในการเดินทาง ได้รับตอบ
ว่าเหลือเพียง ๓๐ สตางค์ เฉพาะค่ารถจากวัดสระปทุมไปถึงสถานีหัวลำโพง จะต้องจ่ายถึง ๕๐ สตางค์ คิดแล้วค่ารถ
จากวัดไปถึงสถานีหัวลำโพงก็ไม่พอเสียแล้ว จึงได้กราบเรียนให้พระอาจารย์มั่นทราบ ท่านก็รับรองว่าจะจัดการให้

ก่อนจะถึงกำหนดเวลาประชุมเพลิงคุณนายน้อย ๑ วัน ท่านได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมที่บ้านเจ้าพระยามุขมนตรี

เจ้าภาพได้ถวายผ้าไตร ๑ ไตร น้ำมันก๊าด ๑ ปิบ และเงิน ๘๐ บาท ท่านเล่าให้ฟังว่า ผ้าไตรได้ถวายพระวัดบรมนิวาส น้ำมันก๊าดถวายพระมหาสมบูรณ ปัจฉัย ได้แจกจ่ายแก่ผู้ไม่มี เหลือไว้พอติดคาร์ด ๒ คน คือเรากับท่าน เมื่อได้พักผ่อนพอสมควรแล้ว เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ก็ให้ท่านกลับขึ้นไปเมืองเหนือ ได้เดินทางขึ้นไปพักอยู่ที่วัดศัลยพงศ์ จ.อุตรดิตถ์ ก่อนที่จะขึ้นรถควานที่สถานีหัวลำโพง ได้พบโยมแม่จ้อ เนตรจางงศ์ ซึ่งจะได้ลงมาในงานฌาปนกิจศพ คุณนายน้อยหรืออย่างไรไม่ทราบ โยมแม่จ้อเคยเป็นศิษย์พระอาจารย์มั่น จึงได้รับเป็นโยมอุปัฏฐาก ขณะเดินทางในรถไฟไปตลอดทาง เมื่อเดินทางถึง จ.อุตรดิตถ์ แล้ว ได้ไปพักอยู่ที่วัดศัลยพงศ์หลายวัน แล้วได้ออกไปพักอยู่ในป่าละเมาะแห่งหนึ่งห่างจากภูฏี เป็นที่เงียบสงัดวิวทิวทัศน์เวลากลางวันและกลางคืน

วันหนึ่งได้เกิดขัดใจกับพระอาจารย์ ท่านก็ได้อะอะขับไล่ให้หนี ตัวเราเองก็รู้สึกชกโมโห รู้สึกฉิวๆ อยู่ในใจ แต่ก็อดกลั้นไว้ไม่ได้แสดงความโกรธออกมา ได้เคยปฏิบัติท่านมาอย่างไร ก็คงทำไปอย่างนั้น ก็ได้อยู่กับท่านตลอดมา รุ่งขึ้นวันใหม่เดือนยี่จวนจะสิ้นเดือน ได้รับข่าวว่าศิษย์คนหนึ่งทาง จ.เชียงใหม่ ป่วยหนัก มีพระ ๒ รูปติดตามพระอาจารย์มั่น เมื่อแจ้งข่าวให้ทราบ เสร็จแล้วพระ ๒ รูปนั้นก็เดินทางไป จ.พระนครศรีอยุธยา ในสมัยนั้นพระอาจารย์ต้นเป็นเจ้าอธิการวัดศัลยพงศ์ วัดศัลยพงศ์นี้เจ้าคุณพระอุบาลี วัดบรมนิวาส เป็นผู้ริเริ่มก่อสร้างเป็นคนแรก

จากจังหวัดอุตรดิตถ์ เรากับพระอาจารย์มั่น ได้ออกเดินทางต่อไปยังจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อถึงจังหวัดเชียงใหม่แล้วก็ได้ไปพำนักอยู่ที่วัดเจติยหลวง ลูกศิษย์คนหนึ่งชื่อนายเบี้ยว อยู่ อ.สันกำแพง มีอาการป่วยหนักมาก พี่ชายและพี่สะใภ้ได้นำตัวไปให้พระอาจารย์มั่น โรคที่นายเบี้ยวเป็นนั่นคือโรคจิต ในปีนั้นได้อยู่จำพรรษาที่วัดเจติยหลวง มีพระกรรมฐานที่เป็นเพื่อนฝูงพักอยู่ด้วยกันหลายองค์ แต่ต่างคนต่างไปจำพรรษาอยู่ตามบ้านนอก แม้ตัวเราเองท่านก็ให้ออกไป แต่เราไม่ยอมไป โดยเรียนท่านว่าเราตั้งใจจะอยู่ปฏิบัติพระอาจารย์จนตลอดพรรษา ท่านก็ยินยอม ตกลงจึงได้อยู่กับท่าน

ปีนั้นตรงกับ พ.ศ. ๒๔๗๕ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลี ได้มรณภาพในพรรษานั้น ระหว่างเข้าพรรษาได้ตั้งใจปฏิบัติกับพระอาจารย์อย่างใกล้ชิด ท่านก็ได้ทรมานสั่งสอนทุกสิ่งทุกอย่าง เวลาตอนเย็นก็ได้นั่งสมาธิอยู่บนองค์พระเจติยทางทิศเหนือ มีพระพุทธรูปใหญ่องค์หนึ่ง พระพุทธรูปองค์นี้ยังคงมีอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ท่านบอกว่าที่ตรงนั้นเป็นมหามงคล เคยมีพระบรมธาตุเสร็จมาบ่อยๆ ให้ไปนั่งสมาธิตรงนั้น ก็ได้ทำตามท่านบอกทุกอย่าง บางวันนั่งจนไม่ได้นอน ระหว่างที่พักอยู่ภูฏีหลังเล็กๆ ในป่าดงกล้วย ภูฏีหลังนี้คุณนายทิพย์และหลวงง ผู้กำกับการค้าจ เป็นผู้สร้างถวาย นายทิพย์ เสมียนคลังจังหวัด กับภริยาคือนางตา ได้ปฏิบัติส่งเสียดอาหารพระอาจารย์เป็นอย่างดี ในระหว่างพรรษาที่ได้ออกติดตามบิณฑบาตกับท่านเป็นนิจ ระหว่างเดินบิณฑบาตท่านได้สอนกรรมฐานเตือนจิตใจอยู่เสมอ พอเห็นผู้หญิงสวยๆ งามๆ ท่านก็บอกว่า “มองดูทีไรนั่นเป็นอย่างไร สวยไหม ดูให้ดีๆ ดูเข้าไปข้างใน” ไม่ว่าจะเห็นอะไร เช่น บ้านหรือถนน ท่านก็คอยสอนเตือนใจทุกวัน

เวลานั้นอายุเพิ่งได้ ๒๖ ปี พรรษา ๕ กำลังหนุ่ม ท่านก็คอยตักเตือนอยู่เสมอ รู้สึกว่าท่านสนใจในตัวเรามาก แต่มีที่แปลกใจอยู่อย่างหนึ่งเกี่ยวกับเครื่องใช้บริวารของเราดีๆ ใหม่ๆ ท่านคอยชี้มือบอกให้ซ่อม ให้ซัก ให้ทำลายสีเดิมของดีๆ ก็ไม่ค่อยยอมให้ใช้ บางทีก็ขอเอาไปให้คนอื่น ตัวเองก็นึกไม่ถึงว่าท่านมีความหมายอย่างไร พูดหลายครั้งหลายหนเข้า เราไม่ทำตาม เช่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดตัว ซึ่งเป็นสีขาว ก็ให้ซ่อมเป็นสีแก่ขนุน ถ้าเราทำเฉยไม่ซ่อม ท่านก็ลงมือซ่อมให้เอง ซอหาจิ๋วสบงเก่าๆ ขาด ๆ มาปะแล้วก็ให้เราใช้สอย

วันหนึ่งเดินออกไปบิณฑบาตพร้อมกับท่าน เดินไปทางสถานีตำรวจ ได้เดินสวนทางกับหญิงหาบของขายในตลาด แต่ก็ใจดีเหลือเกินไม่ได้เดินออกจากทางบิณฑบาต สำรวมใจแน่วแน่ สำรวมคนเต็มที่ ต่อมาอีกวันหนึ่งได้เดินตามท่านไปบิณฑบาต เราเดินห่างจากท่านนิดหน่อย ท่านเดินเร็ว แต่เราเดินช้า เห็นท่านเอาเท้าตะกางเกงขาดของตำรวจที่ทิ้ง

ไว้ข้างถนน ท่านตะไปเตะมา เราก็นึกในใจว่าเราต้องเข้าไปทางเสมอ พอถึงรั้วสถานีดารวจ ท่านก็ก้มลงเก็บกางเกง ขาดตัวนั้นเห็นบไว้ได้จิวร เราก้แปลกใจว่าของเขาทิ้งแล้วท่านจะเอาไปทำไมกัน เมื่อกลับถึงกุฏิแล้วท่านก็นำเอาไป พาดไว้ที่ราวผ้าแห้งหนึ่ง เราก้ได้ทำการปิดกวาดปูอาสนะ เมื่อฉันอาหารเสร็จแล้วก็เข้าไปในห้องปูที่นั้งที่นอนของท่าน บางวันท่านก็ดูเอาว่า ทำอะไร ไม่เรียบร้อย แต่ไม่ยอมบอกว่าทำอย่างไรจึงจะเป็นที่พอใจ เราก้ต้องพยายามทำให้ ถูกใจท่านทุกเวลา จึงกระนั้นก้ต้องถูกเคี่ยวเข็ญอยู่จนตลอดพรรษา

ต่อมาวันหลังได้เห็นกางเกงขาดตัวนั้น กลายเป็นถุงข่ามและสายรัดประคดห้อยแขวนอยู่ด้วยกันที่ข้างฝา วันหนึ่งท่าน บอกว่าถุงข่ามใบนี้และรัดประคดอันนี้เอาไปใช้เสีย เรารับเอามามองดูมีแต่รอยปะหลายแห่ง ของดีๆ ก็มีอยู่แต่ท่านไม่ ยอมให้ การได้ปฏิบัติพระอาจารย์นี้เป็นการดีที่สุด ยากที่สุด ต้องยอมฝึกหัดทุกสิ่งทุกอย่าง ต้องเป็นนักสังเกตที่ดี และ ละเอียดรอบคอบจึงจะอยู่ได้ เวลาเดินพื้นกระดานทำเสียงดังไม่ได้ เดิน ไปแล้วมีรอยเท้าติดพื้นก็ไม่ได้ เวลาถลัน น้ำเสียงดังก็ไม่ได้ เวลาเปิดประคุดมีเสียงดังไม่ได้ เวลาตากผ้า เก็บผ้า พับผ้า ปูที่นั้ง ที่นอน ฯลฯ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องทำ อย่างเป็นผู้มีวิชา มิฉะนั้นจะต้องถูกไล่หนีทั้ๆ กลางพรรษา แต่ถึงอย่างนั้นต้องอดทน พยายามใช้ความสังเกตของตน บางวันเมื่อฉันแล้ว จัดแจงเก็บบาตร เก็บจิวร ผ้าปูนั้ง ปูนอน กระ โถน กาน้ำ หมอน ฯลฯ และทุกสิ่งทุกอย่างในห้อง ของท่าน ต้องเข้าไปจัดไว้ก่อน ท่านเข้าไปข้างใน จัดเสร็จแล้วก็จดจำไว้ในใจแล้วรีบกลับออกไปอยู่ในห้องของตน ซึ่งกั้นไว้ด้วยใบตองเจาะช่องฝาไว้พอมองเห็นบริวารในห้องของท่าน เมื่อท่านเข้าไปในห้องแล้ว เห็นท่านมอง ข้างล่าง ข้างบน ตรวจตราดูบริวารของท่าน บางอย่างท่านก็หยิบย่ายที่ บางอย่างท่านก็ปล่อยวางที่เดิมไม่จับต้อง เราก้ ต้องคอยมองดูแล้วจดจำเอาไว้ วันหลังก็ทำใหม่ จัดใหม่ให้ถูกต้องอย่างที่ท่านทำ ว่าท่านทำเองท่านทำอย่างไร เราก้ จัดทำอย่างที่เรามองเห็น

ต่อมาวันหลังเมื่อเข้าไปจัดเสร็จแล้วก็กลับเข้าห้องของตน มองลอดช่องฝาสังเกตดูว่าเวลาท่านเข้าไปในห้อง เห็นท่าน เข้าไปแล้วนั้งนั่ง มองซ้ายมองขวา มองหน้ามองหลัง มองดูข้างบน ข้างล่าง แล้วก็จับต้องอะไรอีก ผ้าปูนอนก็ไม่ กลับ แล้วท่านก็กราบพระ สักครู่หนึ่งท่านก็จำวัด เมื่อเห็นเช่นนี้ เราก้ดีใจว่าได้ปฏิบัติเป็นที่ถูกอกถูกใจพระอาจารย์ นอกจากเรื่องต่างๆ เหล่านี้ ในการนั่งสมาธิก็ดี เดินจงกรมก็ดี ก็ได้ฝึกหัดจากท่าน ไปจนเป็นที่พอใจทุกอย่าง แต่ก็เอา อย่างท่าน ได้อย่างมาก ๖๐ เปอร์เซนต์เท่านั้น

อยู่ต่อมาเมื่อออกพรรษาแล้ว ทางวัดบรมนิวาสได้จัดงานเพื่อมาปนกิจศพท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) พระผู้ใหญ่ที่อุ้วัดเจดีย์หลวงได้ทยอยมาเพื่อช่วยงานเกือบหมด เจ้าอาวาสได้มอบให้พระอาจารย์มั่นเฝ้าวัด เจดีย์หลวง เมื่อเสร็จงานมาปนกิจ ได้เห็นหนังสือฉบับหนึ่งมีถึงพระอาจารย์มั่น ตั้งให้ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านได้ เปิดออกอ่านมีใจความว่า พระอาจารย์มั่น ขอให้ท่านรับเป็นเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวง พร้อมทั้งตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ ตั้งให้เจ้าแก้ววรวรณ ณ เชียงใหม่ เป็นผู้แทนการ ขอให้พระอาจารย์มั่นทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาสเดิมต่อไป สรุปได้ ใจความสั้นๆ อย่างนี้ พอท่านได้ทราบเรื่องราวแล้ว ท่านก็เรียกไปหาแล้วพูดว่า “เราต้องออกจากวัดเจดีย์หลวงไปอยู่ ที่อื่น”

อยู่ต่อมาเมื่อออกพรรษาแล้วได้ ๒ วัน ท่านได้สั่งให้เราไปบริเวณหลังคดอยจังหวัดลำพูน ซึ่งเคยเป็นที่พักของท่านมา แต่ก่อน ได้พักอยู่ที่คืนเขาประมาณ ๑๐ กว่าวัน ต่อมาเวลาประมาณบ่าย ๓ โมงได้ปรากฏเหตุการณ์คล้ายๆ กับว่ามีคน มาบอก ได้ยินทางหูขณะกำลังนั่งสมาธิว่า ท่านต้องขึ้นไปอยู่บนยอดเขาในวันพรุ่งนี้ พรุ่งขึ้น ก่อนเดินทางถึงยอดเขา ได้ไปพักอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่งเป็นวัดร้างเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ วันใดที่ตรงกับวันพระมักจะปรากฏมีแสงสว่างเกิดขึ้น บ่อยๆ แต่ป่านั้นเป็นป่าลึก มีเสือและช้างชุม เดินทางไปคนเดียว กลัวก็กลัว กล้าก็กล้า แต่เชื่อมั่นในอำนาจธรรมและ

พระอาจารย์ ได้ค้างนอนอยู่ ๒ คืน คืนแรกสงบสบายดี คืนที่สองเวลาประมาณ ๑ หรือ ๒ นาฬิกา ได้มีสัตว์ป่าคือเสือ มารบกวน คืนนั้นเป็นอันไม่ได้นอน นั่งสมาธิตัวแข็ง เสือก่เดินวนเวียนอยู่รอบๆ กลด รู้สึกว่าตัวแข็งและมีนขา สวม มนต์ก็คล้องแล้วเหมือนน้ำไหล ที่ลืมนแล้วก็นึกได้ ด้วยอำนาจแห่งการสำรวมจิตและกติกแล้ว นั่งอยู่อย่างนี้ตั้งแต่เวลา ๒ นาฬิกา ถึง ๕ นาฬิกา เสือดาวนั้นจึงได้หนีไป

รุ่งขึ้นได้เดินไปบิณฑบาตในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีบ้านเพียง ๒ หลังคา เจ้าของบ้านออกไปทำสวนชั่วคราว เมื่อพบกับ เขาๆ เล่าว่าเมื่อคืนนี้มีเสือมากินวัว เราก็นึกกลัวมากขึ้น ในที่สุดเมื่อฉันอาหารแล้วได้เดินทางขึ้นไปบนยอดคอย เมื่อ ขึ้นไปยอดคอยแล้วมองลงไปเบื้องล่างจะแลเห็นพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน คอยถูกนี้เขาเรียกกันว่า คอยค่อม (คอยหัวแม่มือ) บนหลังคอยมีบ่อน้ำลึกแห่งหนึ่ง หยั่งไม่ถึง มีน้ำในสะอาด มีเศียรพระพุทธรูปตั้งอยู่รอบบ่อเดินลงจาก พื้นราบเหยียบหินลึกลงไปประมาณ ๒ เมตรถึงน้ำ เขาเล่ากันว่าเวลามีคนตกลงไปในบ่อไม่จมน้ำ จะดำน้ำก็ดำไม่ได้ ถ้าเป็นผู้หญิงลงไม่ได้เด็ดขาด ชี้นลงไปจะต้องมีอาการชัก คอยนี้ชาวบ้านถือกันว่าเป็นคอยศักดิ์สิทธิ์ อาจารย์เล่าให้ฟัง ว่า มีปีศาจสำคัญ ๑ ตนอยู่ประจำที่คอยนี้ แต่ไม่เป็นไร เขาไม่รบกวนอะไร เพราะเขารู้จักพระธรรมและพระสงฆ์

วันแรกที่ขึ้นไปถึงยอดคอย พอวันรุ่งขึ้นไม่ได้ฉันอาหาร ถึงเวลากลางคืนเป็นลมตลอดคืน รู้สึกว่าคอยนั้นไหวเหมือน เรือลอยอยู่กลางทะเลมีคลื่นลมจัด แต่จิตใจไม่หวั่นกลัวอะไร วันที่สองได้นั่งสมาธิ เคนจงกรมอยู่ในบริเวณวิหารเก่า สถานที่พักอยู่ห่างหมู่บ้านที่จะไปบิณฑบาตได้ประมาณระยะทาง ๘๐ เส้น จึงได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่า เราจะไม่นั่งจ้งหัน ถ้าไม่มีคนมาส่งถึงที่ ในคืนนั้นรู้สึกปวดท้อง มีลมกวน แต่ไม่เหมือนวันก่อน พอเวลาประมาณ ๕.๐๐ นาฬิกาเศษ ใกล้เคียงสว่าง ได้ยินเสียงดังฮึ่ๆ ฮาๆ ข้างวิหาร ครั้งแรกนึกว่าเสือ แต่ฟังๆ ไปคล้ายเสียงคน แต่คอยด้านนั้นชันมาก ถ้าจะปีนขึ้นพอปีนได้ แต่ถ้าจะปีนลงรับรองว่าลงไม่ได้ ถ้าเช่นนั้นจะมีใครขึ้นมา นึกสงสัยอยู่ในใจแต่ยังไม่กล้าออกจาก กลดและวิหารร้าง

รอนสว่างรุ่งอรุณจึงได้ลุกออกจากกลดเดินออกมาข้างนอกวิหาร ได้พบหญิงชราคนหนึ่งอายุประมาณ ๑๐ ปี มานั่ง พนมมือถือข้าวห่อใบตองมา ๑ ห่อ ขอใส่บาตร พร้อมทั้งถวายยาให้ ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเป็นรากไม้ อีกอย่างหนึ่งเป็น เปลือกไม้ แล้วกล่าวว่า ขอให้ท่านใช้ยานี้ฝนกินพร้อมกับอธิษฐานเอาแล้วจะหายปวดท้อง ขณะนั้นเรากำลังถือเครื่อง ไม้กล้าพูดกับผู้หญิงหลายคำ พอรับบิณฑบาตแล้วก็ฉันข้าวเหนียวแดงหนึ่งก้อน และยา ๒ ชี้นั้น เสร็จแล้วได้ยถาสัพ พีให้แก่ แก่ก็ลากลับเดินหายไ้ทางทิศตะวันตกของคอย

ต่อมาเวลาบ่ายประมาณ ๕ โมงเย็น มีคนถือจดหมายของพระอาจารย์มันขึ้นไปให้บนยอดคอย ในจดหมายนั้นมี ใจความว่า ให้ท่านรีบเดินทางกลับวัดโดยด่วน เพราะผมจะต้องออกเดินทางจากวัดเจดีย์หลวงในตอนเช้า เพราะ รถด่วนจะถึงเชียงใหม่ในตอนเย็น พอทราบเช่นนี้รีบเดินทางลงจากยอดคอยเดินทางมาถึงหมู่บ้านป่าห้าว พอตีพลบ คำจึงได้ไปพักในป่าช้า ๑ คืน แล้วออกเดินทางต่อเข้าเมือง ได้ทราบพระอาจารย์มันเดินทางออกจากวัดเจดีย์หลวง ตั้งแต่เช้า สอบถามดูก็ไม่มีใครทราบว่าจะไปทางไหน ตกกลางเราเองก็ไม่ว่าจะติดตามไปทางไหนจึงจะพบ แต่นึกในใจว่า ท่านคงออกจากเชียงใหม่ไปทางเชียงตุง ฉะนั้นต้องรีบติดตามไปทางเชียงตุงโดยด่วน แต่ยังไม่ไปไม่ได้เพราะจำได้ว่า ท่านเคยสั่งไว้ระหว่างเข้าพรรษา ๒ อย่างคือ

๑. ท่านสั่งว่า ให้คุณช่วยฉันนะในเรื่องข้อปฏิบัติ เพราะฉันมองไม่เห็นใครเห็นใครที่จะช่วยได้ ตัวเองก็ไม่เคยนึก และไม่ สนใจว่า ท่านหมายความว่าอย่างไร

๒. ท่านสั่งว่า จังหวัดเชียงใหม่นี้เป็นสถานที่อาศัยวิเวกของบรรดานักปราชญ์ในกาลก่อน ฉะนั้น ก่อนที่ท่านจะออก

จากจังหวัดนี้ให้ท่านไปวิเวกอยู่บนดอยค่อมแห่งหนึ่ง ให้ไปพักวิเวกในถ้ำบวบทองแห่งหนึ่ง และให้ไปพักวิเวกอยู่ในถ้ำเชียงดาวอีกแห่งหนึ่ง

ได้พักอยู่ที่วัดเจดีย์หลวง ๒-๓ วัน แล้วก็ออกเดินทางจากวัดไปถึงอำเภอสะเท็ด ได้เข้าไปพักในถ้ำมืด บ้านเมืองอ่อนถ้ำนี้เป็นแปลกน่าอัศจรรย์ บันยอดเขามีพระพุทธรูปองค์หนึ่ง สันนิษฐานไม่ได้ว่าสร้างไว้แต่ครั้งไหน กลางเขามีช่องโหว่เป็นรูลึกลงไปในพื้นที่ เขา เดินลงไปพบท่อนไม้สักทอดเป็นสะพานข้ามเหว เดินต่อไปตามท่อนไม้สักจนถึงแท่นหินอีกฟากหนึ่งของเหว ปรากฏว่ามีลานหินกว้างขวาง เดินต่อไปอีกสักพักก็มีแต่ความมืดมองไม่เห็นแสงสว่าง จึงได้จุดไฟแล้วเดินต่อไปอีก ไปพบสะพานอีกแห่งหนึ่งใช้ซุงไม้สักทั้งต้นพาดไปยังก้อนหินอีกก้อนหนึ่ง ถึงตอนนี้รู้สึกว่อากาศเริ่มเย็น

เมื่อเดินข้ามสะพานนี้ไป ก็ไปถึงลานหินราบเรียบกว้างขวาง คณะบรรพชิตได้ไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ คน ภายในพื้นที่นี้เป็นคลื่น ลูกคลื่นน้ำพัดเป็นระลอก ได้พบหน่อหินหน่อหนึ่งเป็นของแปลกประหลาดมาก หน่อหินนี้โตประมาณ ๒ อ้อมแขน สูงประมาณ ๓ วา ๓ สอก ๑ คืบ สีขาวเหมือนปุยเมฆ ตั้งตรงพุ่งขึ้นบนเพดาน รอบๆ หน่อหินก้อนนี้มีหินเป็นปุ่มๆ เหมือนปุ่มฆ้องติดๆ กันไป ลักษณะที่เป็นปุ่มๆ สูงประมาณ ๑ สอก ระหว่างปุ่มเล็กแลดูราวกับขาโพลนสวยงามเป็นอย่างยิ่ง แต่อากาศหิบบ ไม่มีแสงสว่างเข้าถึง

ท่านอาจารย์มั่นเคยเล่าให้ฟังว่า ในพื้นที่นี้มีพญานาคเข้าไปนมัสการ ท่านบอกว่าหน่อหินก้อนนี้เป็นพระเจดีย์ของพญานาค นึกอยากจะนอนอยู่สัก ๑ คืน แต่อากาศหิบบรู้สึกอึดอัดมาก หายใจไม่ค่อยสะดวกจึงไม่กล้าอยู่ จึงได้เดินทางกลับออกมา เขาถูกนี้อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านประมาณ ๓ กิโลเมตร ชาวบ้านแถบนั้นเล่าว่า เมื่อถึงเวลาเช้าพรรยา ภรรยา ลูกนี้ร้องเสียงดัง ถ้าปีไหนมีเสียงร้องดังมาก มีฝนดี ทำนาทำไร่ได้ผลมาก

วันนั้นได้เดินทางกลับมาพักอยู่ที่ป่าแห่งหนึ่ง เขตอำเภอคดยสะเท็ด เมื่อได้พักผ่อนพอสมควรแล้วก็ได้ออกเดินทางต่อไปยังบ้านโป่ง ได้พบพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อเขียน เคยอยู่กับท่านพระอาจารย์มั่น จึงได้ถามท่านว่า ทราบหรือไม่ว่า พระอาจารย์ไปไหน ได้รับตอบว่า ไม่ทราบ จึงชวนพระเขียนเดินทางตรงเข้าไปอำเภอคดยสะเท็ดอีก ได้ไปพักอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่ง อยู่ไกลจากหมู่บ้านมากตั้งอยู่ในกลางดงลึก เขาเรียกว่า ถ้ำบวบทอง ที่เรียกอย่างนี้เพราะภายในถ้ำนี้มีสีทองคำไหลออกมาติดอยู่ในแอ่งน้ำ ก่อนจะไปถึงถ้ำแห่งนี้ต้องเดินบุกป่าไปประมาณ ๑๐ กิโลเมตร เราสองคนกับพระเขียนได้พากันไปวิเวกอยู่ในถ้ำบวบทองนั้น ซึ่งที่ถ้ำแห่งนี้ชาวบ้านญาติโยมถือกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาก ถ้าใครเข้าไปค้างคืนในถ้ำ ขณะนอนหลับอยู่จะมีผู้มาเหยียบขาข้าง เหยียบท้องข้าง เหยียบหลังข้าง ทำให้คนกลัวกันมาก เมื่อได้ยินข่าวลืออย่างนี้ เราจึงต้องการพิสูจน์ว่ามีความจริงเป็นประการใด จึงได้ไปพักค้างอยู่ ๑ คืน

พระอาจารย์มั่นเล่าให้ฟังว่า พระภิกษุเขียนเคยเดินทางไปค้างในถ้ำนี้ ๑ คืน ไม่ได้นอนตลอดคืน ได้ยินแต่เสียงคนเดินเหยียบหินเข้าๆ ออกๆ ทั้งคืน ถ้ำแห่งนี้เป็นที่ลึกมาก แต่ท่านเคยสั่งให้เราไปที่ถ้ำนี้ ผลการพิสูจน์ปรากฏว่า ไม่ได้พบและไม่ได้ยินเสียงอะไรเลยในคืนนั้น ออกจากถ้ำบวบทองได้ลงมาพักอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่ง ได้พบพระภิกษุอีกองค์หนึ่งชื่อเชย จึงได้ร่วมสนทนากันเป็นที่ถุกอธยาศัย จึงชวนกันไปเดินตรงขึ้นไปในละแวกอำเภอคดยสะเท็ดอีก ส่วนพระภิกษุเขียนได้ลาแยกทางไปพักที่บ้านโป่งตามเดิม

อยู่มาวันหนึ่ง ระหว่างเดินตรงกลับไปพระเชย โยมได้สร้างที่พักให้ในกลางป่าช้าอันกว้างใหญ่ บริเวณป่าช้าแห่งนี้มีหลุมฝังศพอยู่ทั่วไป ซึ่งเต็มไปด้วยกองฟอนเผาผี มีแต่กระดูกขาวโพลนไปหมด ได้พักอยู่กับพระเชย ณ บริเวณป่าช้านี้เป็นเวลาหลายวัน วันหนึ่งโยมได้นิมิตพระเชยไปพักอยู่ ณ ที่อีกแห่งหนึ่ง เราต้องพักอยู่คนเดียว ที่พักอยู่ห่างกอง

พอนเผาผีประมาณ ๓ วา รุ่งขึ้นเช้าอีกวันหนึ่ง มีโยมถือกรวยดอกไม้ธูปเทียนมาตั้งแต่ศึก แล้วบอกกับเราว่าจะเอาลูกศิษย์มาถวาย ก็นึกอุ่นใจว่าต่อไปนี้จะหายกลัว เพราะขณะนั้นตัวเองก็รู้สึกกลัวมาหลายวันแล้ว นั่งสมาธิจนรู้สึกว่าจะเข้าไปหมด วันนั้นพอฉันแล้ว เวลาสายได้เห็นชาวบ้านหลายคนได้ห้ามศพคนตายมาด้วย ศพนั้นไม่ได้ใส่โลงแต่ใช้ผ้าพันไว้ พอเห็นศพก็นึกในใจว่าคราวนี้เราแน่ จะหนีไปหรือก็รู้สึกอายชาวบ้านญาติโยม จะอยู่ต่อไปหรือก็กลัว นึกขึ้นมาได้ว่าที่โยมพูดเมื่อวันก่อนว่าจะถวายลูกศิษย์ คงจะเป็นศพๆ นี้เอง

พอดกบ่ายเวลาประมาณ ๔ โมงเย็น โยมได้ทำการเผาศพนั้นใกล้ๆ ที่นอนของตัว ทำให้ได้เห็นศพนั้นชัด ขณะศพนั้นถูกไฟเผาได้ยกแขนยืดขาขึ้น ตัวเหลืองประดุจทองคำมัน เผาอยู่จนกำตัวขาดแต่บั้นเอว ตัวยังค้างอยู่ในกองไฟ พอใกล้เวลาค่ำโยมพากันลากลับไปหมด เหลือเราอยู่คนเดียว จึงรีบเข้าไปในกระต๊อบฝาใบตองทันที นั่งสมาธิห้ามจิตไม่ให้ออกไปนอกกระต๊อบ จนกระทั่งหุดับไม่ได้ยินเสียงอะไรเลย ไม่มีสัญญาณกำหนดรู้ว่าตัวเองอยู่ที่ไหน ความกลัว ความกลัวไม่มี แต่จิตยังมีความรู้สึกประจําใจอยู่จนกระทั่งสว่าง

พอดีพระเชษฐาเดินทางกลับมา เมื่อมีเพื่อนเราก็อยุอุ่นใจ ปกติพระภิกษุชอบเทศน์ ชอบคุยธรรมให้เราฟังเสมอๆ เราเองได้แต่นั่งฟังเฉยๆ แต่พอจะจับสำเนียงเสียงพูดได้ว่า ทำไม่ได้จริงเหมือนอย่างที่พูด คือครั้งหนึ่งเคยมีโยมคนหนึ่งมาถามว่า ท่านกลัวผีไหม พระภิกษุเขาก็ไม่ตอบไปว่ากลัวหรือไม่กลัว แต่กลับตอบว่า กลัวทำไม คนตายแล้วไม่มีอะไร วิวถวาย เบ็ดใกล้ เมื่อตายแล้วโยมยังกินได้ ท่านชอบพูดอย่างนี้เสมอมา เราได้ยินแล้วก็นึกในใจว่า พระอวดดีไม่แสดงความกลัวให้โยมทราบ อย่างกระนั้นเลยวันพรุ่งนี้ เราจะต้องทดลองเพื่อนคนนี้ดูว่าจะจริงแค่ไหน พอตีมีโยมในหมู่บ้านแห่งหนึ่งทางอำเภอสะแกเค็ดคอยมานิมิตไป ดังนั้นจึงให้พระภิกษุเชษฐายู่เฝ้าที่พัก ตัวเราเองเป็นผู้รับนิมิตเป็นอันว่าตกลงตามนี้ เราจึงได้เดินทางไปกับโยม วันรุ่งขึ้นกลับมาที่พัก ไม่พบพระภิกษุเชษฐา ได้ความว่าในคืนวันที่เรารับนิมิตไปนั้น มีคนเอาเด็กผู้หญิงที่ตายแล้วคนหนึ่งมาฝังที่ป่าช้าในเวลาดึก พระภิกษุเชษฐาเห็นเช่นนั้นก็รีบเก็บกลดเก็บบาตรและจีวรแล้วเปิดหนีไปในคืนวันนั้น

ตั้งแต่บัดนั้นก็ได้จากกันกับพระภิกษุเชษฐา ต่างคนต่างไปคนละทาง เราเองก็มุ่งเดินทางกลับไปหาพระเจียนที่บ้านโป่ง แล้วได้พักอยู่พระเจียนเป็นเวลา ๓-๔ วัน ต่อจากนั้นได้ออกเดินทางจากบ้านโป่ง ผ่านตำบลแห่งหนึ่งเรียกว่า ห้วยอ้อมแก้ว มีซากวัดเก่าๆ พระพุทธรูปเก่าๆ เมื่อได้ทราบดังนี้ก็อยากไปดูสถานที่นั้น ถึงระยะนี้รู้สึกเบื่อโยมเบื่อเพื่อน ไม่อยากอยู่กับมนุษย์ คิดแต่อยากจะขึ้นไปอยู่บนยอดดอยแต่เพียงคนเดียว เมื่อเดินทางไปถึงห้วยอ้อมแก้วจึงเลิกไม่ยอมฉันอาหาร ฉันแต่ใบมะเดื่อและใบขี้เหล็ก เพื่อจะได้ไม่ต้องยุ่งยากกับมนุษย์อีกต่อไป บริเวณสถานที่นี้มีห้วยอ้อมวกไปเวียนมาเป็นห้วยตื้นๆ แต่สงบเงียบสงัดวิเวกดีมาก

อยู่มาวันหนึ่ง เวลากลางคืน ขณะกำลังนั่งสมาธิหลับตาอยู่ในกระต๊อบมีดๆ ได้รู้สึกว่าปรากฏมีแสงสว่างกลมโตกว้างยาวประมาณ ๑.๕๐ เมตร แสงนั้นพุ่งมาจากยอดเขาสูงแล้วมาจ่ออยู่ข้างกระต๊อบ คืนนั้นจึงได้นั่งสมาธิอยู่ตลอดคืนจนกระทั่งสว่างคาที่ นั่งอยู่อย่างนั้นจนกระทั่งรู้สึกวามลมหายใจหยุด ลมไม่เดิน เงียบสนิท รู้สึกสบาย ปลอดภัยไป ไม่มีอาการง่วงหงาวหาวนอน

ต่อมาวันหลังได้เคลื่อนย้ายลงไปอยู่ในเกาะอ้อมแก้ว เพราะมีโยมคนหนึ่งได้มีศรัทธาสร้างกระต๊อบเล็กๆ ให้หลังหนึ่ง ยกพื้นพอพ้นพื้นดิน ฝาใบตอง เมื่อเข้าอยู่ในสถานที่นี้แล้ว ได้ทำความเพียรอย่างเด็ดเดี่ยว อดนอน ฉันแต่น้อย วันหนึ่งๆ ฉันแต่ใบมะเดื่อและใบขี้เหล็ก ๔ กำมือ ในวันแรกรู้สึกสบายดี และไม่ปรากฏเหตุการณ์อะไร ถึงวันที่สองเวลาประมาณ ๓ โมง หลังจากสวดมนต์และได้เดินจงกรมเสร็จแล้ว ได้ล้มตัวลงนอนหงายปล่อยอารมณ์พักผ่อนตามสบาย เลยกลับไป ในขณะที่นอนหลับอยู่นั้น ได้ปรากฏเหตุการณ์ขึ้น คือมีหญิงคนหนึ่งรูปร่างอ้วนท้วน สวมเสื้อนุ่ง

ผ้าถุง ใบหน้าขาว รูปร่างสวย เขาบอกว่า เขาชื่อนางสีดา ยังเป็นสาวโสด ไม่มีสามี ต้องการมาอยู่กับท่าน ในนิมิตฝัน นั้นรู้สึกว่าเขาต้องการมีสามี

จึงได้ถามเขาว่า “เธออยู่ที่ไหน” เขาตอบว่า อยู่บนยอดเขาสูง บนนั้นมีสถานที่กว้างขวางมีบ้านหลายหลัง อยู่สบายดี ขอให้ไปเป็นสามีของเขา แต่เราไม่ยอม เขาได้อ้อนวอนอยู่หลายอย่างหลายประการ แต่เราก็งงยืนกระต่ายขาเดียว เขา จึงพูดว่า เมื่อไม่ยอมเป็นสามีก็ไม่เป็นไร ขอให้ได้สมสู่เป็นชู้กัน เราก็งงยืนกรานไม่ยอมอีก ผลที่สุดเมื่อเห็นว่าไม่มี ทางเป็นไปได้ดังที่ปรารถนา จึงได้ตกลงกันว่าขอให้เราทั้งสองนับถือเป็นเพื่อนที่รักใคร่สนิทสนมกันก็แล้วกัน เมื่อได้ ทำความเข้าใจกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เขาก็จากไป

ในวันนั้นเวลากลางวัน ประมาณบ่าย ๒ โมงเศษ เราได้ไปอาบน้ำที่ห้วย มีขอนใหญ่ล้มขวางห้วยอยู่ โยมเล่าให้ฟังว่า ห้วยนี้สำคัญนัก ตรงที่น้ำไหลออกมีพระเจดีย์องค์เล็กๆ องค์หนึ่ง แต่เป็นการนำประหลาดว่า พระเจดีย์องค์นี้บางครั้งราวก็นึกเห็น บางคราวก็ไม่เห็น ได้ฟังโยมเล่าเรื่องแล้วตัวเองไม่สนใจ ก่อนอาบน้ำได้เก็บก้อนหินก้อนโตๆ มาอุดน้ำให้ ล้นขอนเพื่ออาบได้ง่าย อาบเสร็จแล้วไม่ได้เก็บหินออก

ตอนเย็นวันเดียวกันนั้น หลังจากได้สวดมนต์และเดินจงกรมเสร็จแล้ว เวลาประมาณ ๓ ทุ่มเศษ ได้ล้มตัวนอนเล่น ภาวนาไปก็ได้ปรากฏเหตุการณ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง รู้สึกเหมือนกับมีคนเอามือมาลูบขา ทำให้ตัวขาไปถึงบันไดตลอดจนถึง ศีรษะเกือบหมดความรู้สึกนึกว่าเป็นลม ก็รีบลุกขึ้นทำจิตให้เป็นสมาธิ จิตก็สงบแน่นิ่ง ใสสว่าง ตัดสินใจว่า ถ้าเราตาย เราต้องยอม ในใจก็นึกแต่เราเป็นลม เพราะกินแต่ใบมะเดื่อ และใบขี้เหล็กเป็นอาหาร พอจิตเข้าที่เบ่งตัว อากาศที่ เสียวขาไปหมดก็ค่อยคลายหายออก เปรียบประดุจก้อนเมฆลอยผ่านแสงอาทิตย์ คลายออกไปทั้งข้างบน ข้างล่าง จนกระทั่งอาการเช่นนั้นคลายออกไปหมด ดวงจิตก็กลับเป็นปกติ มีแสงสว่างพุ่งออกจากจิต ไปจ่ออยู่ที่ขอนอาบน้ำใน ลำห้วย ว่าให้ไปเก็บก้อนหินออกให้หมด เพราะทางนั้นเป็นทางเดินของปีศาจ เมื่อได้ตื่นเช้าในวันรุ่งขึ้นจึงได้ไปเก็บ ก้อนหินที่นำมาอุดไว้ออกหมด เพื่อให้ น้ำไหลไปได้ตามปกติ

พอตอนค่ำวันนั้นก็ชักจะมีเหตุการณ์อย่างเดิมปรากฏขึ้นอีก แต่ไม่สู้รุนแรง มาปะทะแก่ฝากระต๊อบที่จำวัดอยู่เพียง ใหวๆ แล้วก็หายเงียบไป จึงได้ล้มตัวนอนภาวนา เพราะรู้สึกอ่อนเพลีย แล้วได้เคลิ้มหลับไป ฝันเห็นภาพๆ หนึ่ง มี สัตว์ชนิดหนึ่งตัวโตขนาดหมู เดินมาจากยอดน้ำตกเป็นฝูง หางสัตว์ที่เห็นนี้มีขนปกคลุมเหมือนหางกระรอก หัวเหมือน แพะ พวกมันเดินลงมาตามลำห้วยอย่างมากมายก่ายกอง ได้เดินผ่านที่จำวัดของเราไป ต่อมาสักครู่หนึ่งก็ให้เห็นผู้หญิง คนหนึ่งอายุประมาณ ๓๐ ปี ใส่เสื้อสีครามนุ่งผ้าถุงสีครามยาวเลยหัวเข่าเล็กน้อย ในมือถือวัตถุอย่างหนึ่งไม่ทราบว่าจะเรียกว่าอะไร เขาได้พูดขึ้นว่าเขาเป็นคนประจำอยู่บนยอดน้ำตก เขาต้องออกเดินทางอย่างนี้ ไปจนถึงทะเลเสมอๆ เขาบอกว่าเขาชื่อ นางจัน ค็นหลังต่อมาก็ได้ทำการบำเพ็ญภาวนาอย่างเข้มแข็งแต่ไม่ปรากฏว่าเกิดเหตุการณ์อันใดขึ้น

ต่อจากนั้นก็ได้ออกเดินทางไปยังบ้านโป่ง ซึ่งเป็นสำนักเก่าของพระอาจารย์มั่น ได้พบกับพระภิกษุเขียน จึงได้ ปรีกษาหารือกันว่า เราทั้งสองคนจะต้องออกติดตามพระอาจารย์มั่นให้พบให้ได้ เมื่อได้ตกลงกันแล้วก็พากันรำลา ญาติโยมออกเดินทางไปยังถ้ำเชียงดาว ได้ขึ้นไปพักอาศัยอยู่ในถ้ำเล็กๆ แห่งหนึ่งซึ่งพระอาจารย์มั่นเคยมาพักแล้ว เดินทางต่อไปถึงถ้ำเชียงดาว เมื่อวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๓ บำเพ็ญความ پاکเพียรภาวนาทั้งเวลากลางวันและกลางคืน

ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๓ ได้ตั้งใจนั่งสมาธิเพื่อเป็นการบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นถึงเวลา กลางคืนประมาณ ๓ ทุ่มเศษ จิตสงบแน่วแน่ได้ ปรากฏลมและแสงสว่างพุ่งออกจากตัวโดยรอบในบริเวณนั้น ในขณะ นั้นได้กำหนดลมหายใจอันละเอียดเกือบไม่ปรากฏว่ามีลมหายใจ ใจเงียบ จิตสงบ รู้สึกว่าเวลานั้นลมในตัวไม่เดิน

สงบนิ่งไปเฉยๆ จิตไม่มีความคิดปรุงแต่งใดๆ ทั้งหมด ความคิดหายไปอย่างไรไม่ทราบ แต่รู้สึกโล่งโปร่งสว่างสบายใจ เกิดมีอิสรภาพในตัวระดับทุกขเวทนาได้ทุกอย่าง

นั่งต่อไปอีก ๑ ชั่วโมง ก็ปรากฏธรรมบางข้อขึ้นในจิตโดยมีใจความสั้นๆ ว่า ให้ฟังดู พิจารณา ดู กฏ ชาติ ตาย เกิด อวิชชาว่าเป็นมาอย่างไร ได้ปรากฏนิมิตขึ้นเหมือนเรามองเห็นด้วยตาเปล่าว่า ความเกิดเหมือนฟ้าแลบ ความตายก็เหมือนฟ้าแลบ จึงได้ฟังพิจารณาต่อไปถึงเหตุแห่งความเกิดและเหตุแห่งความตาย ได้ฟังพิจารณาถึงคำว่าที่ว่า อวิชชา ความไม่รู้คือไม่รู้อะไร รู้อย่างไรจึงจะเรียกว่ารู้ อวิชชา รู้อย่างไรจึงจะเรียกว่ารู้วิชา ได้ทบทวนฟังพิจารณาพิจารณาอยู่อย่างนี้ เป็นเวลาเกือบสว่าง เมื่อเป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งแล้ว ก็ได้ออกจากสมาธิ รู้สึกตัวว่า ใจเบา กายเบา ปลอดภัยโปร่ง อิมอกอิมใจเป็นอย่างมาก

วันแรม ๓ ค่ำ เดือน ๓ ได้ออกเดินทางจากถ้ำเชียงดาว ไปพักอยู่ที่ถ้ำปากเพียงและถ้ำจันทร์ ต่างคนต่างอยู่กับพระภิกษุเขียน ไปพักอยู่ที่ถ้ำนี้ที่สบายดี ไม่มีเหตุการณอันใดปรากฏขึ้น

ต่อจากนี้ได้ออกเดินทางมุ่งไปอำเภอฝาง ไปพักอยู่ที่ถ้ำดับเต่า บริเวณถ้ำดับเต่าในสมัยนั้นยังไม่มีหมู่บ้านคน ได้ไปพบหลวงพ่อกว้าง องค์หนึ่งชื่อหลวงตาพา ได้เดินเข้าไปถึงดินถ้ำ ปรากฏว่ามีสวนกล้วย สวนมะละกอ มีธารน้ำไหลใสสะอาด มีถ้ำใหญ่อยู่ ๒ ถ้ำ ถ้ำยาว ๑ ถ้ำ ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปโบราณเก่าแก่ตั้งเรียงรายอยู่หลายสิบองค์ หลวงตาพาได้ทำการก่อสร้างพระพุทธรูปขึ้นองค์หนึ่งในถ้ำนี้องค์ใหญ่โตมาก ครั้งแรกเดินเข้าไปหาท่านที่ภูฏีไม่พบ จึงได้ลงเดินไปตามลำห้วยขึ้นเขาไปทางทิศตะวันออก ได้เห็นคนแก่คนหนึ่งนั่งกางเกงขาสั้น ใส่เสื้อแขนสั้นสีแดงคล้ายเหมือนสีข้อมวนใหม่ๆ ในมือถือมีดกำลังถากไม้ ทำที่แข็งแรงเหมือนคนหนุ่ม จึงเดินไปหาแล้วถามขึ้นว่า “หลวงพ่อกว้างอยู่ที่ไหน” พอมองเห็นตัวกันถนัด แก่ก็รีบเดินมาหาเราพร้อมทั้งถือมีดอยู่ในมือ เมื่อนั่งลงมองดูท่าที่กลายเป็นพระ แล้วแก่ก็พูดขึ้นว่า “ตัวฉันนี่แหละ หลวงพ่อกว้าง” เราจึงได้แสดงความเคารพ หลังจากนั้นท่านได้พามาอยู่ที่พัก เมื่อถึงภูฏีแล้วได้เข้าไปถ่ายเสื้อถากกางเกง ห่มจีวรสีด้า มีฝักรักดอก ในมือถือลูกประคำ แล้วท่านได้เล่าเรื่องถ้ำต่างๆ ให้ฟัง พร้อมทั้งพูดว่า ถ้ายากจะอยู่จำพรรษาที่ฉันก็อยู่ได้ ถ้าเป็นศิษย์อาจารย์มัน แต่อย่ามาถือผมไม่ได้นะ เพราะขณะนี้ผมกำลังสร้างพระพุทธรูป ต้องขายกล้วย ขายมะละกอ เพื่อรวบรวมเงินไว้สร้างพระพุทธรูป แต่ท่านฉันข้าวมือเดียว

ตอนเย็นหลวงพ่อกว้างท่านได้พาไปชมสวนกล้วย สวนมะละกอ ที่ท่านทำขึ้นแล้วชี้มือให้ดูพร้อมกับพูดว่า “ถ้าท่านอยากหรือหิว เก็บไปฉันได้ ไม่หวง แต่พระองค์อื่นห้าม เอาไม่ได้” เรายังก็ไม่เคยคิดอยากจะฉัน แต่ก็รู้สึกขบขันที่ท่านมีความเมตตาแก่เรา ทุกเวลาเช้ามีด ได้ให้ลูกศิษย์นำกล้วยและมะละกอมาถวายทุกวัน ได้สังเกตเห็นเรื่องน่าแปลกประหลาดอยู่หลายอย่าง เช่น นกยูงที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ไม่กลัวหลวงพ่อกว้าง พวกนกเขาเวลาท่านฉันข้าว ท่านก็หว่านให้กินไป บางคราวจับตัวได้ พวกลิงพอถึงเวลาเย็นๆ พวกมันลงมากินมะละกอกันดั้นดาดไปหมด ถ้ามีชาวบ้านผ่านมาไหว้พระ สัตว์พวกนี้จะหนีไปหมด

ภายในถ้ำดับเต่านี้ มีพระพุทธรูปเก่าแก่อยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนถ้ำยาวเวลาจะเข้าไปต้องจุดตะเกียงเจ้าพายุ เดินเข้าไปสูงบ้าง ต่ำบ้าง ผ่านซอกหินเข้าไปประมาณ ๓๐ นาที จะได้พบพระเจดีย์เล็กๆ องค์หนึ่งอยู่ในถ้ำลึก ใครจะไปสร้างไว้ในสมัยใดไม่มีใครทราบ เมื่อได้เที่ยวดูถ้ำพอสมควรแล้ว ก็ได้เดินทางข้ามดงไปพักที่บ้านแม่ น้ำก บ้านนี้เป็นหมู่บ้านใหญ่ มีเนินเขาสูงอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ได้พักอยู่ที่หมู่บ้านนี้ ในเวลากลางคืนหนาวมาก ได้ยินแต่เสียงเสื่อร้องสวนไปสวนมาข้างๆ เขา ในหมู่บ้านนี้ไม่มีวัด แต่มีพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์อยู่องค์หนึ่ง หน้าตักกว้างประมาณ ๑ ศอกครึ่ง รูปร่างสะสวย มีผู้ไปอาราธนามาจากกลางดง

ได้พักอยู่ในบ้านแม่น้ำกกเป็นเวลา ๒ คืน แล้วก็ได้รับลาศรธาญาติโยมออกเดินทางต่อไป ได้เดินข้ามดงใหญ่
เดินทางตลอดเวลา ๒ คืน ไม่ได้พบหมู่บ้านเลย ตอนก่อนจะออกเดินทาง พอญาติโยมรู้เข้าก็พากันห้ามปราม เพราะ
ระหว่างทางไม่มีหมู่บ้านที่จะบิณฑบาตได้ จึงได้พูดว่า “ไม่เป็นไรโยม ระยะเวลาเพียง ๒ วันเท่านั้น ฉันพอทนได้
ขอให้มีน้ำกินก็แล้วกัน” อยู่มาวันหนึ่งก่อนออกเดินทาง ขณะเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน จากลับได้พบโยมผู้ชายคน
หนึ่งแจ้งว่าเขาเองก็จะออกเดินทางไปเชียงแสนในวันนี้ จึงได้เพื่อนเดินทางอีกคนหนึ่ง โดยได้มีโยมแก่ๆ คนหนึ่ง มา
สั่งไว้ก่อนออกเดินทางว่า การเดินทางคราวนี้จะไปพบสถานที่ที่เขาวงสรวงแห่งหนึ่ง เมื่อไปถึงสถานที่นั้น ถ้ายังไม่
พลบค่ำไม่ควรนอน ให้ไปพักนอนที่อื่น เพราะที่ตรงนั้นผีป่าชุมมาก ไม่ว่าใครไปพักนอนเป็นต้องถูกรบกวนนอนไม่
หลับตลอดคืน บางคราวเป็นนก เป็นเสือ หรือเป็นกวาง มาคอยรบกวนไม่ให้นอนในเวลากลางคืน

ในที่สุดก็ตัดสินใจเดินทางข้ามดงใหญ่ ขณะที่เดินทางมีด้วยกัน ๓ คน คือ เรา พระภิกษุเขียน และโยมผู้ชาย เมื่อเดิน
เข้าดงไปก็เข้าไปพบสถานที่ที่เขาวงสรวงดังกล่าวเข้าจริงๆ พระภิกษุเขียนได้ทราบเรื่องที่โยมแก่ได้สั่งไว้ จึงพูดว่า
“ท่านอาจารย์อย่าพักที่นี่เลย” จึงได้ตอบว่า “ต้องพักเป็นอะไรก็รู้กันในคืนนี้” ตกงก็ต้องพัก ณ สถานที่แห่งนี้ แล้วได้
พูดกับโยมว่า “เครื่องบูชาเช่นสรวงต่างๆ ให้โยมรีบออกไปเผาไฟให้หมด ผีอะไรจะมาคิดฆ่าพระ ฉันไม่กลัว” แต่
ชำเลืองดูหน้าพระภิกษุเขียนเห็นหน้าซีดเขียวไปหมด

พอถึงเวลาค่ำ จึงได้ก่อไฟขึ้น นั่งประชุมทำวัตรสวดมนต์แล้วบอกว่า ขอให้เชื่อมั่นในพระพุทธคุณ ธรรมคุณ
และสังฆคุณ ขอให้ทุกคนเชื่อมั่นจริงๆ ในคืนนั้นเราเองก็ได้ตั้งอธิษฐานเข้ารกขุมล ผูกกลดติดกับต้นไม้ และใช้ท่อน
ไม้หนุนศิระสน นอนอย่างทรมาณตัว ไม่กลัวต่อความทุกข์ยากลำบาก ทุกคนก็นอนอยู่ห่างๆ กัน พอรุ่งเรียกได้ยินถึง
กัน ต่างคนต่างอยู่ อย่าเห็นแก่นอนให้มากนัก เมื่อสั่งเสร็จแล้วต่างคนต่างก็เข้ากลดของตัว เนื่องด้วยได้ทราบตรา
เดินทางมาอย่างเหน็ดเหนื่อย เรากำลังนั่งสวดมนต์อยู่ โยมลูกศิษย์กำลังนอนหลับ ได้ยินเสียงพระภิกษุเขียนนอนกรน
และละเมอ แล้วก็เงียบไป ตัวเองก็ซึ้งรู้สึกเหนื่อยจึงได้ล้มตัวนอนหลังลงนอน ประมาณสักครู่หนึ่งได้ยินเสียงเหมือน
คนมากระซิบบอกว่า รีบลุกขึ้น จะมีเหตุ จึงสะดุ้งตื่นลุกขึ้นมาก็ได้ยินเสียงซู่ๆ ซ่าๆ ห่างจากที่พระภิกษุเขียนนอนอยู่
ประมาณ ๕ วา จึงได้รับจุดเทียน แล้วร้องเรียกปลุกให้ลุกขึ้นทุกคน ได้ก่อไฟขึ้นแล้วนั่งสวดมนต์อยู่กลางดงใหญ่อัน
เงียบสงัด นั่งสวดมนต์อยู่ครู่หนึ่งก็ได้ยินเสียงนกร้องแปลกหู ตรงกับคำเล่าของโยมว่า ถ้าได้ยินเสียงนกร้องชนิดนี้
ห้ามนอน เพราะจะมีผีตะมอยมาดูดเลือดกิน ทุกคนจึงต้องนั่งอดนอนกันจนกระทั่งสว่าง ตอนเช้ามีดได้ต้มข้าวฉัน
เมื่อฉันแล้วได้เดินดูรอบๆ ที่พัก ได้เห็นรอยเสื่อขุดดินเป็นทางยาวพร้อมทั้งขี้ใหม่ของมัน ในคืนนั้นได้ปรากฏเหตุขึ้น
เพียงเท่านี้

รอนสว่างเห็นลายมือก็ออกเดินทางต่อไปวันยังค่ำ ไปถึงภูเขาลึกๆ แห่งหนึ่งมีน้ำตกสะอาด เสียงน้ำตกดังสนั่น
หวั่นไหว จึงได้พากันหยุดพักนอน ๑ คืน ในคืนนั้นไม่ปรากฏว่ามีเหตุอะไรเกิดขึ้น ตื่นเช้าต้มข้าวต้ม ฉันเสร็จแล้วก็
ออกเดินทางต่อไป พอถึงเวลาประมาณบ่าย ๑ โมง ได้พากันนั่งพักผ่อนอยู่ภายใต้ร่มไม้แห่งหนึ่ง โยมผู้ชายคนที่ไป
ด้วยกันก็เข้ามากราบลาจะรีบออกเดินทางล่วงหน้าไปก่อน จากกันตั้งแต่วันนั้นแล้วไม่ได้พบกันอีก สองคนกับ
พระภิกษุเขียนพากันเดินทางต่อไปจนเกือบมืดจึงถึงหมู่บ้านคน ได้ถามโยมในหมู่บ้านนั้นว่า เห็นโยมคนหนึ่งผ่านมา
ในหมู่บ้านนี้ไหม ปรากฏว่าไม่มีใครรู้เรื่อง

วันรุ่งขึ้น ได้ออกเดินทางไปจนถึงเชียงแสน เข้าพักอาศัยอยู่ในสวนแห่งหนึ่งประมาณ ๒-๓ วัน แล้วก็ออกเดินทาง
ต่อไปยังจังหวัดเชียงราย เมื่อถึงจังหวัดเชียงรายแล้วได้ไปพักที่ป่าช้าเล็กๆ แห่งหนึ่งนอกเมือง ก็ได้พบกับหลวงพ่
องค์หนึ่ง เคยเป็นลูกศิษย์รามาคั้งแต่ยังไม่ได้บวชชื่อหลวงตาหมื่นหาญ ซึ่งหลวงตาได้พาไปแนะนำให้รู้จักผู้กำกับ

การตำรวจจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเดินทางไปจังหวัดลำปาง ผู้กำกับการก็ยินดีต้อนรับช่วยเหลือเต็มที่ ได้พาไปฝากกับรถยนต์โดยสาร จึงได้ขึ้นรถยนต์โดยสารเดินทางต่อไปถึง อ.พะเยา ได้ลงรถยนต์ที่ อ.พะเยา แล้วออกเดินทางต่อไปเดินผ่านถ้ำผาไท ทางรถมาก จนทะลุเข้าเขตจังหวัดลำปาง ได้ไปพักอยู่ในวัดเล็กๆ แห่งหนึ่ง ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสถานีลำปาง ๑ คืน รุ่งขึ้นได้ออกเดินทางต่อไปตามทางรถไฟ ไปถึงถ้ำแห่งหนึ่งที่เขาเรียกว่า ถ้ำแก่งหลวง ได้พักอยู่ที่ถ้ำนี้เป็นเวลา ๓ คืน รู้สึกสบายเพราะเป็นสถานที่สงบสงัด ได้ออกไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ก็ไม่มีใครสนใจใส่บาตร ต้องฉันท้าวเปล่าอยู่ ๒ วัน เกือบแม่แต่ก่อนเดี๋ยวก็นี่ไม่มี

ถึงวันที่สามก่อนออกไปบิณฑบาตได้ตั้งอธิษฐานไว้ในใจว่า วันนี้ถ้าไม่มีกับข้าวตกลงในบาตร เราจะไม่ฉัน ในที่สุดก็ไม่มีอะไรจริงๆ มีแต่ก้อนข้าวเหนียว เมื่อกลับมาถึงที่พัก ก็มานั่งคิดพิจารณาถึงการที่จะเดินทางต่อไปข้างหน้า จึงได้พูดกับพระภิกษุเขียนว่า วันนี้ผมจะเอาข้าว (ให้เป็น) ทานปลา ผมจะไม่ฉันจิ้งหรีด จะมีคนเอามาถวายมากเท่าไรผมก็ไม่ฉัน ท่านเขียนจะว่าอย่างไร จะยอมทำอะไรผมไหม พระภิกษุเขียนตอบว่า ผมทำอะไรท่านไม่ได้ เพราะฉันท้าวเปล่ามา ๒ วันแล้วซักจะอ่อนเพลีย จึงพูดว่า ถ้าอย่างนั้นผมจะต้องออกเดินทางก่อน ท่านอยากฉัน ท่านก็ต้องอยู่ก่อน บางทีอาจมีคนเอามาถวาย พูดแล้วก็จัดเตรียมบริวารออกเดินทาง

นึกในใจว่า วันนี้จะไม่ขอข้าวใครกิน โดยการเข้าไปบิณฑบาตและโดยการพูด ถ้ามีใครมาไหว้แล้วนิมนต์ให้ฉัน จึงจะฉัน ออกเดินทางไปได้ประมาณ ๑ ชั่วโมง ก็มีโยมหญิงคนหนึ่งวิ่งออกมาจากหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีประมาณ ๓ หลังคาเรือน ยกมือไหว้ขอนิมนต์ไปฉันอาหารในบ้าน แล้วก็พูดว่า เมื่อวานนี้สามีของฉันไปอิงแก้งได้มาตัวหนึ่ง นึกกลัวบาปจึงอยากทำบุญกับพระ ฉะนั้นขอนิมนต์ท่านไปให้ได้ เราก็งารู้สึกหิวอยู่บ้าง เพราะฉันท้าวเปล่ามา ๒ วันแล้ว ข้าวันนี้ก็ยังไม่ได้ฉันเลย จึงนึกว่า ฉันอิงแก้งเสียบ้างเถอะ จึงรับนิมนต์ เดินจากทางรถไฟไปนั่งพักอยู่ในป่าเบญจมาศ ใกล้ๆ บ้าน โยมนิมนต์ขึ้นบ้านก็ไม่ไปพูดว่า นั่งตรงไหนฉันตรงนั้น โยมจึงได้ยกอาหารมาให้ ๒ สำรับ พร้อมด้วยข้าว ๑ ถ้วย เมื่อรับพระเคนแล้วก็นั่งฉันเสียเต็มอิม ฉันทเสร็จยกสาส์นให้แล้วก็ลาโยมเดินทางมาตามทางรถไฟอีก ๒ คืน จึงถึงจังหวัดอุตรดิตถ์ ในจังหวัดนี้มีลูกศิษย์อยู่หลายคนแต่ไม่ยอมบอกให้ใครทราบ ได้เดินทางผ่านตลาดไปพักอยู่ที่ป่าช้าแห่งหนึ่งใกล้วัดท่าโพธิ์ แล้วได้ไปนอนคอยพระภิกษุเขียนอยู่ที่วัดท่าเสา ๒ คืน ก็ไม่เห็นมา จึงตัดสินใจว่าเราจากกัน ต่างคนต่างไป ไม่ต้องห่วงกัน

พอดีปีนั้นได้เดินทางมาถึงจังหวัดอุตรดิตถ์ พักอยู่ที่วัดเก่าๆ ข้างสถานีชุมทางบ้านคานา ต่อมาไม่กี่วันได้ไปนั่งพักผ่อนอยู่ที่ศาลา เวลาประมาณบ่าย ๒ โมงเศษ ได้มีโยมคนหนึ่งกับพระองค์หนึ่งเดินเข้ามาพักร้อนในศาลานั้นด้วย จึงได้สนทนากัน ต่างได้ทราบเรื่องของเราและกัน คือพระกับโยมสองคนนี้มีหนังสือลายแทง ออกเดินทางเที่ยวหาพุทธทรัพย์ตามสถานที่ปรากฏในลายแทง จะเดินทางไปจุดที่จังหวัดพิษณุโลก โยมผู้ชายคนนั้นชื่อ พ.ท.สุใจ เป็นนายทหารนอกราชการ พอตอนเย็นๆ เขาก็ออกเดินทางไป จะไปพักที่ไหนไม่ทราบ

ตอนเช้ามีดในคืนนั้นเวลาจวนสว่างได้ยินเสียงคนมาเรียกเราแต่ดึก นึกในใจว่า เอ ไครวะมาเรียก จึงลุกออกดู มองเห็น พ.ท.สุใจ คนที่ได้พบกันเมื่อวานนี้เอง จึงถามว่า โยมมีธุระอะไร เขาตอบว่า ผมนอนไม่หลับตลอดคืน ในเวลานอนมันให้คิดถึงหน้าท่านเสมอๆ ว่าท่านจะไปอย่างไรคนเดียว จะไปถึงเมืองโคราชโน้นนีกแล้วก็อดสงสารท่านไม่ได้ ฉะนั้น ผมขอถวายค่ารถท่านเพื่อเดินทางไปโคราช ๑๐ บาท เราก็แสดงความยินดีรับไว้ โดยได้เรียกโยมวัดนั้นมารับแทนและเก็บไว้ให้ พอตกเวลากลางคืนได้เกิดมีความคิดขึ้นมาว่า เขาจะมาหลอกเราเสียละกระมัง นึกถึงชนบัตร์ที่เขาถวายคงจะเป็นชนบัตร์ปลอมกระมัง พอคิดได้ดังนี้ จึงเรียกโยมให้เอาชนบัตร์ที่คนถวายไว้มาดูว่ามันปลอมหรือเปล่า โยมก็รับรองว่าไม่ปลอม

รุ่งขึ้นคืนที่สอง พ.ท.สุคใจ ได้มาอีก แล้วพูดว่า ผมใจไม่ดี กลัวว่าคำรถที่ถวายนานไว้จะไม่พอ แล้วเขาได้ถามว่า “ท่านจะไปเมื่อไร” จึงตอบเขาว่า “ไปพรุ่งนี้” เขาตอบว่า “ผมจะจัดการซื้อตั๋วให้และไปส่งที่สถานี” แล้วเขาก็ลากลับ พอวันรุ่งขึ้นเขาก็ได้ไปจัดการซื้อตั๋วเป็นเงิน ๑๑ บาท เดินทางได้ถึงโคราช และจัดการส่งขึ้นรถไฟโดยเรียบร้อย

ได้เดินทางโดยทางรถไฟมาสถานีนครสวรรค์ เมื่อถึงสถานีนครสวรรค์ก็เป็นเวลากลางคืน หาที่พักก็ลำบาก มองเห็นศาลาหลังหนึ่งว่างๆ อยู่ก็เข้าไปพักที่นั่น ผูกกลดวางบาตรแล้วก็นั่งพักผ่อน มีโยมผู้ชายคนหนึ่งอายุประมาณกลางคน ได้มาขอพักเป็นเพื่อน เขาก็คิดว่า คืนนี้ถ้าเขาเป็นขโมย บาตรและบริขารของเราทั้งหมด เพราะรู้สึกเหนื่อยมาก คงนอนหลับสนิท แต่เอาละ ช่างมันเถอะ ในที่สุดก็ไม่ได้มีเหตุการณ์อะไร กลับไปได้ประโยชน์จากแกเสียอีก คือพอรุ่งเช้าแกได้จัดซื้ออาหารมาถวายเสียด้วยซ้ำ เวลาประมาณ ๑ โมงเช้าก็ได้รับขึ้นรถไฟพร้อมกับโยมคนนั้นเพื่อเดินทางต่อไป โยมคนนี้ได้แกอยู่ที่อำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี แกได้เดินทางขึ้นไปเยี่ยมลูกสาวของแกที่จังหวัดพิจิตร

เมื่อรถไฟถึงสถานีชุมทางบ้านภาชี เราได้จับรถขบวนใหม่ไปจังหวัดนครราชสีมา เดินทางถึงจังหวัดนครราชสีมา เป็นเวลาประมาณ ๖ โมงเย็น ได้ไปพักกับพระอาจารย์สิงห์ ขนดยาคโม ซึ่งได้มาตั้งสำนักอยู่ในจังหวัดนี้เป็นเวลา ๑ ปีแล้ว ครั้นได้สนทนากันก็ได้ทราบข่าวท่านพระอาจารย์มั่นแล้วว่าท่านไปทางไหน ตกงก็ต่อจจำพรรษาอยู่ที่จังหวัดนี้ จวนๆ เข้าพรรษาได้มีโยมทางอำเภอกระโทก (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอโชคชัย) มานิมนต์พระสงฆ์ไปจำพรรษาในอำเภอนั้น พระอาจารย์สิงห์ได้ขอให้เราไปโปรด โยมคนนี้เป็นขุนอำนาจอำนวยกิจ นายอำเภอกระโทก จึงได้ตอบตกลงรับไปโปรดโยมตามคำสั่งของพระอาจารย์สิงห์ ได้ไปทำการอบรมสั่งสอนพระเถร ศรัทธาญาติโยม อยู่ที่อำเภอนี้เป็นเวลาสองปี

ปีแรกเมื่อออกพรรษาแล้วได้ทราบข่าวว่าโยมผู้ชายป่วยมาก ก็ได้ดำริจะเดินทางกลับไปบ้านเกิดเพื่อเยี่ยมเยียนโยมผู้ชาย ครั้นเมื่อวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ ขุนอำนาจอำนวยกิจ นายอำเภอได้นิมนต์ไปเทศน์ที่บ้าน ก่อนจะออกจากวัดได้มีเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้น คือเวลาประมาณบ่าย ๕ โมงเย็น ได้มีกระรอกฝูงหนึ่งประมาณ ๑๐๐ ตัวเศษ ได้วิ่งขึ้นไปอยู่บนกุฏิลูกศิษย์คนหนึ่ง ชื่อพระภิกษุเข็น ตั้งแต่จำพรรษามาจนตลอดพรรษาไม่เคยมีเหตุแปลกประหลาดเหมือนวันนั้น ฉะนั้น ก่อนออกจากวัดเราจึงเรียกพระเถรทั้งหมดมาประชุมกันที่กุฏิ แล้วสั่งว่า คืนนี้ต้องมีเหตุ ขอให้ทุกคนพากันระมัดระวังตัว และให้ปฏิบัติ ดังนี้

๑. เมื่อทำวัตรสวดมนต์เสร็จแล้ว ให้ทุกคนกลับไปกุฏิของตัวแล้วนั่งสมาธิอย่างสงบ ห้ามคุยกัน ต่างคนต่างอยู่

๒. ใครมีธุระส่วนตัวที่จะต้องปฏิบัติ อาทิเช่น การเย็บจีวรห้ามทำในคืนนี้

สั่งเสร็จแล้วก็เดินทางไปบ้านนายอำเภอ

เวลาประมาณ ๑ ทุ่มได้นั่งเทศน์อยู่บนธรรมาสน์ แสดงถึงพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ และอุปการคุณ ให้นายอำเภอพร้อมทั้งข้าราชการและญาติโยมชาวตลาดพิง เทศน์ไปได้ประมาณ ๓๐ นาที ก็มีโยมผู้ชายทางวัดวังมาหา ๒ คน ขณะนั้นเราก็หัวกลับตั่งเทศน์อยู่ โยม ๒ คนไม่กล้าบอก รอจนเทศน์จบเขาก็รายงานนายอำเภอว่า พระเข็นถูกฟันที่คอ แต่ไม่เข้า

เมื่อได้ทราบดังนั้น นายอำเภอจึงได้เรียกปลัดอำเภอพร้อมทั้งตำรวจพากันไปสืบสวนเรื่องราวที่วัดป่าช้าบึงชี เราเดิน

ตามไปเพื่อกลับวัด เจ้าหน้าที่ได้วิ่งติดตามคนร้ายไปถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ไปพบนายอินกับเพื่อนของเขาคนหนึ่งนอนยังไม่หลับ นายอำเภอจึงได้จับตัวทั้งสองมาขังไว้ที่สถานีตำรวจ ทางอำเภอได้ทำการสอบสวนอยู่หลายวัน ส่วนทางวัดเราได้สอบถามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คงได้ความสรุปได้ว่า การที่เรามาจำพรรษาที่วัดนี้ได้รับการยกย่องในการปฏิบัติจากนายอำเภอ ข้าราชการ ชาวตลาด และคนในหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นส่วนมาก วัดต่างๆ จึงเกิดการอิจฉาไม่ปรารถนาให้เราอยู่ จึงวางแผนขู่ขัวญโดยการทำร้ายพระ ฝ่ายตำรวจก็ได้สอบถามนายอินว่าเหตุไรจึงไปพินพระ ก็ไม่ได้ความเพราะนายอินไม่ยอมรับ

ในที่สุด หัวหน้าสถานีตำรวจได้มาบอกว่า มันจะรับหรือไม่รับก็ตาม ผมต้องขังไว้ก่อน เพราะอยู่ในอำนาจของผม ฟรุ้งนี้ผมจะนำตัวส่งไปจังหวัด เมื่อได้ทราบเช่นนี้ก็รู้สึกสงสารนายอิน จะว่าไปนายอินผู้นี้เป็นนักเลงโตเก่า แต่เราเคยใช้สอยเขา เช่นให้ช่วยหาฟืนให้วัด จึงเท่ากับเป็นศิษย์ของเราคนหนึ่ง ฉะนั้น จึงขอให้หัวหน้าสถานีตำรวจนำตัวนายอินและเพื่อนของเขามาหาในวันนี้ เวลาประมาณบ่าย ๓ โมง หัวหน้าสถานีตำรวจก็นำคนทั้งสองมาที่วัด จึงได้พูดสอนนายอินว่า เรื่องนี้ถ้าเราทำจริงๆ ต่อไปขออย่าได้ทำ ไม่ว่าจะไปเป็นพระหรือฆราวาส ขอให้ละเว้น ถ้าไม่ได้ทำจริงก็นับว่านายอินเป็นคนดี ฉะนั้น วันนี้เอาคมาขอขมาบิดาคนนายอินจากหัวหน้าสถานีตำรวจ นับแต่วันนี้เป็นต้นไปขออย่าให้นายอินมาสร้างความเดือนร้อนอีก หัวหน้าสถานีตำรวจปล่อยนายอินเสียแต่บัดนี้ ไม่ต้องก่อเวรกันต่อไป เป็นอันว่าเลิกคดีกันไป

นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา นายอินกลายเป็นคนสนิทของวัด ใช้การใช้งานได้ทุกอย่าง ชาวอำเภอโชคชัยที่เคยอิจฉาริษยาต่างพากันหวาดเกรงมาก คือพูดกันว่าลูกศิษย์ท่านพ่อ คือพระเย็นถูกฟันด้วยมีดขอเต็มเหนี่ยวแต่ไม่เข้า มีแผลยาวเป็นรอยลากมีดถึง ๑ คืบเศษ เพียงลูกศิษย์ของท่านยังถึงขนาดนี้ ถ้าเป็นตัวอาจารย์จะถึงขนาดไหน ความจริงในเรื่องนี้หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ไม่ใช่เกี่ยวกับว่าพระเย็นเหนียวอยู่ยงคงกระพัน แต่เป็นเพราะวันที่จะถูกฟันนั้น พระเย็นได้ยกเก้าอี้และจักรผ้ามาไว้ที่พะไลกุฏิซึ่งสูงจากพื้นดินประมาณ ๑ เมตร แล้วนั่งเหยียดตัวอยู่บนเก้าอี้ คนร้ายยืนอยู่บนพื้นดินใช้มีดขอค้ำขวานฟันไหล่ซ้าย ค้ำมีดไปปะทะเข้ากับเก้าอี้เลยมีแผลเป็นรอยลากมีดเท่านั้นเอง ต่อมาเราได้เรียกพระเถรทั้งวัดมาประชุมอบรมสั่งสอนในเรื่องนี้ว่า “ต่อไปนี้มีเหตุอะไรอย่าพากันหวาดเกรง ขอให้ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุขตลอดไป ผมจะลาไปเยี่ยมโยมผู้ชายที่จังหวัดอุบลราชธานี”

ต่อจากนั้นก็ได้ออกเดินทางออกไป จ.อุบลฯ เมื่อเดินทางไปถึงบ้าน พอดีโยมป่วยหนัก เป็นโรคชราเพราะอายุได้ ๖๕ ปีเศษแล้ว ได้พยายามรักษาพยาบาลโยมอย่างใกล้ชิด พอสมควรจนเวลาจะเข้าพรรษาก็ได้กลับไปจำพรรษาที่วัดป่าช้าบึงชีตามเดิมนับได้เป็นพรรษาที่ ๒ เมื่อกลับมาแล้วได้ทราบว่ายอมถึงแก่อนิจกรรมเมื่อ เดือน ๑๐ แรม ๔ ค่ำ

เมื่อออกพรรษาแล้ว รู้สึกคิดถึงพระอาจารย์มันมากเข้าทุกที จึงคิดแต่ในใจโดยมิได้บอกกับใคร ๆ ว่าในฤดูแล้งนี้เราจะต้องไปจากที่นี่ จึงได้ออกเดินทางไปที่วัดศาลวัน จ.นครราชสีมา เพื่อลาพระอาจารย์สิงห์ ท่านก็อนุญาตให้ไปได้ รู้สึกดีใจเป็นอย่างยิ่ง จึงได้เดินทางกลับไปลาพระเถรญาติโยมที่อำเภอโชคชัย มีเพื่อนที่รักกันมากเป็นคนดูแลก่อสร้างวัดอย่างเข้มแข็ง เขาได้พูดกับเราว่า ไปแล้ว ถ้าไม่กลับมาจำพรรษาอีก จะแข่งให้ตายนะ จึงได้ตอบว่า เราได้พูดกันมานานแล้วในเรื่องไม่เที่ยง จะมาเอาอะไรกันอีกเล่า เพื่อนคนนี้เป็นหมอवाद เป็นหมอประจำอำเภอโชคชัยนั่นเอง

ตั้งแต่บัดนั้นก็ออกเดินทางเข้าป่าลึกในดงอีสาน ผ่านไปทางกิ่งอำเภอนางรอง จนกระทั่งถึงภูเขาพนมรุ้ง ใกล้เขต จ.บุรีรัมย์ได้ขึ้นไปพักวิเวกอยู่บนยอดเขาสูง บนยอดเขาลูกนี้มีปราสาทหลายหลัง มีสระว่ายน้ำใหญ่ๆ อยู่บนยอดเขา เขาผู้นี้อยู่ห่างไกลหมู่บ้านมาก วันหนึ่ง ไม่ได้ฉันทันแต่หนึ่งนอนภวานาได้ดี ต่อมาวันหลังได้ลงจากยอดเขามาพักอยู่ที่

สระใหญ่เชิงเขา ๑ คืบ ใค้อาศัยบิณฑบาตมาฉัน ต่อจากนั้นได้เดินทางไปอีกหลายคืบ จนกระทั่งถึงอำเภอตะลุง จ.
บุรีรัมย์ ที่อำเภอนี้ขุนอำนาจอำเภวยกได้ถูกย้ายมาจากอำเภอโชคชัยมาเป็นนายอำเภอที่นั่นพอดี เมื่อได้พบกันเข้าก็พากันดีใจ ได้พักอยู่พอสมควรแล้วได้ลานายอำเภอ เดินทางไปประเทศเขมร นายอำเภอก็เป็นพระจัดออกหนังสือเดินทางชั่วคราวให้

ต่อจากนั้นก็เดินทางไปทางประเทศเขมรต่ำ ถึงบ้านฉลือกอำปิ่น ผ่านดงใหญ่ ถึงอำเภอสวายเจก จากอำเภอสวายเจกเดินทางต่อไปถึงศรีโสภณ เมื่อถึงได้มีประชาชนมาสนทนาธรรมด้วย ประชาชนเหล่านั้นได้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเดินตามเราเป็นฝูง ๆ เมื่อได้ลาจากเขา บางคนทิ้งหญิงชาย พวกนี้ร้องไห้ ที่อำเภอสวายเจกมีโยมคนหนึ่งนับถือเรามาก ได้พาลูกสาวมาคุยด้วยทุกๆ วัน ลูกสาวเขาบอกกับเราว่าเขาไม่เคยมีสามีเลย ฟังดูสำเนียงเขาอยากให้เราอยู่ในเมืองนี้ เขาจะยินดีช่วยเหลือเราทุกๆ อย่าง ขอให้อยู่เถอะ นานวันเข้าก็ชักจะรู้สึกชอบพอกันมากขึ้นทุกที เห็นท่าจะไม่ได้การ เราต้องรีบหนีไปจึงได้ลาเขาออกเดินทางตรงลงมาทิศตะวันตกถึงอำเภอศรีโสภณเดินทางต่อไปถึงจ.พระตะบอง ไปพักอยู่ที่ป่าช้าวัดตะแอก อยู่ห่างจากในเมืองประมาณ ๑ กม. ได้ไปพบโยมคนหนึ่งเป็นเพื่อนของขุนอำนาจอำเภวยก ได้ทำการต้อนรับอย่างดี แนะนำให้รู้จักใครต่อใครมากมาย เมื่อได้พักอยู่พอสมควรแล้วก็ลาเขาเดินทางต่อไปยัง จ.สยามราช ไปพักอยู่ในดงที่ป่าช้าแห่งหนึ่ง ได้มีคนมาทำบุญด้วย ต่อจากนั้นได้ออกเดินทางไปพักที่นครวัด ไปเที่ยววัดดูโบราณของเก่าๆ มากมาย

ได้พักอยู่ที่นครวัด ๒ คืบ วันแรกได้ฉันจังหัน วันที่สองไม่ได้ฉัน รู้สึกว่าเวลาออกบิณฑบาตไม่ค่อยมีคนใส่บาตร จึงตัดสินใจว่าเราไม่ต้องกินวันนี้ ในการเดินทางไปครั้งนี้ได้มีลูกศิษย์ติดตามไป ๒ คนเป็นเด็ก พระอีกสององค์ รวมเป็น ๕ คนด้วยกัน

ออกจากรนครวัดได้เดินทางต่อไปยังเมืองพนมเปญ ได้เดินทางขึ้นไปบนภูเขาสูงหนึ่ง เป็นภูเขาที่ใหญ่โตและสูงมาก มีที่สงฆ์เวกนี้ทำที่บริบูรณ์ เขาเรียกว่า พนมกิลเลน บนยอดเขาสูงลูกนี้มีต้นลิ้นจี่ป่ามากมาย มีลูกแดงสุกอร่าม คำว่าพนมกิลเลน แปลเป็นภาษาไทยว่า ภูเขาลิ้นจี่ป่า มีหมู่บ้านเล็กๆ ประมาณ ๒๐ หมู่อยู่รอบๆ เขา ได้พักอาศัยอยู่ที่วัดญวนแห่งหนึ่ง มีพระพุทธรูปสลักติดไว้บนเงื้อมผาใหญ่ ได้พักอยู่ที่นี้ประมาณ ๓-๔ คืบ ระหว่างพักอยู่ได้ถือโอกาสไปเที่ยวดูถ้ำต่างๆ ไกลๆ ที่พักมีบ้านประมาณ ๑๐ กว่าหลังคาเรือน พอได้อาศัยบิณฑบาต ที่วัดญวนนี้มีพระเขมรอายุประมาณ ๕๐ ปี ๑ รูป พระองค์นี้ตาเสีย ๑ ข้าง มีลูกศิษย์อยู่ ๑ คน ว่างๆ ก็นั่งคุยธรรมะกับท่าน ส่วนถ้ำนี้มีอยู่ ๒ ถ้ำ ถ้ำหนึ่งได้พักอาศัยอยู่กับศิษย์ ถ้ำที่ ๒ อยู่ห่างจากถ้ำพระประมาณ ๕ วา มีเสือใหญ่มาอาศัยอยู่แต่ในขณะนั้นเสือมันได้ออกไปอยู่ป่าดำ เพราะเป็นเดือนเมษายน ถึงฤดูเข้าพรรษาจึงกลับมาเข้ามาอยู่ถ้ำตามเคย ตอนบ่ายได้เดินทางออกจากถ้ำไปพักอยู่ที่วัดญวนตามเดิม ได้พักอยู่ประมาณ ๑ อาทิตย์ แล้วได้ออกเดินทางลงจากภูเขาทางด้านทิศตะวันตก ใช้เวลาเดินทางข้ามเขาประมาณ ๑๐ ชั่วโมงเศษจึงถึงที่ราบแล้วได้เดินทางผ่านมาทิศใต้ของภูเขา พักอยู่ในป่าใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีโยมมาเล่าเรื่องแปลกประหลาดต่างๆ ให้ฟัง ก็นึกชอบใจเรื่องที่เขาเล่าอันนี้ใจความดังนี้

มีเขา ๓ ลูกอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๘๐ เส้น บนภูเขา ๓ ลูกนี้มีป่าเต็งรัง มีธารน้ำไหลผ่าน เรื่องที่น่าแปลกประหลาด ก็คือถ้าใครไปตัดไม้ในบริเวณภูเขา ๓ ลูกนี้ มักตายโหงหรือมีชะง่อนก็เจ็บป่วยหรือมีอาการเป็นไปต่างๆ อยู่เสมอๆ ถึงเวลากลางคืนที่เป็นวันธรรมสวนะ ปรากฏมีแสงสว่างพุ่งออกมาจากยอดภูเขาสูงลูกที่ ๓ เคยมีพระสงฆ์ไปจำพรรษาอยู่บนยอดเขาลูกที่ ๓ บางทีก็ต้องหนีไปกลางพรรษา เนื่องด้วยปรากฏมีลม มีฝน มีฟ้าผ่า เมื่อเป็นเช่นนี้จึงอยากนิมนต์เราให้ขึ้นไปพิสูจน์ดูว่ามีอะไรอยู่บนยอดเขานั้น

ในวันรุ่งขึ้นจึงได้ออกเดินทางไปบนภูเขาสูงที่ ๓ เมื่อขึ้นไปถึงแล้วได้ตรวจพิจารณาดูสถานที่ รู้สึกเป็นที่พอใจและนำ

อาศัย แต่ศิษย์ที่ติดตามไปต่างคนต่างพากันหวาดกลัวร้องทุกข์ไม่อยากให้เราอยู่ในที่นั่น ในที่สุดก็ต้องพากันกลับลงมา จากลับได้เดินทางผ่านเข้าไปในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง แล้วผ่านออกไปพักอยู่ในป่าที่สงัด พอวันรุ่งขึ้น ได้ออกบิณฑบาตในหมู่บ้านนั้น ได้มีหญิงแก่คนหนึ่งถือขันข้าววิ่งตามมาข้างหลัง ร้องตะโกนดักหน้าดักหลัง เลยต้องหยุดรอให้แก่ได้นั่งใส่บาตร เมื่อรับบาตรเสร็จแล้วก็เดินกลับที่พัก แยกได้เดินตามมาด้วย เมื่อถึงที่พักแล้วแก่ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อคืนนี้จวนสว่างฉันได้ฝันไปว่า มีคนๆ หนึ่งมาบอกว่าให้รีบลุกขึ้นจัดข้าวปลาอาหารเตรียมใส่บาตรพระพุทธรูปจะมาให้โปรดแก่จึงได้รับลุกขึ้นจัดการเตรียมการอย่างแก่ฝัน พอได้พบเราในเวลาบิณฑบาตจริงๆ แก่จึงมีความตื่นเต้นมาก แก่เล่าได้ให้ฟังอย่างนี้

ถึงเวลาเย็นชาวบ้านได้ข่าวประกาศบอกกล่าวกันให้มาฟังเทศน์ พอตกเวลาค่ำได้มีชาวบ้านพากันมาฟังเทศน์มาก ตัวเองได้เข้าไปวนเวียนอยู่ในประเทศเขมรเป็นเวลาเดือนเศษ จนสามารถแสดงธรรมเป็นภาษาเขมรได้ ฟังรู้เรื่องกันดี อยู่ต่อมาไม่กี่วัน ได้ทราบข่าวจากโยมว่ามีพระเขมรที่เรียนพระไตรปิฎกสามารถแปลภาษาบาลีได้คล่อง อยากจะมาเล่าธรรมะกับเรา จึงได้ตอบกับโยมว่า ไม่เป็นไร ให้เขามาเถอะ

รุ่งขึ้นเวลาบ่ายพระเขมรรูปนั้นก็ได้มาจริง จึงได้ไปตามถกเถียงธรรมะกัน ได้ทำความเข้าใจในข้อปฏิบัติของกันและกันเป็นอย่างดี เรื่องเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ไม่มีเหตุการณ์อันใดเกิดขึ้น ได้พักอยู่ที่นั่นเป็นเวลาหลายวัน จนเกิดความสนิทสนมกับบรรดาญาติโยมอย่างมากมาย ต่อจากนั้นได้ร่ำลาญาติโยม เพื่อเดินทางกลับไปยังอำเภอศรีโสภณ ญาติโยมหญิงชายก็ได้ทำส่งเสียดติดตามกันมาเป็นทอดๆ เมื่อถึงอำเภอศรีโสภณแล้วพักอยู่ ๒ คืน แล้วได้ออกเดินทางไปเยี่ยมถ้ำบนภูเขาแห่งหนึ่ง เป็นที่สงัดวิเวกดี มีพระจีนองค์หนึ่งได้มาอาศัยวิเวกอยู่ในถ้ำนั้น จึงได้สนทนาธรรมะกัน เกิดความชอบพอกอดกอดใจกัน แยกได้ชวนให้อยู่จำพรรษาด้วยกันในถ้ำนั้น แต่ลูกศิษย์ไม่อยากอยู่

ต่อจากนั้นได้เดินทางต่อไปจนถึงเขตแดนอำเภอรัฐประเทศเข้าเขตประเทศไทย ได้พักอยู่ที่อำเภอรัฐประเทศพอสมควรแล้วก็ออกเดินทางวิเวกไปตามชายเขาบรรทัด ตัดเขาลึกจะข้ามเข้าเขต จ.นครราชสีมาทางช่องบุพราหมณ์ ขณะนั้นเป็นเวลาจวนเข้าพรรษา มีฝนตกมากตลอดทาง ทากชุม การเดินทางไม่ค่อยจะสะดวก จึงพากันเดินวกออกมาทางชายเขาพะงอบ เดินทางเรื่อยไปทาง ช่องวังหอก จนถึงบ้านตะคร้อ อ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี เส้นทางช่องวังหอกนี้ ถ้าเดินตรงเรื่อยไปข้ามคงอีกคงหนึ่งก็เข้าเขตอำเภอกิ่งสะแกบ้าง และถึงนครราชสีมา แต่ตกลงใจไม่เดินทางต่อไปเพราะฝนกำลังตกชุกมาก และได้อยู่จำพรรษาในหมู่บ้านตะคร้อนี้ นับเป็นปี พ.ศ. ๒๔๗๗

หมู่บ้านตะคร้อนี้อยู่บนเชิงเขา มีห้วยใหญ่ไหลลงมาอำเภอประจันตคาม ได้พักจำพรรษาอยู่ที่เชิงเขา มีศิษย์องค์หนึ่งชื่อพระภิกษุสนธิ์ไม่ยอมอยู่ด้วย เขาได้เดินทางกลับผ่าน จ.ปราจีนบุรี ไปจำพรรษาที่เขาอก จ.นครนายก ตกกลางจำพรรษาอยู่ด้วยกัน ๒ รูปและลูกศิษย์อีก ๒ คน ได้พักจำพรรษาอยู่ที่ศาลาเก่า ๆ หลังหนึ่งริมห้วยใหญ่น้ำลึก ในพรรษานั้นได้ถูกน้ำป่าท่วมถึง ๗ ครั้ง บางครั้งท่วมมากถึงกับต้องขึ้นไปนอนอยู่บนซ้อศาลา รู้สึกว่าได้รับการทรมานอยู่มาก ในกลางพรรษานี้ หมู่บ้านนี้หนาแน่นด้วยยาเบื่อ ราษฎรนิยมการขโมยวัวขโมยควายมาฆ่า โจรผู้ร้ายก็ชุกชุมได้พยายามอบรมญาติโยมให้ละความชั่ว ประพฤติแต่ความดีจนกระทั่งบางคนถึงกับละทิ้งเรื่องยาเบื่อ และงดเว้นการฆ่าสัตว์ใหญ่ ๆ อาทิเช่น วัวควาย ฯลฯ เรื่องเหล่านี้ได้โด่งดังไปเข้าหูเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรี วัดมะกอก

เมื่อออกพรรษาแล้ว เจ้าคณะจังหวัดปราจีนฯ ได้ขึ้นไปติดตามจนพบแล้วได้เรียกให้เราลงมาอยู่ด้วย เพราะท่านต้องการพระกรรมฐาน จึงได้พร้อมกับท่านเดินทางไปยัง จ.ปราจีนบุรี ท่านได้นำไปให้รู้จักกับผู้กำกับการตำรวจปราจีนบุรี ได้นำไปหาผู้ว่าราชการจังหวัด คือ หลวงสินธุสงครามฯ ได้พูดกับเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรีคำหนึ่งว่า ให้ขอเรื่องให้เราอยู่ส่งสอนปราบคนร้ายตามชายเขาในเขตจังหวัดนี้ เมื่อได้ยินดังนั้นตนเองนึกในใจว่า เราต้องรีบหนีออก

จากจังหวัดนี้ มิฉะนั้นจะมีข้อผูกมัด เมื่อคิดเช่นนั้นแล้วก็ได้นมัสการลาเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรีเดินทางไปอยู่ถ้ำหลวงคาเคน เขาอีโต้ แล้วเดินทางไปยังกิ่งอำเภอสระแก้ว อำเภอekinบุรีได้เดินทางเข้าดงลึก ไปสำรวจที่พักในเขาแห่งหนึ่งชื่อ เขาสิงห์โต เมื่อไปเห็นถ้ำแล้ว ไม่ชอบเพราะเป็นถ้ำทึบ จึงออกเดินทางหันหลังกลับลงมาจากเขา วันนั้นได้เดินลัดตัดคงจะข้าม ไปยังหมู่บ้านแห่งหนึ่งได้เดินหลงทางเพราะเป็นเวลากลางคืน ได้เดินอยู่จนกระทั่งเวลาประมาณ ๔ ทุ่มคนบุกป่าเพื่อมุ่งตรงไปหาหมู่บ้าน แต่กลับวกก้นกลับมาทางเดิม จนเกือบถึงกิ่งอำเภอสระแก้ว

วันรุ่งขึ้นเมื่อฉันจ้งหันเสร็จแล้ว ได้ออกเดินตัดคงมุ่งไปยังเขาลกรรจ ซึ่งอยู่ห่างไกลจากกิ่งอำเภอสระแก้วประมาณ ๑๕ กม. พอไปถึงหมู่บ้านนี้ ก็ได้เข้าไปอาศัยอยู่ในถ้ำเขาลกรรจ ภายในถ้ำนี้เป็นสถานที่เงียบสัด วิวทิวทัศน์ไม่มีคนรบกวน เพราะเขาลูกนี้อุดมไปด้วยสัตว์ร้ายนานาชนิด เช่น เสือ หมี ซึ่งอาศัยอยู่รอบๆ เขิงเขา เวลากลางคืนดึกสงัด ขณะนั่งสมาธิได้ยินเสียงช้างร้องเดินเองวงหักกิ่งไม้รอบ ๆ เขิงเขา มีหมู่บ้านตั้งห่างประมาณ ๑ กม. ได้พักอยู่เป็นเวลาหลายวัน ต่อจากนั้นได้ออกเดินทางตัดข้ามดงใหญ่ซึ่งไม่มีบ้านคนเลยเป็นระยะทางประมาณ ๑๐ กม. ใช้เวลาเดินทาง ๒ คืน ระหว่างทางต้องพักนอนกลางดงทั้ง ๒ คืนเพราะไม่มีหมู่บ้านเลย

เดินทางเรื่อยมาจนกระทั่งเข้าเขต จ.จันทบุรี เดินทางผ่านบ้านตาเรือ บ้านตามูล แล้วผ่านเข้าเขตอำเภอมะขาม จ.จันทบุรีเดินวกไปตามชายดงหลังเขาสระบาป จนทะลุถึงอำเภอขลุง จ.จันทบุรี เมื่อมาถึงอำเภอขลุงได้ทราบข่าวว่าขุนอำนาจอำนาจกิจได้ลาออกจากราชการ และมาพักอยู่ที่จังหวัดจันทบุรีแล้ว ก็รู้สึกดีใจมาก จึงได้ออกเดินทางผ่านเข้าไปในเมืองจันทบุรี ได้ออกไปพักอยู่กลางทุ่งตอกบ้านประดู่ ด้านทิศใต้ของตลาดจันทบุรี แล้วได้เข้าไปเยี่ยมขุนอำนาจที่บ้าน ท่านได้จัดหาที่พักอันสงัดให้แห่งหนึ่ง เป็นป่าช้าฝิบ อยู่ห่างจากตลาดประมาณ ๒๐ เส้น สถานที่นี้เป็นป่าไผ่ ป่าไม้แล้ว มีหูก้าขึ้นรกหนาแน่น มีที่ว่างพอจะพักอยู่ ๑ แห่งคือ ที่สำหรับเผาผี ที่นี้เขาเรียกว่า ป่าช้าคลองกึ่ง จึงได้ออกไปจำวัดพักอาศัยอยู่ในป่าช้านี้ ตอนนี้มีพระแก่คิดตามมาจากจ.ปราจีนบุรีองค์หนึ่งและเด็กลูกศิษย์อีกคนหนึ่ง นอกจากนั้นขอลากลับบ้านหมด

พอถึงเวลาจวนเข้าพรรษา ญาติโยมชาวจันทบุรีได้นิมนต์ให้อยู่จำพรรษาในป่าช้านั้น จึงได้นำเรื่องไปเรียนเจ้าคณะผู้ปกครองท่านก็ไม่รับรอง จึงได้สั่งให้ขุนอำนาจฯ ไปกราบเรียนเจ้าคณะมณฑลที่กรุงเทพฯ คือเจ้าคุณราชทวี วัดเทพศิรินทราวาส ท่านได้มีหนังสือถึงเจ้าคณะผู้ปกครองว่าให้อนุญาตให้เรายู่จำพรรษาในที่นั้นได้

ในพรรษาที่เดินทางถึง จ.จันทบุรีและได้อยู่ที่ป่าช้าคลองกึ่งนี้ตรงกับ วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ พ.ศ. ๒๔๗๗ ในพรรษาแรกชาวจันทบุรีต่างคนต่างพากันตื่นตื่นสนใจปฏิบัติธรรม ในปีแรกนี้มีพระ ๑ องค์ เณร ๑ องค์ได้มาจำพรรษาอยู่ด้วย เมื่อออกพรรษาแล้วได้ออกเดินทางท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่างๆ ได้มีคนสนใจในเรื่องธรรมปฏิบัติกันมากขึ้น ขณะเดียวกับฝ่ายตรงกันข้าม พวกที่อิจฉาริษยา ที่เป็นพระก็มี ที่เป็นโยมก็มี ได้เริ่มโจมตีเป็นการใหญ่ บางวันก็ปรากฏมีบัตรสนเท่ห์เขียนปิดไว้ตามป้ายกลางตลาดก่อเรื่องเสียหายหนักขึ้นๆ ทุกที่

วันหนึ่งมีผู้หญิงแก่ๆ คนหนึ่ง ได้แสดงตนเป็นลูกศิษย์เราออกไปเที่ยวเรียโรบอกรบุญตามตลาด ว่าได้ติดตามเรามาด้วย ขอสงวนข้าบั้ง ขอข้าวสุกบั้ง ขอข้าวสารบั้ง ได้ตระเวนเดินเที่ยวขอจากชาวตลาดทั่วเมือง จนกระทั่งไปถึงบ้านหม่อมอนุวัตรวรพงศ์ฯ หม่อมฯจึงได้พูดเรียกตัวเข้าไปในบ้าน แล้วเปรียบเทียบมาถึงตัวเรา ทั้งๆ ที่เรายังไม่รู้เรื่องอะไรเลย หม่อมได้พูดตามข้างถนนบั้ง ตามบ้านร้านตลาดบั้ง ว่าเราเป็นพระเหลวไหล จรจัด ปล่อยให้ศิษย์เที่ยวมาบอกบุญชาวบ้าน.....

เรื่องนี้ได้โด่งดังแพร่สะพัดไปทั่วทั้งตลาดจันทบุรี ตัวเองก็ไม่ได้ทราบมูลความจริงเลย เผอิญคุณนายกิมลิ่งภริยาขุนอำนาจ

นายๆ และนางเฟื่อง ซึ่งเป็นผู้รู้จักเราอย่างดีว่าเป็นอย่างไร ได้ทราบเรื่องกล่าวหานี้ จึงได้ตรงไปถึงบ้านหม่อมอนุวัตตร
รพงศ์ฯ ได้ไปพบผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีอยู่ที่บ้านนั้นด้วย จึงได้เอ่ยต่อหม่อมอนุวัตตรรพงศ์ฯว่า ท่านได้เที่ยวพูด
เหยียดหยามหาเรื่องใส่พระอาจารย์โดยไม่มีมูลความจริง ต่อไปนี้ขออย่าได้พูดอีก จึงได้เกิดการโต้เถียงกันต่อหน้าผู้ว่า
ราชการจังหวัด

ในที่สุดเมื่อได้สืบสวนแล้วได้ความจริงว่า ชายแก่คนนั้นเป็นคนที่มาอาศัยอยู่กับพระที่วัดใหม่ แก่ไม่ใช่ศิษย์ของเรา
และตัวเราเองจะไปไหนก็ไม่เคยปรากฏว่ามีศิษย์หญิงติดตาม เรื่องจึงได้สงบเงียบไป

ต่อมาถึงพรรษาที่สอง ได้เกิดมีเรื่องอีก ได้มีฆราวาสบางคนนำเรื่องราวของเรามากราบเรียนถวายสมเด็จพระสังฆราช
วัดบวรนิเวศ โดยกล่าวหาว่าเราเป็นพระหลอกลวง สมเด็จพระสังฆราชจึงได้มีหนังสือสั่งให้พระครูคุณาวัดจันทนา
ราม เจ้าคณะไปสืบถามเรา จึงได้คัดลอกหลักฐานใบสุทธิส่งไปถวายโดยด่วน ท่านได้รับสั่งว่ารอให้ออกพรรษา
เสียก่อนจะไปดูด้วยตนเอง เมื่อออกพรรษาแล้วท่านก็ได้เดินทางไป จ.จันทบุรี พอเราได้ทราบข่าวว่าเรือเมล์ที่ท่าน
โดยสารมาถึงท่าแหลม จึงได้ชักชวนญาติโยมไปทำการต้อนรับท่านได้ไปพักอยู่ที่วัดจันทนาราม ๑ คืน

รุ่งเช้าเมื่อฉันจ้งหันเสร็จแล้ว ท่านได้มาเยี่ยมเราที่วัดป่าคลองกุ้ง จึงได้นิมนต์ท่านให้แสดงธรรมะแก่บรรดาญาติโยม
ท่านรับสั่งตอบว่า เราไม่ได้ปฏิบัติกรรมฐาน จะให้มาแสดงธรรมะกรรมฐานได้อย่างไร ประการต่อไปท่านได้รับสั่ง
ว่า เราได้ทราบว่ามีคนนิยมเลื่อมใสเชมมาก เรานึกว่าพระอย่างเชมนี้น่าหายาก เมื่อได้รับสั่งเสร็จแล้วก็กลับไปวัดจันทนา
ราม แล้วเดินทางกลับพระนคร

ต่อมาถึงพรรษาที่สาม ประชาชนชาวจันทบุรียิ่งเกิดความนิยมเลื่อมใสมากขึ้น มีคนในตลาดและตามบ้านมาฟังเทศน์ที่
วัดกันมากขึ้น จนกระทั่งนายชองกู่เจ้าของรถยนต์โดยสารเกิดความศรัทธาออกประกาศว่า ถ้าใครนั่งรถยนต์ของเขา
มาฟังเทศน์พระอาจารย์องค์นี้ (หมายถึงตัวเรา) เขายินดีลดราคาโดยสารให้เป็นพิเศษ สำหรับตัวเราเองตลอด
จนกระทั่งพระเณรในวัดจะเดินทางไปไหนมาไหนไม่ต้องเสียค่ารถ นับวันก็มีคนรู้จักมากขึ้นๆ ทุกวัน ตลอดจน
กระทั่งผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอทุกอำเภอ

เมื่อออกพรรษาแล้ว ก็ได้ออกเดินทางเที่ยวธุดงค์ไปเทศน์สั่งสอนอบรมประชาชนตามตำบลต่างๆ ทุกอำเภอในจังหวัด
จันทบุรีเมื่อเดินทางกลับมาถึงจังหวัดแล้วได้เขาไปแสดงธรรมะในเรือนจำเกือบทุกวันอาทิตย์ ในเวลานั้นพระนิกรบดี
เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ขุนภูมิประศาสน์เป็นนายอำเภอท่าใหม่ ทั้งสองท่านนี้รู้สึกว่าเป็นผู้หวังโยให้ความสะดวกใน
การไปมาอยู่เสมอ บางคราวก็ได้นิมนต์ไปเทศน์อบรมนักโทษและผู้ต้องหาที่วัดบ้าง ที่อำเภอบ้าง บางครั้งก็นำไป
เทศน์อบรมราษฎรตามตำบลต่างๆ ในเขตอำเภอท่าใหม่ โดยเฉพาะตำบลนายอามซึ่งเป็นตำบลที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุม
มาก เพราะพื้นที่เป็นป่าทึบ ได้พยายามติดต่อสั่งสอนอบรมประชาชนอยู่อย่างนี้เสมอมา

เหตุการณ์ต่างๆ และเรื่องราวของบุคคลที่อิจฉาฯ คอยก่อนกวนปั่นข่าวใส่ร้ายต่างๆ นานา ก็ยังคงมีอยู่อย่างหนาแน่น
ในจังหวัด แต่ไม่เคยรู้สึกหวาดหวั่นเกรงกลัวสิ่งใด ๆ ทั้งหมด บางวันคุณนายกิมลิ่ง ซึ่งเป็นโยมอุปัฏฐากนับถือประดุจ
มารดาได้มาเตือนว่า เขาจะต้องเล่นงานท่านหลายวิธี ทางผู้หญิงบ้าง ทางนักแสดงโตบ้าง ให้คอยจับผิดเพื่อหาโอกาสใส่
ร้ายบ้าง ท่านจะสู้เขาไหวไหม ถ้าสู้ไม่ไหว ขอนิมนต์ไปอยู่เสียที่อื่นเถอะ จึงได้ตอบไปว่า ขอให้ยกกันมาอีก ๒ จันท
บุรณั์ ฉันก็ไม่หนี แต่ถ้าเรื่องราวต่าง ๆ สงบลงเมื่อไร ฉันอยากหนีเหมือนกัน หลังจากนั้นก็ได้พยายามสร้างความดี
ติดต่อกันเรื่อยมา ได้มีบางหมู่บ้านต้องการพระปฏิบัติไปอยู่ประจำ ก็ไม่มีพระจะให้เขา เฉพาะอย่างยังขุนภูมิ
ประศาสน์ นายอำเภอท่าใหม่ต้องการนิมนต์ให้ไปอยู่บ้านนายอาม เพื่อเป็นการช่วยทางบ้านเมืองปราบปรามโจร

ผู้ร้าย จึงได้รับปากว่าจะหาพระให้ แล้วได้มีจดหมายไปขอพระจากวัดพระอาจารย์สิงห์ ท่านก็ได้จัดส่งพระมาให้รวม ๕ รูป ได้ไปตั้งสำนักขึ้นที่ตำบลนายอาม บ้านนี้เป็นบ้านที่อึดคักขาดแคลนมาก จะหาแม่เพียงเสียมขุดหลุมปักเสา กุฎีก็หาไม่ได้

เมื่อได้ส่งพระไปจัดตั้งสำนักเรียบร้อยแล้ว ก็ได้พาญาติโยมไปเยี่ยม อาทิ คุณนายหงส์ ภริยาหลวงอนุทัตฯ คุณนาย กิมลิ่ง ภริยาขุนอำนาจ เป็นหัวหน้าคณะญาติโยม พอไปถึงสำนักที่พักตำบลนายอาม ได้เห็นภาวะความเป็นอยู่ของ ชาวบ้านและพระเณรที่ได้ส่งไป อยู่ในฐานะอึดคักขาดแคลน คุณนายกิมลิ่งทำท่าทาง โงงฉงนแล้วพูดเอ็ดขึ้นว่า พาเอา พระมาดๆ อยากรๆ ตระกะกำลำบาก ขอพวกท่านอย่าอยู่กันเลย กลับไปอยู่ จ.จันทบุรีเสียเถิด พระอาจารย์ยกมาซึ่ง เป็น หัวหน้าอยู่ที่สำนักพอได้ยินเช่นนี้ก็ใจเสีย คิดกลับจันทบุรีจริงๆ ในที่สุดสำนักนี้ก็เลยร้าง ไม่มีพระอยู่จำพรรษาต่อไป

ต่อมาได้ออกไปจำพรรษาอยู่บ้านหนองบัว อำเภอเมืองจันทบุรีได้อบรมญาติโยมให้ออกไปช่วยกันเผยแผ่ใน จ. จันทบุรี

ในระหว่างที่จำพรรษาอยู่ที่ จ.จันทบุรีนี้ ได้ออกไปเที่ยวตามจังหวัดต่างๆ หลายจังหวัด ครั้งหนึ่งได้เดินทางไปจังหวัด ตราดได้ไปพักอยู่ป่าช้าวัดลำควน มีญาติโยมพากันมาฟังเทศน์ประมาณ ๒๐๐ คน มีญาติโยมจากจันทบุรี ติดตามไป ด้วยอีกประมาณ ๑๐ กว่าคนในคืนวันนั้นเวลาหัวค่ำ กำลังจะแสดงธรรมเทศนา ได้มีเหตุเกิดขึ้นโดยมีคนร้ายขว้างปา อิฐเข้ามาในกลุ่มคน ๑ ก้อนโตๆ ตนเองก็ไม่รู้ความหมายว่าเหตุไรจึงมีคนแก่งเช่นนั้น พวกญาติโยมก็พากันแตกฮือ ขึ้น ปีนั้นกำลังเกิดสงครามอินโดจีน เราเองเคยได้ยินเสียงปืนใหญ่ยิงอยู่ในทะเลเสมอๆ พอเกิดเหตุขึ้นก็นึกถึงลูกปืน บางคนลุกขึ้นจะวิ่งตาดหาตัวคนร้าย เมื่อเห็นเช่นนั้นจึงได้กล่าวเตือนญาติโยมว่า โยมอย่างงู อย่าตาม ถ้าเขาเป็นคนดี ควรตาม ถ้าเป็นคนร้าย อย่าตามตามฉันคิดว่า ฉันไม่กลัวอะไรเลย อย่าว่าแต่ก้อนอิฐ ต่อให้เอาปืนมายิงออกฉัน ฉันก็ไม่ กลัว ยิ่งปากก็ออกกัน ไม่ต้องกลัวคน พอได้ฟังเช่นนี้บรรดาญาติโยมก็นิ่งเงียบหมด จึงได้แสดงธรรมให้ฟัง มีใจความ โดยย่อว่า การไม่เบียดเบียนกันเป็นสุขในโลก

เมื่อได้พักผ่อนพอสมควรแล้ว ได้ออกเดินทาง ไปอำเภอแหลมงอบเพื่อ ไปเยี่ยมญาติโยม ก็ภริยาของนายอำเภอแหลม งอบได้ไปพักอยู่ ๒ วัน แล้วพาญาติโยมลงเรือข้ามทะเลไปพักอยู่ในป่าลึกเงียบสงัดที่เกาะช้าง ได้เทศน์อบรมญาติโยม พอสมควรแล้วก็เดินทางกลับอำเภอแหลมงอบ ได้พักอยู่ที่ตำบลหนึ่งอยู่ทางทิศเหนือของที่ว่าอำเภอ มีต้นไทร ใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง มีญาติโยมมาพักด้วยเกือบ ๒๐ คน ต่างคนต่างจัดเตรียมที่พักของตน เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วเวลา ประมาณ ๑ โมงรู้สึกเหนื่อยจึงเข้ากลด พักอยู่สักครู่หนึ่งก็ไม่หายเหนื่อย เพราะหนาวทิวญาติโยม ก่อไฟบัง คุ้ยกันบ้าง หักฟืนเสียงดังบ้าง จึงลุกขึ้นจากการนั่งสมาธิเปิดกลดออกไปร้องถามว่าเรื่องอะไรกัน พูดได้ไม่กี่คำก็เห็นขลุ่ยทะเลบิน เป็นกลุ่มมีดมาทางร่มไทรใหญ่ นึกในจิตใจของตนว่า เรามีเมตตาไม่เคยคิดฆ่าสัตว์เลยตั้งแต่บวชมา คิดเช่นนั้นแล้วก็ เปิดมุ้งหลบขึ้น ร้องสั่งญาติโยมและพระเณรทุกคนว่า ให้ทุกคนดับไฟเดี๋ยวนี้ จุจรูปแล้วหลบมุ้งขึ้น นั่งสมาธิรวมกัน ทุกคน ฉันจะภาวนาแผ่เมตตาต่อผู้ยิงโดยไม่ต้องแสดงมารยาท บรรดาสาธุศิษย์เมื่อได้ยินดังนั้นก็พากันทำตามทุกคน จึงได้แสดงธรรมเมตตาอยู่ประมาณ ๕ นาที ขลุ่ยก่อนนั้นก็จางหายไปเกือบหมด ไม่ปรากฏว่ากัดหรือตอมผู้ใดแม้แต่นิว เดียว

คืนนั้นได้พักอยู่ที่นั่น ตอนเย็นได้มีญาติโยม นายอำเภอพร้อมทั้งข้าราชการ ชาวบ้านร้านตลาดได้พากันมาฟังเทศน์ มาก จึงได้แสดงธรรมะให้เขาฟัง เมื่อได้พักผ่อนพอสมควรแล้วก็ออกเดินทางผ่านตำบลคลองใหญ่ ข้ามเขาอิโด้ เผอิญ มาพบศิษย์คนหนึ่งชื่อแหลมขางเขาเอาเรือมาขนไม้หัวหมู (กันไก) เขาได้นิมิตขึ้นเรื่องของเขาคือ กุมารทอง บ้านเขาอยู่ ตำบลแหลมสิงห์ใกล้ จ.จันทบุรี ได้เดินทางกลับมาถึงวัดปากคลองกุ่มตามเคยแล้วได้อยู่จำพรรษาที่นี่

ในพรรษานี้เกิดอาพธมื่อการปวดท้องเป็นกำลัง ฉันทยาอะไรก็ไม่หายเลย นั่งสมาธิจนเกือบสว่าง นั่งไปถึงเวลาประมาณตีสี่ ได้เคลิ้มฝันว่า โรคนี้เป็นโรครกรรม ไม่ต้องกินยา คือมีความรู้สึกเวลานั่งสมาธิแล้วก็เจ็บสนิทคล้ายหลับแล้วเห็นนิมิตปรากฏขึ้นในใจ มองเห็นทรงนกเขากรงหนึ่ง นกเขาที่อยู่ในกรมตัวผอมโซ่ได้ความว่า ครั้งหนึ่งเคยเลี้ยงนกเขาไว้แล้วลืมให้ข้าวให้น้ำแก่นกเป็นเวลาหลายวัน กรรมอันนั้นจึงติดตามมาสนอง ให้ตัวเองเกิดเป็นโรคกระเพาะขึ้นในครั้ง นี้ ฉะนั้นมีทางเดียวโรคนี้จะหายขาดคือการทำความดีในทางจิต ด้วยเหตุนี้จึงได้คิดออกเดินทางไปเวก

เมื่อออกพรรษาแล้วจึงได้ออกเดินทางไปยังอำเภอท่าใหม่ ได้เทศน์อบรมญาติโยมเรื่อยๆ ไป ได้เดินทางไปจนถึงปากน้ำประแสร์ อำเภอแกลง ได้ไปพักอยู่ข้างตลาดแห่งหนึ่ง มีชาวตลาดเจ๊กจีนมา ทำบุญใส่บาตรกันมากมาย มีหญิงจีนคนหนึ่งอายุประมาณ ๔๐ ปี มาขอโกนผมแล้วพูดว่าจะขอติดตามหลวงพ่อกับฉันมีบุตรเพิ่งคลอดได้ ๒ เดือน เตรียมตัววางนุ่งผ้าขาวมาเสร็จ แต่ได้เกิดมีเรื่องขึ้นคือ มีลูกชายได้ติดตามมาขอร้องให้กลับบ้าน แกก็ไม่ยอมกลับ จึงได้เกิดวุ่นวายกันขึ้น เวลานั้นได้ถูกญาติโยมรบกวนมาก กลางวันไม่มีเวลาพัก กลางคืนเทศน์

อยู่มาวันหนึ่งได้เดินข้ามไปทางทิศตะวันตกของตลาด คือคิดจะหนีผู้หญิงจีนคนนั้น พอตีเกลากลับบ้านไปเก็บของ ลูกชายแกลเดินสวนทางมา วันนั้นพอฉันจึงหันเสร็จก็หาทางปลีกตัวไปอยู่แต่ลำพังในป่าช้าอันลึก รกด้วยหนาม ได้เข้าพักอยู่ในร่มไม้เดี่ยวๆ แห่งหนึ่ง ปู่เสือกระจูดนั่งนอนพัก ยังไม่ทันได้หลับตา ขณะนั้นได้อธิษฐานใจว่า ถ้าไม่ถึงบ้าย ๒ โมงจะไม่ออกไป สักครู่เดียวได้ยินเสียงซ่าๆ บนยอดไม้เดี่ยวๆ มองขึ้นไปเห็นรังมดแดงแตก ที่เป็นเช่นนี้เพราะมีเถาว์วัลย์พันอยู่ที่รังมดแดง เรานั่งทับโคนเถาว์วัลย์เข้า มันก็แตกกระจายร่วงหล่นลงมาบนที่นอน รุมกัดเป็นการใหญ่ เราลุกขึ้นนั่ง มดแดงเกาะแข่งขาเต็มไปหมด ได้ตั้งใจแผ่เมตตาจิตอุทิศกุศลให้สัตว์ทั้งปวง ตั้งสัตยาอธิษฐานว่า ข้าพเจ้าตั้งแต่วางมาไม่เคยนึกเลยว่าจะฆ่าสัตว์เบียดเบียนสัตว์นี้ชื่อหนึ่ง

ข้อสองถ้าชาติก่อนภพก่อนข้าพเจ้าเคยเบียดเบียนกินท่านทั้งหลายเหล่านี้ ก็ขอให้กัณดินเสียให้พอ แต่ถ้าข้าพเจ้าไม่เคยเบียดเบียนท่านมาแต่กาลก่อน ขอบใจแล้วต่อกัน อย่ากัณข้าพเจ้าเลย อธิษฐานเสร็จก็นั่งสมาธิ จิตสงบ เจ็บสงบ เสียงซ่าๆ ซ่าๆ ของมดแดงก็เงียบหายไป มดแดงแม้แต่ว่าตัวเดียวก็ไม่เกาะคิดหน้าง รู้สึกเป็นอัศจรรย์ยิ่งในธรรมชาติ พอลืมตาดูเห็นมดแดงเกาะอยู่ตามริมขอบเสื้ออย่างมากมาย เกาะกันเป็นแถว

พอได้เวลาจวนเพล ได้ยินเสียงมีโยม ๒ คนเดินมาหา เมื่อเข้ามาใกล้ๆ ได้ยินเสียงอะอะโวยวายเป็นเสียงเจ๊ก ได้ยินเสียงตีพุ่มไม้แล้วร้องดังๆ ไอ้ยาๆ เราได้ยินก็นึกขุ่นอยู่ในใจ จึงร้องถามว่า เรื่องอะไรกัน เขาตอบว่า มดแดงกัด ผลที่สุดโยมเจ๊กสองคนนั้นไม่สามารถเข้าไปหาเรา ได้ เวลาบ่ายสองโมงก็ออกจากที่นั่งพักกลับมาสู่ที่พักข้างนอก จึงได้ความว่าเงินสองคนนั้นเป็นลูกชายของโยมจีนที่จะขอติดตามเราไป จึงได้นั่งสนทนากับเขา ลูกชายพากันร้องไห้ให้ว้าวอนขอให้หลวงพ่อกับช่วย ขออย่าให้แม่ติดตามไป เพราะน้องยังเล็กอยู่ พ่อหรือแม่ก็แก่แล้ว

ถึงเวลาค่ำผู้หญิงจีนคนนั้นก็มาถึงในมือถือธูป สะพายย่าม นุ่งขาวห่มขาว แกมบอกว่า จะติดตามหลวงพ่อกับฉันได้พูดขู่เข็ญแก่ต่างๆ แกก็พูดอย่างหัวเราะว่า ไม่กลัวอะไรทั้งนั้น ขอให้ไปด้วยก็แล้วกัน จึงบอกแก่ว่า ถ้าฉันไม่กินข้าวโยมจะทำอย่างไร แกก็ตอบว่า ไม่กิน ถามว่า ถ้าฉันไม่กินน้ำละ แกตอบว่า ไม่กินเหมือนกัน ยอมตายทุกอย่าง แกพูดต่อไปว่า ฉันทุกข์เรื่องครอบครัวมาหลายปีแล้ว พอได้พบหลวงพ่อกับฉัน รู้สึกใจเย็นเบิกบานกล้าหาญ เวลานี้ฉันสามารถปฏิบัติธรรมะให้ญาติโยมฟังแทนหลวงพ่อกับฉันได้ ทั้งๆ ความจริงแกพูดไทยก็ยังไม่ชัด จึงลองขยับถามเรื่องธรรมะกับแก แกก็ชี้แจงเหตุผลล้วนแต่เป็นธรรมะทั้งสิ้น เป็นการนำอัศจรรย์ ญาติโยมที่แก่ธรรมะต่างยกมือขึ้นสาธุเมื่อได้ฟังแกพูดจบลง แต่ตนเองหนักใจมาก ในที่สุดต้องปลอบใจสั่งสอนอบรมว่า เพศหญิงจะไปกับพระไม่ได้ แสดงธรรมะให้แกฟังอยู่

เป็นเวลา ๒-๓ วัน ในระยะนั้นในระหว่างเวลาเดินทางเป็นโรคปวดท้องทุกวัน พอได้พบเหตุการณ์นี้เข้าอาการปวดท้องหายไประยะสั้น นับตั้งแต่วันออกเดินทางเป็นโรคปวดท้องอยู่รวมทั้งสิ้น ๓๑ วัน

ได้เทศน์อบรมอยู่จนเกษอมปฏิบัติตามคำสอนทุกอย่าง ในที่สุดได้ยอมกลับไปอยู่บ้าน จึงได้พูดบอกกับแก้วว่า จะหาเวลาไปรดเสมอกว่า ไม่ต้องกลัว ฉันพักอยู่ที่วัดป่าคลองกึ่งนี้เอง ที่พบกันนั้นเขายังไม่รู้ที่เราอยู่ที่ไหน แต่พอเห็นเข้าก็แสดงความยินดีและพอใจ เมื่อได้ทำความเข้าใจกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ได้ออกเดินทางกลับจันทบุรี โรคปวดท้องก็หายไประยะสั้น

เมื่อถึงเวลาเข้าพรรษาก็ได้พักอบรมชาวจันทบุรีอีกตามเคย ในระหว่างที่อยู่จันทบุรีนี้ เมื่อถึงเวลาออกพรรษาแล้วได้ออกเดินธุดงค์ทุกปี ได้เที่ยวไปตามจังหวัดต่างๆ เช่นระยอง ชลบุรี ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา แล้วได้กลับไปจำพรรษาอยู่ที่ จ.จันทบุรี จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ในปีนี้ก็อยากออกไปเที่ยวประเทศพม่าและประเทศอินเดีย ได้จัดการขอหนังสือเดินทางได้สำเร็จ

เดือน พ.ย. ๒๔๘๒ ได้ออกเดินทางจาก จ.จันทบุรี มา จ.พระนครศรีอยุธยา วัดสระบุรี ได้ไปติดต่อกับทางราชการและสถานทูตก็ได้รับความสะดวกทุกอย่าง มีหลวงประภคมนตรีสารเป็นผู้รับรองและช่วยติดต่อทางทูต รับรองทางการเงิน รับรองความบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส เป็นอันเรียบร้อยตามกฎหมายทุกประการ เมื่อได้รับหนังสือเดินทางเรียบร้อยแล้วก็ได้ออกเดินทางไป จ.พิษณุโลก แล้วไปสุโขทัย ตาก และได้ไปพักอยู่ที่วัดหนึ่งๆ โยมได้ติดต่อตัวเครื่องบิน เพื่อข้ามเขาไปยัง อ.แม่สอด แต่ไม่สำเร็จเพราะมีคนโดยสารเต็มทุกเที่ยว ในการไปครั้งนี้ได้มีศิษย์คนหนึ่งชื่อนายชินคิดตามไปด้วย เป็นคนไม่ค่อยดีมบาท แต่ใช้งานใช้การได้ดี

รุ่งเช้าจันทน์จันแล้ว ได้ออกเดินทางจาก จ.ตากข้ามเขาผาอ กว่าจะถึงอำเภอแม่สอดต้องสิ้นเวลาบนถนนกลางทาง ๒ คืน ได้ไปพักอาศัยอยู่ในวัดพม่าชื่อวัดจองด้ายะ (วัดป่า) วัดนี้ไม่มีพระสงฆ์เลย มีแต่คนๆ หนึ่งเป็นชาวกุลาอาศัยอยู่ เป็นคนรู้ภาษาพม่าได้พักอยู่กับแกหลายวัน จนได้รู้จักภาษาพม่าบ้าง รวมเวลาที่พักอยู่ประมาณ ๑ อาทิตย์เศษจึงได้ออกเดินทางต่อไป ได้เดินข้ามแม่น้ำเมยพอเดินข้ามไปถึงก็ถึงตลาดเล็กๆ แห่งหนึ่ง มีโยมผู้ชายคนหนึ่งอายุประมาณ ๓๐ ปีวิ่งเข้ามาต้อนรับ ขอนิมิตต์ให้ขึ้นรถเขาจะไปส่ง เขาบอกว่าเขาเป็นคนไทย ชาวเมืองกำแพงเพชร ได้จากบ้านเดิมมาอาศัยอยู่ในประเทศพม่าเป็นเวลา เกือบ ๒๐ ปีแล้ว สองคนกับนายชินได้รับนิมนต์ขึ้นรถของเขา รถวิ่งเข้าป่า ขึ้นเขาสูงวกไปเวียนมา เวลาประมาณบ่ายสอง โมง รถจึงวิ่งพ้นเขาที่อกนี้ ถึงที่ราบ แล้ววิ่งต่อไปถึงหมู่บ้านกรีกแกร็ก (กูดจิก) ถึงเวลามืดพอดีจึงถึงบ้านของแก จึงได้พักอยู่ที่บ้านของโยมผู้นี้ เวลาประมาณตีสี่ มีหญิงพม่านำข้าวต้มมาถวาย มาบอกให้ฉัน เราไม่ยอมกินเพราะยังไม่สว่าง เขาจึงออกไปรออยู่ข้างนอกจนสว่าง

พอสว่าง ฉันจันทน์แล้ว ภริยานายคนนั้นได้ส่งขึ้นรถยนต์ไปท่าจ้งโต (ท่าเรือไฟ) แล้วได้ขึ้นเรือเดินทางไปเมืองมะละแหม่ง เดินทางทางเรือประมาณ ๔ ชั่วโมง ระหว่างอยู่ในเรือแม่ลิ้มแจกและพม่ามาชวนสนทนาด้วย แต่เราไม่ค่อยรู้ภาษาเท่าไรนัก เวลาประมาณ ๔ โมงเย็นเรือแม่ลิ้มถึง จ.มะละแหม่ง จากจังหวัดนี้จะต้องข้ามเรือถึงฝั่งเกาะตะมะ ข้ามแม่น้ำไปอีกหลายนาที่จึงถึงเกาะตะมะ เมื่อมาถึงฝั่งนี้แล้วมองเห็นสถานีรถไฟอยู่ลิบๆ เวลาประมาณ ๑ ทุ่ม รถไฟจึงจะออกจากสถานีเกาะตะมะ ระหว่างที่รถไฟยังไม่ออก ได้ไปนั่งพักอยู่ใต้ร่มไม้คอยเวลารถออก ได้มีชายหนุ่มคนหนึ่งอายุประมาณ ๓๐ ปี สังกัดดูเป็นคนมีอัธยาศัยดีงาม ได้เข้ามาหาแล้วพูดบอกว่า อนุญาตให้ท่านขึ้นไปนั่งพักบนรถไฟได้เป็นพิเศษก่อนรถจะออก เพราะท่านเป็นพระไทยมาจากแดนไกล เขาเรียกเราว่า โธษาคงยี เราก็ได้พูดแสดงความขอบใจกับเขาว่า Thank you very much เขาก็ยกมือไหว้อย่างขี้อิ่มแถมแล้วถามว่า Where do you come from ? เราตอบเขาว่า I come from Siam พูดกันเสร็จแล้ว เราก็ขึ้นไปนั่งพักบนรถไฟ เจ้าหน้าที่

รถไฟที่มามีติดต่อสนทนากันพอรู้เรื่อง พูดภาษาพม่าบ้าง ภาษาอังกฤษบ้างปนกันไป

เมื่อได้เวลารถไฟออก เป็นเวลากลางวัน อากาศหนาว เรานอนคลุมโปง นายชินนั่งเฝ้าบริวาร ขณะรถไฟถึงสถานีหงสาวดี มีหญิงคนหนึ่งอายุประมาณ ๓๐ ปี ขึ้นมานั่งใกล้ๆ ที่นอนของเรา เขามาถามเป็นภาษาพม่าฟังออกบ้างไม่ออกบ้าง แต่ก็ได้ลุกขึ้นสนทนากับเขาโดยมรรยาท เราพูดว่า ตะวายังกึ่ง เขามาว่าจะไปพักที่ไหน โดยภาษาพม่าเราตอบว่า ชาวคอง ได้สนทนากันโดยใช้ภาษาไปๆ แกก็เกิดความเลื่อมใส รถวิ่งไปถึงเวลาประมาณตี ๕ แยกได้ลงจากรถไฟจากกันไป เราได้โดยสารรถไฟไปจนถึงเมืองย่างกุ้ง พอตีสว่างพระอาทิตย์ขึ้น มีโยมคนหนึ่งวิ่งมาบนรถไฟ มาช่วยรับข้าวของทำตัวประจุกคนรู้จักคุ้นเคยกัน เขาได้นิมนต์ขึ้นรถของเขา เราก็พากันขึ้นไปนั่งโดยไม่พูดอะไร เขาได้พาไปส่งจนถึงที่พักบนพระเจดีย์ชเวดากอง โยมคนนั้นเลยกลายเป็นโยมอุปัฏฐากส่งเสียให้ความสะดวกทุกสิ่งทุกอย่าง เขาชื่อ นายหม่องแก้ว ได้พักแรมอยู่บนองค์พระเจดีย์เป็นเวลา ๑๒ วัน ได้รู้จักคุ้นเคยญาติโยมชาวพม่าหลายคน สนทนาเรื่องราวพอสมควร แล้วก็ได้ออกเดินทางจากเมืองย่างกุ้ง ลงเรือเมล์ที่ท่าเรือใหญ่เดินทางต่อไปยังประเทศอินเดีย

เรือวิ่งข้ามมหาสมุทรอยู่ สองคืน สามวัน มีคนพอลึกถึงท่าเรือกัถักตาได้พบพระแจกองค์หนึ่งมาจากเมืองกุสินารายณ์ ได้สนทนาภาษาธรรมะ โดยภาษาบาลีบ้าง ภาษาเขมรบ้าง ภาษาอังกฤษบ้าง พูดคุยกันครั้งหนึ่ง ต้องใช้ถึง ๓ ภาษา ประกอบกันจึงรู้เรื่อง บางคราวขึ้นต้นภาษาเขมร ตอนกลางภาษาบาลี ตอนปลายภาษาอังกฤษ แต่ไม่เคยรู้สึกนึกอายเขาว่าเราพูดไม่เป็น เพราะเราก็พูดไม่เป็นจริงๆ แม้จะพูดได้ก็ไม่ถูกสำเนียง รู้สึกได้สนิทสนมกันมาก ในระหว่างเดินทางในเรือ

เมื่อขึ้นจากเรือที่ทำเรือแล้ว ได้ขึ้นรถลากไปที่วัดพุทธสมาคมที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า **Maha Bodhi Society** แล้วได้พักแรมคืนอยู่ที่นารันทะ **Buddhist Temple** ที่นั่นได้พบเพื่อนคนไทยซึ่งเป็นลูกศิษย์พระโลกนาถและพักอยู่ที่นั่นชื่อพระใบฎีกาสด สิงหนเสนีย์ จึงได้สนทนาพอรู้เรื่องราวต่างๆ ในประเทศอินเดีย ในสมาคมนี้ได้ให้สิทธิเราเป็นพิเศษ อยู่สบาย นอนก็สบาย มีพระพักอยู่รวมแปดรูปด้วยกัน ได้พักอยู่ในวัดนี้ตั้งถนอาหารเจ ถึงเวลานั้นจึงหัน นั่งวงรอบรวมกัน มีภษณะคนละชิ้น ต่างองค์ต่างตักกับตักข้าวใส่ภาชนะของตน

พักอยู่พอสมควรแล้วได้ออกเดินทางไปเที่ยววัดวัด โบราณเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา รู้สึกมีความสังเวชสลดใจเป็นอย่างยิ่ง คุณภาพของพระพุทธศาสนาเสื่อมโทรม เกือบไม่มีเหลือในด้านปฏิบัติ เช่นพระสงฆ์นอนห้องเดียวกับผู้หญิงบ้าง ฉันทังหันยามวิกาลบ้าง ขึ้นรถลากกับผู้หญิงบ้าง ดูเขาไม่พิถีพิถันในพระวินัยเสียเลย พอนึกถึงตอนนี้ก็ไม่อยากจะอยู่ในอินเดียต่อไปอีก เวลานั้นอินเดียยังไม่ค่อยสนใจในทางพระพุทธศาสนาเท่าไรนัก ตามสถิติของพุทธสมาคมมีคนนับถือพุทธทั้งประเทศประมาณสามแสนเศษประกอบด้วยพระภิกษุหลายชาติ หลายภาษา อาทิ พระฝรั่ง พระจีน พระริเบต พระมองโกเลีย พระเยอรมัน ฯลฯ รวมทั้งหมคนในประเทศอินเดียอยู่ประมาณ แปดสิบล้านเศษ มีความเป็นอยู่อย่างกันดารเพราะไม่มีผู้นิยมใส่บาตรกันเท่าไรนัก

ได้ออกเดินทางจะไปพุทธคยา ได้ขึ้นรถไฟที่สถานีกัถักตาเวลา ๑ ทุ่มตรง ถึงเมืองพาราณสีพอดีเพล แล้วได้ขึ้นรถม้าออกไปตำบลสารนาถ ที่เรียกว่า ปามฤคทายวันเก่า เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าแสดงธรรมจักร โปรดพระเบญจวัคคีย์ทั้งห้าเป็นปฐมเทศนา อยู่ห่างจากเมืองพาราณสีไปประมาณแปดไมล์ เมื่อได้ไปถึงสถานที่นี้แล้วรู้สึกร่มรื่น เบิกบานใจ เป็นสถานที่กว้างใหญ่ไพศาล มีพระเจดีย์เก่าๆ มีพระพุทธรูปตั้งไว้ในพิพิธภัณฑสถานมากมาย ได้ไปอาศัยพักอยู่ที่นั่นหลายวัน แล้วได้ออกเดินทางไปนมัสการสถานที่ดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้าที่เมืองกุสินารา บัดนี้เรียกว่า กาศี

บ้านเมืองแต่ก่อนกลายเป็นทุ่งนาไปหมด ขณะนั่งรถยนต์ผ่านทุ่งใหญ่ แลเห็นแต่ต้นข้าวสาธิตเขียวข่มรู้สึกเย็นตาเย็นใจ ไปเห็นรกรากเก่าของวัด และสถานที่ดับขันธปรินิพพานซึ่งได้ขุดพื้นฟูขึ้นมา มีพระเจดีย์องค์หนึ่งตั้งตระหง่านเป็นที่บรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า แต่องค์ไม่ใหญ่โตเท่าที่สารนาถ

วันรุ่งขึ้นได้เดินทางต่อไปนมัสการสถานที่ถวายพระเพลิงของพระพุทธเจ้า สถานที่นี้อยู่ห่างจากสถานที่ดับขันธปรินิพพานประมาณหนึ่งไมล์ แต่บัดนี้ได้กลายเป็นทุ่งนาไปหมด มีพระเจดีย์หักพัง เหลือแต่อิฐ มีต้นไทรใหญ่เกิดขึ้นเกาะอยู่ที่พระเจดีย์พัง มีพระจันรูปหนึ่งทำที่ปักไว้บนต้นไทรและนั่งภาวนาอยู่ที่นั่น ถึงเวลาตอนเย็นก็เดินทางกลับที่พัก

รุ่งเช้าเมื่อฉันจ้งหันแล้วขึ้นรถยนต์เดินทางกลับมายังรถไฟกลับไปเมืองพาราณสี ในระหว่างที่พักอยู่ได้ไปดูการล้างบาปตามลัทธิพราหมณ์ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ซึ่งไหลผ่านมาในบริเวณตลาดพาราณสี ดูเทือกเขาบ้านเมืองเก่าแก่พิลึกพิลั่นได้ตามอาจารย์ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ เขาบอกว่า เป็นเวลาห้าพันปีมาแล้วเมืองนี้ไม่เคยร้าง ย้ายสถานที่ตั้งเมืองไปตามลำน้ำคงคาเสมอ แม่น้ำคงคานี้เขาถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เพราะไหลมาจากยอดเขาหิมาลัย ใครได้อาบตามเทศกาล เขาถือว่าเป็นการล้างบาป สมัยครั้งก่อนคนที่ป่วยหนักใกล้จะตายเขาก็ห้ามไปวางไว้ริมฝั่งแม่น้ำ พอขาดใจศพก็ลงไปในน้ำ ใครทำได้เช่นนี้ถือว่าได้บุญมาก ตายไปไม่ตกนรก ถ้าใครไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ ก็นำกระดูกมาทิ้ง ปัจจุบันนี้ลัทธิเช่นนี้ได้หายไป ยังมีเหลืออยู่แต่ลัทธิขอมอบน้ำล้างบาป เมื่อถึงฤดูเทศกาลของเขา คือเดือนยี่กลางเดือนถือเป็นวันสำคัญวันหนึ่ง ถ้าเราไปจะเห็นคนแต่งตัวสวยๆ มีผ้าโพกศีรษะ เดินไปมาเป็นกลุ่มก้อนแถวแนวมากมายแทบไม่มีทางหลีกเลี่ยง พวกมันลงไปไหว้พระตามริมตลิ่ง บางแห่งก็มีโบสถ์ของพราหมณ์

ก่อนที่ลงอาบน้ำต้องทำพิธีไหว้พระศิวะเสียก่อน คือทำนิมิตเครื่องหมายไว้สองชนิด มีของลับผู้หญิงและผู้ชายตั้งไว้กลางโบสถ์ใหญ่ประมาณกระดิ่งฝัดข้าว ผู้คนพากันเอาน้ำไปสรง ไปพรม ไปрызข้าวดอกดอกไม้และเงินทอง เสริ่งแล้วก็ลงไปริมตลิ่งแลเห็นยืนกันเป็นแนว ไปเห็นโยคีนั่งบริกรรมหมวดเขยาวรุงรังขนมาก บางคนก็ไม่มุ่งผ้า นั่งบริกรรมภาวนาอยู่ตามริมน้ำ หญิงชายก็จะไปอาบน้ำล้างบาปก็พากันลงเรือจนเต็มลำ แล้วแจวเรือออกไปกลางแม่น้ำ ลมเรือลง แล้วต่างคนต่างก็ค้ำน้ำผุดขึ้นฝั่ง ก็ถือว่าเป็นการล้างบาปได้ครั้งหนึ่ง บางพวกก็เห็นขี้มืองขึ้นบนฟ้า บางพวกก็ยื่นขาเดือยบางพวกก็แหงหน้าดูตะวัน ถ้าจะพรรณนาลัทธิต่างๆ เหล่านี้ยังมีอีกมากมาย

วันนั้นไปเที่ยวดูเสียค่า พอเวลาตอนเย็นก็กลับเข้าที่พัก บริเวณสารนาถนี้เป็นสถานที่ใหญ่โตกว้างขวางมาก มีเนื้อที่ประมาณ ๕๐๐ ไร่เศษเป็นอย่างต่ำ มีต้นไม้ขึ้นหย่อมๆ มีกุฏิวิหารรกร้างมากมาย มีคนไปนมัสการพระพุทธรูปในวิหาร วิหารเหล่านี้ก่อสร้างด้วยหินทั้งสิ้น มีหญิงคนหนึ่งเกิดมีศรัทธาแรงกล้า ได้มอบเงินให้ท่านธัมปาละ มาฟื้นฟูสร้างพุทธสมาคม หญิงคนนี้เป็นชาวฮาวายลูกครึ่งฝรั่ง

ในบริเวณนี้มีวัดอยู่ที่วัดคือ

๑. วัดลังกา วัดนี้เป็นสาขาของสมาคมมหาโพธิ์ เลขานุการของสมาคมเป็นพระทำหน้าที่เผยแพร่พุทธศาสนาทั่วโลก
๒. วัดพม่า
๓. วัดจีน วัดนี้นายโอบู๋นั๊ว โฮ้ว เจ้าของห้างขายยาตราเสื่อเองอันต้องเป็นผู้อุปการะ พระที่วัดนี้มาจากปักกิ่ง
๔. วัดพราหมณ์ วัดนี้ตั้งอยู่ใกล้ๆ พระเจดีย์ที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างไว้ เวลานี้ยอดหักพังลงมาเหลือสูงประมาณ แปด วา สถานที่นี้ปรากฏว่าเคยมีพระบรมธาตุ แต่บัดนี้ได้เอาไปไว้ที่พิพิธภัณฑสถานเมืองกัลกัตตา

ได้พักอาศัยเที่ยวสำรวจดูบริเวณนี้อย่างถี่ถ้วน ก็เชื่อมั่น ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ว่าพระพุทธเจ้าได้เคยทรงแสดงธรรมจักรจริง

สถานที่พระองค์นั่งแสดงก็ปรากฏผู้มีวิหารแห่งหนึ่งหักร้าง จารึกชื่อผู้สร้างไว้ว่า มหาราชา มีแท่นหินแห่งหนึ่ง ขนาดโตประมาณครกตำข้าว สูงประมาณเจ็ดศอก หักออกไปท่อนหนึ่งแล้ว ขณะนี้มีปรากฏอยู่ที่พิพิธภัณฑ มี พระพุทธรูปสำคัญองค์หนึ่งมีศิลาจารึกว่า อโศกมหาราชาเป็นผู้สร้าง หน้าตักกว้างประมาณ ๑ ศอกคืบยาวๆ มีความสูง ตามส่วนของรูป สวยงามมาก สร้างด้วยหิน

เมื่อได้สำรวจดูพอรู้เรื่องราวพอสมควร ก็ได้เดินทางออกจากเมืองพาราณสีกลับลงมาพุทธคยา ที่เมืองพุทธคยานี้มีพัก ในเมืองแห่งหนึ่งเป็นสาขาของพุทธสมาคม พอลงจากรถไฟแล้วก็ขึ้นรถม้าวิ่งไปตามถนน เมืองนี้เป็นเมืองที่ราบรื่น กว้างขวาง มีภูเขาหินเป็นเนินสูง มีแม่น้ำใหญ่สายหนึ่งชื่อ เนรัญจนา แต่ต้นหิน มีน้ำตลอดปี แม่น้ำในฤดูแล้งก็มีน้ำไหล ผ่านเสมอ ตรงกลางเมืองเป็นสันเนิน ที่กลางสันเนินนี้เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าได้เคยไปประทับเรียกว่า นิโครธาราม และมีเทือกบ้านของนางสุชาดาอยู่ในแนวนี้ ต่อจากนั้นไปเป็นแม่น้ำ อโนมา แม่น้ำนี้กว้างใหญ่เต็มไปด้วยทราย ในฤดู แล้งเวลาน้ำแห้งแลดูเหมือนทะเลทราย มีน้ำไหลนิดๆ เดินทางวกกลับคืนข้ามแม่น้ำเนรัญจนา ได้สักหน่อยก็ถึงพระ เจดีย์แห่งหนึ่งมีต้นทองกวาวขึ้นอยู่เป็นกลุ่มที่ตรงนี้เรียกว่า มุจลินทร์ คือสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าในสมัยกลาง นาคปรก ในระหว่างบริเวณต้นโพธิ์ที่พระองค์ตรัสรู้มีพระพุทธรูปแกะด้วยหิน มีพระเจดีย์เก่าเล็กๆ แกะด้วยหิน มากมาย มีเจ้าลัทธิต่างๆ ไปนมัสการมิได้ขาด

พักแรมอยู่ที่เมืองพุทธคยาพอสมควร ก็ได้กลับมาเมืองกัลกัตตา พักอยู่ที่นารันทะสแควร์ บุคคิสต์ เทมเปิล (Buddhist Temple) ได้พักอยู่พอสมควรแล้ว ก็ได้รำลาเพื่อนฝูงที่สนิทสนมคุ้นเคยกันกลับลงเรือที่ท่าเมือง กัลกัตตา ในเดือน มี.ค. ๒๔๘๒ ปลายปีในตอนนี้อมหาสงครามโลกครั้งที่สอง กำลังคุกรุ่นใกล้ถึงจุดระเบิดขึ้นทาง ประเทศเยอรมัน ได้แลเห็นเรือรบวิ่งอยู่ในมหาสมุทรอินเดียหลายลำ ได้มองเห็นเวลาเรือแล่นผ่านมา นอนอออยู่ใน เรือกลางมหาสมุทรอินเดีย สองคืน สามวัน ก็ถึงท่าเรือเมืองย่างกุ้ง ได้ขึ้นไปพักอยู่บนพระเจดีย์ชเวดากอง ได้ไปเยี่ยม โยมที่เขามีอุปการะได้พักอยู่พอสมควรแล้ว ก็ออกเดินทางกลับประเทศไทยโดยทางรถไฟ สมัยนั้นเครื่องบินโดยสาร ยังไม่มี จึงต้องเดินทางกลับตามเส้นทางสายเดิม เมื่อมาถึงอำเภอแม่สอดรู้สึกเหน็ดเหนื่อยในการเดินทางข้ามเขา จึง ได้ติดต่อขอซื้อตั๋วโดยสารเครื่องบินไทยที่อำเภอแม่สอด ขึ้นเครื่องบินจากอำเภอแม่สอดมาลงที่ จ.พิษณุโลก จักรรถไฟ จาก จ.พิษณุโลก ไป จ.อุตรดิตถ์ พักอยู่ที่วัดศัลย์พงษ์ ได้ไปเยี่ยมญาติโยมและศิษย์เก่าพอสมควรแล้ว ได้ออกเดินทาง ไปพักอยู่ที่พระแท่นศิลาอาสน์ เป็นเวลาพอสมควรแล้วก็ขึ้นรถไฟกลับ กท.๗ พักที่วัดสระปทุม ต่อจากนั้นได้เดินทาง กลับไปจำพรรษาที่ จ.จันทบุรีอีกตามเคย ได้จำพรรษาอยู่ใน จ.จันทบุรี เป็นเวลานานถึง ๑๔ พรรษา จนเกือบถือได้ว่า เป็นบ้านของตัวเอง ปัจจุบันนี้มีสำนักที่ได้จัดตั้งขึ้นใน จ.จันทบุรี รวมทั้งสิ้น ๑๑ สำนักคือ

๑. วัดป่าคลองกุ้ง อ.เมือง
๒. วัดทรายงาม บ้านหนองบัว อ.เมือง
๓. วัดเขาแก้ว อ.เมือง
๔. วัดเขาน้อย ท่าแฉลบ
๕. วัดยงระหง อ.ท่าใหม่
๖. วัดเขาน้อย อ.แหลมสิงห์
๗. วัดเขาจำอัน อ.ท่าใหม่
๘. วัดแหลมขาง อ.แหลมสิงห์
๙. วัดใหม่ดำรงธรรม อ.ขลุง
๑๐. วัดบ้านอิมั้ง อ.ขลุง

๑๑. สำนักสงฆ์สามแยก สถานีทดลองกสิกรรมน้ำตก เขาชะระบาป

สำนักเหล่านี้ได้มีพระประจำอยู่ทุกแห่ง ได้ตั้งเป็นวัดถาวรแล้วก็มี ยังมีสำนักสงฆ์อยู่ก็มี

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้เกิดสงครามอินโดจีน และมหาสงครามโลกครั้งที่สอง ในระหว่างสงครามได้ท่องเที่ยวไปในจังหวัดต่างๆ วกไปเวียนมาอยู่ตลอดเวลาจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๗ เมื่อสงครามโลกสงบลงแล้ว ก็มักจะออกไปประเทศอินเดียอีก พอถึงเดือนพฤศจิกายนก็ได้เตรียมการขอหนังสือเดินทาง

การไปประเทศอินเดียครั้งนี้ออกจะยุ่งยาก เพราะสงครามเพิ่งสงบใหม่ๆ พอเตรียมการทำหนังสือขออนุญาตก็ได้ถามโยมอุปฐากและไว้วางใจกรคือขุนอำนาจว่า มีมูลค่าปัจจัยอยู่เท่าไร ได้รับคำตอบว่ามี ๑๐ บาท แต่จะต้องเสียค่าธรรมเนียมหนังสือเดินทางประมาณ ๑๒๐ บาท เมื่อเป็นดังนี้ญาติโยมที่ทราบเรื่องต่างพากันมาร้องทุกข์ห้ามไม่ให้ไป แต่ได้ตอบว่า ฉันต้องไป โยมตอบว่ามีเงินเท่านี้ ๑๐ บาท ไปไม่ได้ จึงได้ตอบว่า ฉันไม่ได้ให้เงินไป ฉันเอาตัวฉันไปต่างหาก เมื่อพูดเช่นนี้สานุศิษย์ก็เข้าใจว่าเราต้องไปจริงๆ ต่างคนต่างช่วยกันบริจาคทรัพย์เป็นค่าพาหนะเดินทาง

อยู่มาวันหนึ่ง พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ กับนายชำนาญ ลือประเสริฐ ได้เดินทางไปพักอยู่ที่วัด เมื่อได้ทราบว่าเราจะเดินทางไปประเทศอินเดีย จึงได้สนทนากัน พระยาลัดพลีฯ ได้ตั้งปัญหาขึ้นสองข้อว่า

๑. ท่านจะไปทำไม ธรรมะมีกับตัวเราทุกคน

๒. ท่านรู้จักภาษาของเขารึ

จึงได้ตอบว่าพม่า แยก ก็เป็นคนเหมือนกันอาตมา คนกับคนไม่รู้จักภาษากันมีหรือในโลกนี้

พระยาลัดพลีฯ ท่านจะไปยังไร เงินของท่านมีพอไหม

ตอบ พอเสมอ

พระยาลัดพลีฯ ถ้าเงินท่านขาด ท่านจะไปได้อย่างไร

ตอบ เงินที่จะขาดไปนั้น มันก็ลงขาดเหมือนผ้าถุงขาด คือค่อยๆ ขาดทีละช่อง ทีละตอน ฉันทัด อาตมาก็ฉันทัดนั้น ก่อนเงินหมด จะไม่รู้อะไรบ้างหรือ

พระยาลัดพลีฯ ท่านรู้จักภาษาฝรั่งไหม ?

ตอบ อาตมาอายุ ๔๐ ปี ถ้าไปเรียนภาษาฝรั่งหรือภาษาแขก อาตมาเห็นว่า จะสามารถเรียนได้ดีกว่าลูกแขกหรือลูกฝรั่ง

ในที่สุดก็หมดโอกาสคุยกัน แล้วพระยาลัดพลีฯ ได้พูดขึ้นอีกว่า แก่ลึงพูดกับท่านเฉยๆ เราจึงพูดว่า สำหรับอาตมาไม่ได้ถือสาเจ้าคุณ แต่ต้องพูดไปอย่างนี้แหละ

ต่อจากนั้น ญาติโยม พระเณร ต่างพากันบริจาคช่วยเป็นค่าเดินทางได้มูลค่าทั้งสิ้นประมาณ ๑ หมื่นเศษ จึงได้เดินทางจาก จ.จันทบุรีมาพักอยู่ที่วัดบรมนิวาส ได้ติดต่อสถานทูตขอวีซ่าหนังสือเดินทาง ก็ได้รับความสะดวก โดยการ

อนุเคราะห์ของศิษย์ฝ่ายตำรวจ มี พ.ต.อ. สุกสงวน ตันสถิตย์ เป็นผู้จัดการช่วยเหลือ ส่วนการขอแลกเงินตราต่างประเทศได้วิ่งเต้นช่วยเหลือกันเกือบไม่สำเร็จ เพราะขณะนั้นราคาเงินปอนด์ในตลาดมีค่านับสูงถึงปอนด์ละ ๕๐ บาท แต่อัตราของทางราชการ ๑ ปอนด์ต่อ ๓๕ บาท การวิ่งเต้นขอแลกเงินตราต่างประเทศนี้รู้สึกว่ายากมาก เกือบ ๆ จะหมดหวัง จึงได้ตั้งอธิษฐานจิตว่า เราจะไปเยี่ยมเพื่อน และสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับ เพราะไปมาราวก่อนยังไม่ชด จึงอยากไปอีกครั้งหนึ่ง ได้ตั้งอธิษฐานว่า ถ้าจะไปได้จริงในครั้งนี้อย่าให้มีคนใดคนหนึ่งมาช่วยให้แลกเงินตราต่างประเทศได้สำเร็จ

หลังจากนั้น ๔ วัน นายบุญช่วย สุกสิทธิ์ (ขณะที่ยังมียศเป็น ร.ต.ท. ดำรงม้า) ได้ถามว่า

ท่านพ่อ แลกเงินได้รึยังครับ

ตอบ ยังไม่ได้

ผมจัดการเอง

จากนั้นเขาได้วิ่งเต้นติดต่ออยู่ประมาณ ๑ อาทิตย์ได้ไปติดต่อกับกระทรวงการคลัง กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย เขาได้หนังสือแนะนำจากเพื่อนฝูง และหนังสือรับรองหนึ่งฉบับจากอดีต ร.ม.ต. เลียง ไชยกาล ส.ส. อุบลราชธานี ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปติดต่อกับธนาคารชาติ ครั้งแรกไปติดต่อได้รับคำชี้แจงว่า ไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะอนุญาตให้แลกได้ นายบุญช่วยฯ จึงได้ปรึกษากับนายจรัส แดงน้อย และนายสมปอง จันทรากุล ซึ่งทำงานที่ธนาคารชาติ ตกผลผลสุดท้ายได้มีสิทธิ์แลกเปลี่ยนเงินปอนด์ตามอัตราราชการได้โดยนายจรัสได้เสนอให้ความเห็นสนับสนุนว่าควรให้แลก เพราะเป็นการเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนรวมแก่ประเทศชาติและศาสนา จึงแลกเงินปอนด์ได้ทั้งสิ้น ๕๘๐ ปอนด์

เมื่อแลกเงินได้แล้ว ก็ได้ไปติดต่อกับวิชาหนังสือเดินทาง ทางด้านกระทรวงต่างประเทศ ก็มีนายประชา โสธานนท์ เป็นหัวหน้าแผนกออกหนังสือเดินทาง ได้ช่วยจัดการให้เป็นที่ยอมรับทุกอย่าง ตลอดจนกระทั่งการติดต่อกับเพื่อนที่อยู่ประจำในสถานทูตไทยในต่างประเทศ แล้วได้ไปขอวิชาที่สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษเป็นอันเรียบร้อยทุกอย่างในการออกเดินทาง

เมื่อเดือน ม.ค. พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้ออกเดินทางจากประเทศไทยโดยเครื่องบิน นางประภาซึ่งเป็นศิษย์ทำงานอยู่บริษัทเดินอากาศไทยได้ช่วยซื้อตั๋วไว้ในราคาพิเศษ ได้ส่วนลดเกือบ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ เครื่องบินออกจากท่าอากาศยานดอนเมืองเวลาประมาณ ๐๘.๐๐ น. การเดินทางครั้งนี้มีพระภิกษุติดตามไป ๑ รูป ชื่อพระสมุทรมิสิกข์หนึ่งคน ชื่อนายธรรมบุญ เวลาประมาณฉันทพล เครื่องบินก็ถึงสถานีการบินเมืองย่างกุ้ง มีเจ้าหน้าที่สถานเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศพม่ามาต้อนรับที่สนามบิน คือ ม.ล. ปีกทิพย์ มาลากุล นายสุบิน เสวตมาลย์ และนายสนั่น เขาได้พาไปอยู่ในวิหารบนพระเจดีย์ชเวดากอง ได้พักอยู่ในประเทศพม่า ๑๕ วัน ได้ไปเที่ยวดูสถานที่ต่างๆ ในเมืองย่างกุ้ง ตอนนี้ได้แลเห็นแต่ซากระเบิดตามสถานที่ต่างๆ สงครามกะเหรี่ยงก็กำลังกำเริบอยู่ทางเมืองมณฑล

วันหนึ่งได้ออกเดินทางไปเมืองหงสาวดี เพื่อนมัสการพระพุทธรูปนอนใหญ่ในตำบลหนึ่ง พบทหารพม่าซึ่งมารักษาการณ์อยู่ในบริเวณนั้น คณะทหารได้ให้ความสะดวก เวลาจะไปไหนมาไหนมีทหารติดตามไปด้วย ๑๒ คน

เวลาที่นอนพักในเวลากลางคืนก็เฝ้ารักษาการณ์ให้ความปลอดภัย ไปนอนอยู่บนพระเจดีย์มูเตลซึ่งมียอดหัก เวลา
กลางคืนได้ยินแต่เสียงปี่ดังสนั่นหวั่นไหว จึงถามทหารที่ไปด้วยว่า ยิงอะไรกัน เขาตอบว่า ยิงงูคอมมิวนิสต์ เวลาเช้า
ก็มีหญิงพม่าสองคนมาสนทนาด้วยเกิดศรัทธาได้นิมนต์ไปจับที่บ้าน เมื่อได้เที่ยวดูสถานที่ต่างๆ ในเมืองย่างกุ้งเสร็จ
แล้ว ก็เตรียมการเพื่อเดินทางต่อไปยังประเทศอินเดีย

ระหว่างพักอยู่ในเมืองย่างกุ้ง ได้มีพระภิกษุไทยองค์หนึ่งบวชในพม่า ชื่อสายหยุด ได้นำไปติดต่อแนะนำให้รู้จักกับ
เจ้านายพม่า จึงพากันเข้าไปในวัง เจ้าพม่าองค์นี้เป็นลูกสาวของพระเจ้าทิบอ กรุงมณฑล ได้สนทนาเรื่อง
ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยให้เจ้าแม่ฟัง เจ้าแม่เล่าขนบธรรมเนียมประเพณีของพม่าให้เราฟัง ระหว่างกำลัง
สนทนากัน เจ้าแม่รับสั่งว่า ฉันเป็นคนไทย เจ้าแม่องค์นี้อายุประมาณ ๗๗ ชันษา เป็นพระราชธิดาของพระเจ้าทิบอ
กรุงมณฑลได้สั่งเป็นภรรยาไทยว่า ท่านชอบฉันขนมต้มไหม แต่ไม่ยกพูดกันยาว ฟังเรื่องราวได้แล้ว พม่าเห็นจะได้
ตัวไปइनสมัยกรุงศรีอยุธยาแตก เจ้าแม่องค์นี้มีพระนามว่า สุธันตะจันทเทวี ได้รับสั่งขอความช่วยเหลืออย่างหนึ่งว่า
เวลานี้รายได้ขาดไปหมด ขอให้ท่านช่วยบ้าง เราจึงตอบว่า ไม่เป็นไรตะกามะ อาตมาจะช่วย ที่เป็นดังนี้เพราะประเทศ
พม่าได้เปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลใหม่ พระบรมวงศานุวงศ์พม่าที่เคยได้รับเงินเดือนถูกตัดหมด จึงไม่มีรายได้ใดๆ
ขอให้ท่านสงสารเถอะ เพราะเป็นไทยด้วยกัน ถ้าแนะนำให้สถานเอกอัครราชทูตไทยช่วยได้บ้างก็จะดี เจ้าแม่ได้เล่า
เรื่องให้ฟังและขอร้องดังกล่าวนี้

ต่อมาได้นำเรื่องเจ้าแม่ไปเล่าให้ ม.ล.ปึกทิพย์ มาลากุลฟัง ท่านผู้นี้มีใจบุญใจกุศลมากทั้งสามิ ภรรยา ขณะนั้น
พระมหิตราชาดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต ม.ล.ปึกทิพย์ฯ ได้พาเราไปพบปะสนทนากับพระมหิตราชา เมื่อได้พบปะ
กันรู้สึกว่าเป็นความดีใจเหมือนญาติได้พบกัน บรรดาคณะทูตทั้งหมดก็ได้ช่วยเหลือทุกอย่างก่อนที่จะออกเดินทาง
ไปประเทศอินเดีย ได้แนะนำให้ความสะดวกทั้งทางราชการและส่วนตัว

ปลายเดือน เม.ย. ๒๔๕๔ ได้ออกเดินทางจากเมืองย่างกุ้ง โดยทางเครื่องบินได้ถึงสนามบินกัลกัตตาประมาณ ๔ โมง
เย็น ก็ขึ้นเครื่องบินลำนี้เคยเป็นเพื่อนรักกัน บัดนี้ได้ถึงแก่กรรมเพราะเครื่องบินตกที่ฮ่องกง เวลาออกเดินทางเขาได้
คุยว่าจะให้ขับแบบไปไหนสูงต่ำโลกไหนก็ได้ เขาได้บอกว่าจะพาขึ้นสูงถึง ๑ หมื่นฟุต ระหว่างเดินทางรู้สึกว่ามีคลื่นมาก
บริเวณภูเขาหิมลัยอากาศหนาวจัด จนกระทั่งนั่งอยู่ที่ห้องก็คันไม่ได้ ต้องกลับมางั่งที่เก้าอี้แล้วห่มผ้า

เมื่อถึงสนามบินแล้ว ต่างคนก็ต่างไป เพราะคนขับมีสิทธิพิเศษไม่เหมือนผู้โดยสาร ส่วนเราต้องถูกตรวจเข้าของ ตรวจ
โรคสำหรับการเข้าห้องมีดเขากให้เราเป็นพิเศษ ในห้องมีดนี้ภายในห้องสว่างจ้า คนที่เข้าไปให้ตรวจนั้นต้องแก้ผ้า
หมด แต่เคราะห์ดียังดี มีแขกคนหนึ่งพอเห็นเราเข้าไปในห้อง ก็ยิ้มแสดงว่าเขาจะช่วยเรา แขกคนนี้เป็นแขกชก ในที่สุด
เขาก็ให้ความสะดวกเรา ข้าวของไม่ต้องตรวจ ได้พักอยู่จนย่ำค่ำ จึงได้มีฝรั่งคนหนึ่งมาขอโทษแล้วบอกว่าเตี๋ยรอดของ
บริษัทจะมารับ ต่อมาอีกสักครู่หนึ่งก็ได้ขึ้นข้าวของขึ้นรถยนต์วิ่งเข้าไปในเมืองกัลกัตตาหลายไมล์ ได้ไปพักอยู่ที่
สมาคมมหาโพธิ์

ขณะที่ไปถึงเลขานุการใหญ่ของสมาคมซึ่งเคยเป็นเพื่อนเก่าไม่อยู่ ได้ความว่าเขาพาพระบรมธาตุไปทำการฉลองที่
เมืองหลวงแล้วเลยเดินทางไปกัยมีระ พวกพระที่อยู่ที่สมาคมได้จัดแจงให้ความสะดวกทุกประการ เพราะเราเป็น
สมาชิกของสมาคมมาหลายปี เขาได้จัดให้ไปพักตึกชั้นที่สาม

ระหว่างที่พักอยู่ได้ไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับเรื่องหนังสือเดินทางอยู่หลายวันจึงเป็นที่เรียบร้อย ได้พักอยู่ที่
สมาคมมหาโพธิ์จนถึงเวลาจวนเข้าพรรษา คิดว่าจะเดินทางไปประเทศลังกาได้นำครีฟท์ไปขึ้นเงินที่ธนาคาร ปรากฏ

ว่าครีฟท์ไบนี่ธนาคารที่ออกให้ไม่มีสาขาธนาคารในอินเดีย ธนาคารจึงไม่ยอมให้ขึ้นเงิน เขาชี้แจงว่าต้องไปขึ้นเงินที่สาขาธนาคารกรุงลอนดอน ตอนนี้ชักเกิดความยุ่งยาก ตรวจสอบเงินที่ถูกขโมยเหลืออยู่ประมาณ ๑๐๐ รูปี จะเดินทางไปไหนมาไหนก็ลำบาก ขณะเดียวกันมีเงินปอนด์ติดตัวอยู่ถึง ๘๐๐ ปอนด์ แต่ธนาคารอินเดียไม่ยอมรับ เพราะกำลังเกลี้ยขังอังกฤษไม่ต้องการใช้เงินปอนด์ ไม่ต้องการพูดภาษาอังกฤษ เว้นแต่จะจำเป็นจริงๆ เราเลยต้องพลอยฟ้าพลอยฝนลำบากกับเขาไปด้วย

ในที่สุดได้ตั้งใจสวดมนต์ภาวนาแล้วตั้งอธิษฐานว่า ขอจงให้ข้าพเจ้าได้รับความสะดวกในเรื่องที่เกี่ยวกับเงินคราวนี้อยู่มาวันหนึ่งเวลาประมาณบ่ายห้าโมงเย็นมีคนๆ หนึ่งชื่อนายถนัด นาวานุเคราะห์เป็นทูตพาณิชย์ไทยได้มาเยี่ยมแล้วถามว่า ท่านอาจารย์มีเงินใช้ไหม จึงตอบเขาไปว่า มีไม่พอ เขาจึงได้ส่งกระเป๋าทูตมาให้เป็นจำนวน ๒,๐๐๐ รูปี เมื่อได้รับเงินรูปีมาเรียบร้อยแล้ว ในตอนเย็นวันนั้นเพื่อนคนที่เป็เลขานุการใหญ่ของสมาคมมหาโพธิ์ก็ได้เดินทางกลับมา เขาได้นิมนต์ไปคุยที่ห้องพัก แสดงความดีอกดีใจ แล้วสนทนากันเป็นภาษาบาลี

เขากล่าวว่า มีเงินใช้พอไหม ต้องการทำอะไร ไม่ต้องเกรงใจเรียกได้ทุกเวลา

ได้ตอบเขาเป็นภาษาอังกฤษว่า **Thank you very much** เขาก็ยิ้มตอบ ตั้งแต่นั้นก็ได้รับความสบายใจทุกประการ

พอจวนได้เวลาเข้าพรรษา มีพระองค์หนึ่งซึ่งรักใคร่กันมาก เป็นเจ้าหน้าที่อยู่ที่สارانาคือ สังฆรัตนะ ได้ชวนไปอยู่จำพรรษาที่โน่น จึงได้ตอบตกลงไปกับท่าน วันรุ่งขึ้นท่านได้ออกเดินทางไปก่อน ถึงวัน ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ เราจึงได้ออกเดินทางตามไป พอตีเพลวัน ๑๕ ค่ำ ก็ถึงวัด เพื่อนฝูงได้จัดหาที่พักให้ตึกหลังใหญ่มี ๔๐ ห้องอยู่กันคนละห้อง แล้วได้จำพรรษาที่สارانาคือ ในระหว่างจำพรรษาก็ได้รับความสะดวกสบาย เพื่อนที่รู้จักกันเมื่อมาครั้งก่อนก็ยังอยู่ การขบถันก็สะดวก คือในเวลาเช้า เขาได้นำนม โอวัลติน โรตี ๑-๔ แผ่น มาส่งให้ถึงที่ทุกวัน ฉันเท่านั้นที่รู้สึกอึด แต่พอสายหน่อยเขาก็ให้ฉันข้าวสวย แกงถั่วแครงงา ไม่มีเนื้อสัตว์ ฉันเจ บางวันก็มีอาหารคาว

ระหว่างอยู่จำพรรษามีการสวดมนต์เย็น เสร็จแล้ว ไปนมัสการพระเจดีย์องค์ใหญ่ยอดห้อยเหนือวิหาร บางวันก็ไปเที่ยวเมืองพาราณสี ไปเที่ยววัดสถานที่ของพวกพราหมณ์ วัดชิเบต วัดพม่า วัดฮินดู วัดลังกา ฯลฯ

จวนๆ เวลาออกพรรษา เดือนหงาย สวดมนต์แล้วขึ้นไปนั่งพักอยู่หน้าวิหารคนเดียว การสวดมนต์ก็สวดเหมือนพระไทย แต่เร็วที่สุด วันที่นั่งพักอยู่หน้าวิหารเป็นเวลากลางคืนเดือนหงาย ได้นั่งสมาธิเพ่งมองดูยอดพระเจดีย์ ระลึกรถึงพระเจ้าโกกมหาราช ว่ามีบุญคุณมากต่อพระศาสนา มองเพ่งไปนานๆ เกิดแสงสว่างวูบวาบกระจายตามต้นไม้และพระเจดีย์ นึกในใจว่า พระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าคงมีจริง

อยู่มาวันหนึ่งเวลาจวนออกพรรษา เจ้าหน้าที่พุทธสมาคมได้มานิมนต์ไปรับพระธาตุ และพระอัฐิธาตุของพระโมคคัลลาน์และพระสารีบุตร ซึ่งทางราชการได้นำไปสมโภชที่กรุงนิวเดลี และได้นำส่งกลับมาโดยเครื่องบิน จึงได้พากันไปต้อนรับที่สนามบิน เครื่องบินถึงเวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. เศษ เมื่อเครื่องบินจอดเรียบร้อยแล้ว เขาได้ให้เราเข้าไปรับพระเจดีย์ทองเหลืององค์เล็กๆ ซึ่งเป็นที่บรรจุพระธาตุพระโมคคัลลาน์และพระสารีบุตร จึงได้นำมาถึงพุทธสมาคม แต่ไม่ได้ขอเขาดู เพราะใจรู้สึกเฉยๆ ต่อจากนั้นเขาได้จัดส่งพระธาตุนั้นไปรักษาไว้ที่สำนักงานเมืองกัลกัตตา เป็นอันว่าเราไม่มีโอกาสได้เห็น

พอออกพรรษาแล้ว ก็ได้รับจดหมายควนบั้ง ธรรมดาบั้ง ซึ่งส่งไปจากประเทศไทยและประเทศพม่า มีใจความในจดหมายว่า ขอให้เรากลับ ไปเมืองย่างกุ้งควน เพราะเจ้าแม่สุทันตะจันทเทวีได้รับเงินเดือนแล้ว คืออกดีใจ ลูกชายลูกสาวของท่าน ได้ชักชวนเพื่อนฝูงจะสร้างวัดถวายที่เมืองย่างกุ้ง ขอให้มารับจัดการ เมื่อ ได้ทราบ ดั่งนั้นจึงได้รับเดินทางกลับเมืองกัลกัตตา เมื่อมาถึงแล้วได้เตรียมมิช่าพาสปอร์ตกลับมาเมืองย่างกุ้ง วันที่ไปถึง คณะกรรมการสร้างวัดได้พากันไปรับที่สนามบิน แล้วก็พาไปวังเจ้าแม่ในวันนั้น ณ ที่นั้นมีกรรมการนั่งประชุมกันอยู่ประมาณ ๓๐ กว่าคน คณะกรรมการประกอบด้วย เจ้านาย ข้าราชการ พ่อค้าคหบดี ได้มาประชุมหารือกัน จะซื้อที่ดินถวายให้สร้างวัด ที่ดินที่จะซื้อมีลักษณะเป็นเนินเขาดินสูงๆ มีเนื้อที่ประมาณ ๕ ไร่ เอเคอร์ เจ้าของจะขายในราคาราว ๓ หมื่นรูปี เมื่อได้ทราบโครงการย่อๆ แล้ว ก็ได้กลับไปพักอยู่ที่พระเจดีย์ตามเคย

ต่อมาได้นำเรื่องความนี้ไปหารือเอกอัครราชทูตไทย ตอนนั้น พระมหิทธาฯ ได้ย้ายไปประจำประเทศอื่นแล้ว คงเหลืออยู่แต่ ม.ล.เป็กทิพย์ มาลากุล ดำรงตำแหน่งแทน จึงได้นำเรื่องนี้มาหารือ ท่านกล่าวว่า เรื่องเช่นนี้ถ้าทำเป็นทางราชการได้จะดีมาก ทางทูตจะได้ช่วยเหลือได้เต็มที่ ความเห็นทางฝ่ายคณะกรรมการก็อยากให้ทางไทยได้ช่วยเหลือ เพราะมีความประสงค์จะสร้างวัดให้เป็นแบบไทยทุกอย่าง ประธานกรรมการเป็นคนแก่อายุมาก เป็นที่เกรงขามของคนในสมัยก่อน พระในอดีตกเคยเป็นนักการเมืองสำคัญคนหนึ่งของพม่า อายุประมาณ ๘๐ ปี เป็นอาจารย์ของตะจันนุ นายกรัฐมนตรีของพม่า (ในสมัยนั้น- ผู้พิมพ์) ในเรื่องนี้เราเองก็นึกว่าคงสำเร็จ ได้ไปติดต่อกับคนไทยซึ่งอยู่ในเมืองย่างกุ้งหลายสิบคน ต่างคนต่างพากันดีใจ

อยู่ต่อมาไม่นานก็ได้รับจดหมายจากกรุงเทพฯ บ่อยๆ ได้ทราบข่าวเรื่องไม่ดีบางเรื่องเกี่ยวกับนายบุญช่วย ศุกสิทธิ์ จึงได้คิดกลับประเทศไทยเพื่อที่จะได้มาติดต่อกับคณะรัฐบาลไทยและคณะสงฆ์ไทยให้ทราบเรื่องด้วย

เดือนธ.ค.พ.ศ.2494 ได้โดยสารเครื่องบินจากสนามบินย่างกุ้งถึงกรุงเทพฯ ตอนนี้พระที่ได้ติดตามไปได้กลับมา ก่อนหลายวันได้มาพักอยู่กับสมเด็จพระมหาวิรวัสส์ (อ้วน) ที่วัดบรมนิวาส และได้้นำเรื่องการสร้างวัดที่เมืองย่างกุ้งกราบเรียนสมเด็จพระเจ้าฯ ได้ตรัสตรองอยู่เป็นเวลาหลายวัน เกือบๆ จะได้รับอนุญาตให้ไปประเทศพม่าอีก ก็เมื่อมีเรื่องบางอย่างแทรกซึมเข้ามา คือมีพระสงฆ์บางรูปเมื่อได้ทราบข่าวว่าจะตั้งวัดขึ้นในเมืองย่างกุ้ง ก็ได้แสดงตัวคัดค้านเป็นเจ้ากี้เจ้าการ เขาแสดงความหมายว่า พระอาจารย์สีทำไม่สำเร็จนอกจากเขา เรื่องนี้ทางเมืองย่างกุ้งได้มีจดหมายมาบอกข่าวอย่างนี้ เขาจะรู้ได้อย่างไรไม่ทราบ พระองค์ที่แสดงตัวเป็นเจ้ากี้เจ้าการนี้เป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ทรงสมณศักดิ์ ซึ่งอยู่ในพระนครนี้เอง เมื่อได้รับทราบเรื่องราวเช่นนี้เราก็ปล่อยมือ ไม่เกี่ยวข้อง โดยได้มีจดหมายไปถึงเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศพม่าขอลอนเรื่องนี้ ในที่สุดเรื่องนี้เป็นอันยุติไป จนกระทั่งทุกวันนี้ก็ไม่เห็นมีใครไปก่อสร้างขึ้น

เมื่อเหตุการณ์ได้เป็น ไปดังที่กล่าวมาแล้ว จึงได้ออกเดินทางจากวัดบรมนิวาส กลับไปเยี่ยมญาติโยมที่ จ.จันทบุรี ระหว่างนี้ได้มีคนบางจำพวกซึ่งอิจฉาริษยาพยายามหา ได้หาเรื่องทำลายชื่อเสียงเกียรติคุณทุกวิถีทาง มีอยู่มากมายหลายคน แต่จึกไม่ขอกล่าวชื่อตัว เพราะถือเสียว่าคนเหล่านี้เป็นผู้ช่วยสร้างความดีให้แก่เรา ๆ ยังมีมานะสูงขึ้นทุกทีๆ

อยู่มาจนจะเข้าพรรษาก็ได้เดินทางจาก จ.จันทบุรี กลับมาพักอยู่ที่วัดบรมนิวาสตามเคย แล้วได้เดินทางไปบวรมณูชาติโยมที่วัดเสนาหา จ.นครปฐม ต่อจากนั้นได้ไปพักอยู่ที่วัดประชุมณาริ จ.ราชบุรี ที่วัดนี้มีเจ้าจอมทรัพย์วัฒนาเป็นประธาน ได้ไปนิมนต์มา ได้ไปพักอยู่ที่วัดนี้หลายวัน ได้มีเหตุการณ์แปลกๆ เกิดขึ้นหลายอย่าง

เข้าวันหนึ่งมีหญิงคนหนึ่งอายุประมาณ ๒๐ ปี เข้ามานั่งอยู่หน้าธรรมาสันตักครู่หนึ่งก็เกิดอาการชัก จึงได้นำน้ำมันรดให้ ไล่เลียงถามดูได้ความว่ามีปีศาจตนหนึ่งเป็นผู้ชายได้ถูกฆ่าตายโหง ได้อาศัยอยู่ในบริเวณนี้แล้วได้เข้าสิงคน จน

เกิดมีโรคขึ้นในตัว เป็นปุ่มแผลโตเท่านิ้วหัวแม่มือ พอทราบเรื่องราวอย่างนี้ เราก็ไม่มีอะไร เวลานั้นกำลังนั่งฉันทมากอยู่ จึงเอาชนะใจตัวเองไปให้เขากิน อาการที่เป็นปุ่มแผลในตัวหายไป ได้ปรากฏเหตุการณ์อย่างนี้ถึง ๓ ครั้ง และมีคนเห็นอยู่หลายคนด้วยกัน

อยู่มาวันหนึ่งจวนๆ จะออกเดินทาง มีหญิงคนหนึ่งชื่อนางสมร หลานสาวนางเงือกที่อยู่กรุงเทพฯ เคยบวชเป็นชี ลี๊ก ออกไปมีสามีอยู่ที่ราชบุรี อายุประมาณ ๔๐ ปี สามีเป็นอดีตผู้พิพากษา มีบุตรชาย ๑ คน อายุ ๑๕ ปี คนๆ นี้ นับถือเรามาก ไปคราวไหนก็ไปหาทุกที วันนั้นเวลาประมาณห้าโมงเย็น นางสมรได้นำดอกไม้ธูปเทียนไปถวาย จึงได้พูดถามขึ้นคำหนึ่งว่า แม่สมรต้องการอะไร เขาตอบว่า จะมาขอลูกจากหลวงพ่อบุญใจของตัวเองได้ยินแล้วรู้สึกใจไม่ค่อยดี เพราะมีคนน้อยและแก่ก็พูดเบาๆ เสียด้วย เลยพูดออกมาว่า อย่าเพิ่งพูดกัน เพราะนึกคิดไปถึงเหตุการณ์ข้างหน้าว่า ถ้าเกิดมีความจริงขึ้นเราก็แย่ ฉะนั้นเรื่องนี้จึงขอเปิดเผยความจริงให้ทราบทั่วกันว่า เป็นอย่างไร

ถึงเวลาประมาณ ๑ ทุ่มเศษ ได้มีญาติโยมมาประชุมกันบนศาลาประมาณร้อยคนเศษ แม่สมรมานั่งอยู่ใกล้ๆ ข้างธรรมาสัน พอให้ศีลแสดงธรรมะอบรมจิตใจเพื่อสร้างบุญสร้างกุศลสร้างบารมีแล้ว แม่สมรก็พูดขึ้นดั่งว่า อะไรๆ ฉันไม่อยากได้ทั้งนั้น ฉันอยากได้แต่ลูก จะขอลูกจากหลวงพ่อบุญใจ เราจึงพูดกับแก้วว่า ไม่เป็นไร หลวงพ่อบุญใจให้ ที่ตอบดั่งนี้เพราะเคยทราบเรื่องในพระสูตรอยู่บ้าง จึงได้พูดเป็นที่เล่นๆ ว่า ขอให้ตั้งใจ ทำจิตให้ดีในวันนี้ ฉันจะอธิษฐานอาราธนาให้เทวดาเอาลูกมาให้ เมื่อแก่นิ่งสมาธิเสร็จแล้ว แก้วก็บอกว่า รู้สึกสบายใจ ดีใจ เกยนั่งหลายหน ไม่เหมือนวันนี้ จึงบอกว่า นั่นจะสำเร็จละ

พอวันรุ่งขึ้น ได้ออกเดินทาง ๖.๐๐ น. โดยทางรถไฟไป จ.ประจวบคีรีขันธ์ ขุนทศนวิภาคเป็นศิษย์ติดตามไป ได้ไปพักอยู่ที่ป่าช้าข้างสถานีปราณบุรีฯ 1 คืน ตื่นเช้าให้ขุนทศนฯ ไปติดต่อซื้อตั๋วรถไฟ ขุนทศนฯ มีเงินอยู่ ๑๒๐ บาท สมัยหลังสงครามใช้ธนบัตรที่พิมพ์จากอเมริกาใบละ ๑๐๐ บาท และใบละ ๒๐ บาทเหมือนกัน ได้ตั๋วมาแล้วใบละ ๑๐๐ บาทหายไป เพราะเข้าใจว่าใบละ ๑๐๐ บาทเป็นใบละ ๒๐ บาท จึงได้ส่งให้คนขายตั๋วไป ขุนทศนฯ จะกลับไปสถานีอีกเพื่อทวงคืน แต่ได้พูดห้ามว่า เราไปอย่าไป อย่าไป ขุนทศนฯ มีความเสียใจคิดอยากกลับบ้าน จึงได้พูดปลอบใจไว้ ป่าช้าที่พักนี้อยู่บนเนินสูง เป็นป่าเขาหิน เขาว่าที่นั่นคนอยู่ไม่ได้ ผิดๆ ได้พักอยู่หนึ่งคืน ก็ไม่ปรากฏว่ามีเหตุการณ์อันใด

ต่อจากนั้นได้เดินทางโดยรถไฟจนถึง จ.สุราษฎร์ธานี ไปพักอยู่ที่เนินดินเขาสูง ข้างสถานีสุราษฎร์ธานี ตกเวลาค่ำได้มีคนมาสนทนาด้วย ได้พบคนสำคัญสองคน คือ นายพวงและนายผาด ได้เข้ามาหาแล้วเปิดเผยความลับให้ฟังว่า บ้านผมอยู่ จ.นครปฐม แต่ก่อนเคยเป็นคนร้ายชั้นเสีย เคยฆ่าคนตายหลายศพ ครั้งสุดท้ายได้ฆ่าชายแก่คนหนึ่งตายคาที่ เพราะมีคนบอกว่ามีเงิน ๔,๐๐๐ อยู่ได้หมอน จึงได้ลอบขึ้นไปฟันคอชายแก่ คั้นได้หมอนได้เพียง ๔๐ บาท ตั้งแต่นั้นนั้นก็เสียใจ คิดเลิกทำการโจรกรรม ถึงกระนั้นก็ยังรู้สึกเสียใจลูกปืน ขอให้หลวงพ่อบุญใจช่วยหาเครื่องป้องกันภัยให้ด้วย จึงพูดว่า ถ้าโยมเว้นได้จริงจะให้ของดี จะไม่ให้ตายด้วยปืน แก้วก็ปฏิญาณสาบานว่า ผมเลิกแน่ จึงได้ให้คาถาให้แกภวานาประจำตัว

พอวันรุ่งขึ้นแกมาหาอีก แล้วเล่าว่าเวลานี้น้องชายกำลังต่อสู้กับตำรวจอยู่ที่อำเภอ นอกเขตจังหวัด มีพรรคพวกแก่คนที่ตำรวจจับตัวไว้ได้ก็มี แต่ขณะนี้ยังจับตัวน้องชายไม่ได้ เรื่องนี้เกรงจะเกี่ยวพันมาถึงตัวด้วย จะให้ทำอย่างไรดี จึงได้แนะนำว่าให้โยมรีบไปแจ้งความที่สถานีตำรวจด่วน แล้วให้หน้าเจ้าที่ตำรวจออกติดตาม แก่ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำทุกอย่าง ต่อมาวันหลังปรากฏว่าพวกปล้นได้ยอมจำนนแก่ตำรวจทั้งหมด นายพวงเป็นผู้ประกันตัวน้องชายออกมาได้ในที่สุดเมื่อคดีถึงศาลพวกปล้นรับสารภาพหมดทุกคน ศาลตัดสินให้จำคุก แต่เพราะรับสารภาพจึงลดโทษให้กึ่งหนึ่ง

การที่มาพักที่นี่ไม่ผู้สบายใจนัก เพราะมักจะมีคนไม่ดีมาติดต่ออยู่เสมอ ที่ทำไปล้วนแต่เป็นเรื่องดี ถึงกระนั้นก็ยังหวาดว่าคนอื่นจะเข้าใจผิดว่าเราช่วยโจร จึงได้รับเดินทางต่อไปยังอำเภอทุ่งสงแล้วไปนมัสการพระบรมธาตุที่ จ. นครศรีธรรมราช ตอนนี้อนุทัสน์ฯ ได้ขอลากลับกรม. เขาได้ซื้อตัวรถไฟให้แล้วส่งขึ้นรถไฟให้เดินทางไปคนเดียว ตอนเย็นได้เดินทางไปถึงองค์พระเจดีย์ จ. นครศรีธรรมราช ได้พักอยู่ในวัดพระมหาธาตุ มีคนล้อมใส่ในการปฏิบัติพระองค์หนึ่งซึ่งเป็นเพื่อนกันและอยู่ที่วัดนี้ก็สนใจ จึงได้อยู่อบรมญาติโยมพระเนรพอสสมควร แล้วได้ออกเดินทางไปยัง จ. สงขลา เมื่อถึง อ. หาดใหญ่ได้พักอยู่ที่ป่าช้าป่ากริม ซึ่งเป็นที่รกร้างและ เงียบสงัด พักอยู่ไม่กี่วัน พระมหาแก้วเพื่อนของเราได้มาติดตาม พบกันตรงนั้น ได้พักอยู่พอสสมควรแล้วก็ได้ออกเดินทางวิเวกไปตามตำบลต่างๆ

ในปีนี้ได้อยู่จำพรรษาที่วัดควนมิด ได้ทำการอบรมพระญาติโยมทางจิตใจแทบทุกคืน มีการแสดงธรรมะเกือบทุกคืน เมื่อทอดกฐินเสร็จออกพรรษาแล้ว ได้เดินทางกลับมาพักที่เขาควนจง ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งอยู่ใกล้คลองเรียน อยู่มาวันหนึ่งได้เห็นญาติโยมไหลหลังกันมามากมายเป็นเวลาหลายวันจึงได้สอบถามดูได้ความว่า เขาจะมาดูใหญ่รดผู้หญิงที่เขาควนจง เขาถือกันว่ามีงูใหญ่หอนแดง รัดผู้หญิงไว้บนยอดเขาไม่ถึงเวลาไม่ยอมปล่อย เมื่อชาวบ้านได้ทราบข่าวนี้ จึงพากันแตกตื่นมาดูพลุกพล่านอยู่บริเวณใกล้ที่เราพักอยู่ แต่ในหมู่บ้านที่เราไปพักอยู่ไม่ปรากฏว่ามีใครได้ยินข่าวนี้ เป็นเรื่องที่น่าขบขันอย่างยิ่ง พักอยู่ที่นี้พอสสมควรแล้วได้ออกเดินทางไปพักบ้านทุ่งโพธิ์ตลาดคลองแะและอำเภอสะเดา เวลานั้นผู้บังคับกองสถานีตำรวจอำเภอสะเดาถูกโจรจีนยิงตาย เนื่องในการต่อสู้กับพวกคอมมิวนิสต์ ขณะที่ไปพักอยู่นั้น ตอนกลางคืนมีคนมาหามาก แต่พอค่าล่งก็รีบพากันกลับ เขาบอกว่ากลัวพวกคอมมิวนิสต์มาปล้น จึงได้พูดว่า ขอให้โยมพากันมาฟังเทศน์เถอะ รับรองว่าคืนนี้ไม่มี พอดตกค่าเวลาประมาณสองทุ่มมีคนมาเต็มโบสถ์ จึงได้เทศน์อบรมญาติโยม

วันหลังก็กลับไปป่าช้าป่ากริม อ. หาดใหญ่ ซึ่งเป็นสถานที่เคยพักมาก่อน เมื่อกลับมาพักครั้งนี้ชาวอำเภอหาดใหญ่พากันมาอบรมศีลธรรมจิตใจ และฟังเทศน์ทุกคืน

ต่อจากนี้ได้เดินทางกลับมา จ. นครศรีธรรมราชได้แวะเยี่ยมสำนักปฏิบัติที่อำเภออ่อนพิบูล แล้วเดินทางไปพักที่อำเภอทุ่งสง นายสังเวชเสมียนแผนกศึกษาธิการได้เป็นศิษย์ติดตามมาด้วยได้ไปพักอยู่ที่ถ้าทะลุมพอสสมควรแล้วออกเดินทางต่อไป จ. ชุมพร จับรถไฟจาก จ. ชุมพร ถึง จ. เพชรบุรี ถึงตอนนี้ได้ทราบว่าสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ได้มีจดหมายติดตามให้กลับจึงได้เดินทางต่อไปยังราชบุรี พักที่วัดประชุมนารี หลวงอรธฯ ผู้ว่าราชการ จ. ราชบุรี และนายอำเภอเมืองได้ไปตามตัวให้กลับกรุงเทพฯ เพราะสมเด็จพระ วัชรบรม ต้องการพบ ระหว่างที่พักอยู่ที่วัดประชุมนารี ได้มีพระองค์หนึ่งถูกจับ มาพักอยู่ที่เขาแก่นจันทร์ มีหญิงหนุ่มชาวห่มขาว ๔-๕ คน ทราบว่ามาจากบ้านโป่ง เขาอยากมาพบเราแต่ไม่กล้าขึ้นมาหา เพราะพระกำลังมีคติ ไม่ใช่เรื่องของตัวเองแต่กล้า คือเขาเล่าว่าพระองค์นั้นนั่งเทศน์มากภาวนามาก เมื่อเขา ขอให้ชินวาคให้ ชีก็ินวาคให้จริงๆ เลยเกิดเหตุ สืบสวนดูแล้วเป็นพระไม่มีใบสุทธิ ทราบว่าทางการได้จับสึกไป

ระหว่างที่พักอยู่ที่ราชบุรี แม่สมรได้ออกมาหาแล้วบอกว่า ฉันตั้งครรถ์ได้สองเดือนมาแล้วหลวงพ่อ เขาพูดต่อไปว่า ขอลวายุถูกแก่หลวงพ่อเดี๋ยวนี้เพราะเป็นลูกหลวงพ่อ ไม่ใช่ลูกคุณหลวง สังเกตว่าเขาพูดจริงๆ จังๆ แต่เราเฉย แต่แปลกใจว่าไม่เคยมีบุตรถึงสิบห้าปีแล้ว (แม่สมร) แล้วทำไมเป็นได้อย่างนั้น ต่อจากนั้น ได้เดินทางกลับพระนครพักที่วัดบรมนิวาส พอดีสมเด็จพระ อาพาธ จึงได้พยาบาลท่านพอสสมควร

ระหว่างที่พักอยู่ที่วัดบรมนิวาสนี้ ได้มีผู้มาฝึกสมาธิกันมาก มีพวกชนบุรี พระนคร และลพบุรี วันหนึ่งปรากฏ

เหตุการณ์แปลก มีหญิงคนหนึ่ง ชื่อแม่ขอม คนลพบุรี ได้นำเอาพระธิดาตามวามองค์ จึงได้ถามแก้วว่า เธอมาจากไหน ได้รับตอบว่า ได้อารธนาจากพระพุทธรูปที่ตั้งอยู่บนหัวนอนของท่านพ่อนั่นเอง

พระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระได้มาจากเชียงตุง ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นพระของนายอุดมฯ มีเหตุการณ์แปลกประหลาดหลายอย่างเกี่ยวกับพระพุทธรูปองค์นี้ ตามที่นายอุดมฯ ได้เล่าให้ฟัง

ตอนนี้จะขอย้อนกล่าวถึงประวัติพระพุทธรูปองค์นี้ แต่เดิมมานายอุดมฯเป็นคนไม่เชื่อพระ เป็นข้าราชการทำงานแผนกสื่อสารเกี่ยวกับวิทยุ ครั้งสมัยสงครามโลกครั้งที่สองได้ติดตามกองทัพไทยไปเมืองเชียงตุง มีพลโทประพันธ์ เป็นแม่ทัพ วันหนึ่งนายอุดมฯ ได้ไปพักอยู่ที่วัดเก่าแก่หนึ่งกับพวกพลทหาร เวลาค่ำได้เอนหลังลงนอนยังไม่ทันหลับ ก็ได้เห็นแสงสว่างพุ่งจากหัวนอน นายอุดมฯจึงได้รับลุกขึ้นตรวจว่ามีอะไร ธรรมดาวิสัยของนายอุดมฯขณะนั้นถึงจะได้อยู่ใกล้พระก็ไม่เคยกราบไหว้ วันนั้นเกิดแปลกประหลาดขึ้นในใจ ก็ยึดคอกุบนแทนพระได้เห็นพระพุทธรูป สารีคดีคางค์หนึ่งสูงหนึ่งคืบเศษ หน้าตักกว้างประมาณสามนิ้วเศษคำใส่เป็นเงาเหมือนมีคนขัดทุกวัน เมื่อเห็นเงานั้นก็รีบฉวยพระพุทธรูปองค์นั้นใส่กระเป๋าค้าง ตั้งแต่นายอุดมฯ ได้พระองค์นี้ไว้ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นมาก มีคนนิยมช่วยเหลือ ชักจะเป็นผู้มีเงินใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย คือได้เงินจากชาวบ้านในถิ่นนั้นๆ เอง

ต่อมาเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองได้สงบลง นายอุดมฯ ได้เดินทางกลับ ได้มาพักอยู่ริมฝั่งแม่จัน ในคืนวันนั้น พระพุทธรูปองค์นี้ได้เข้าฝัน บอกกับนายอุดมฯ ว่า อ้ายคมมิงจะเอากูข้ามไป กูไม่ไปกับมิง นายอุดมฯ ก็ไม่สนใจ คิดว่าพระโลหะจะมีอำนาจอะไร ในที่สุดได้นำพระพุทธรูปองค์นั้นกลับไป จ.จันทบุรี ตัวเองได้ลาออกจากราชการ ไปทำการค้าขาย ในระหว่างนี้หน้านายอุดมฯ ค้าง ผอมลง ฐานะก็ฝืดเคืองลงทุกที

อยู่มาวันหนึ่งลูกเมียเกิดเจ็บป่วยไปตามๆ กัน รักษาอย่างไรก็ไม่หาย หลวงพ่อได้มาเข้าฝันอีก กูไม่ยินดีอยู่กับมิง มิงต้องเอากูไปส่งที่เก่าของกู พอตีปีนั้นเราได้ออกธุดงค์ไป จ.ปราจีนบุรี พักอยู่ที่เขาฉกรรจ์ ประมาณเดือนเมษายน ได้ออกเดินทางข้ามดงทะเล ถึง จ.จันทบุรี นายอุดมฯ ทราบข่าววิ่งไปหาและพูดว่า ผมแย่หลวงพ่อ ลูกเมียเจ็บ ยากจน พระพุทธรูปเข้าฝันว่าให้นำกลับไปส่งที่เดิม จะให้ผมทำอะไรดี จึงตอบว่า หลวงพ่อท่านอยู่ป่า ขอบวิเวก เอามาไว้กับเราก็ได้ นายอุดมฯ จึงนำพระพุทธรูปองค์นั้นมาให้ไว้ แต่จะฝากหรือถวายไม่ทราบชัด ก็ได้เก็บไว้บูชาตามธรรมดา นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา อาการป่วยของลูกเมียนายอุดมฯ ก็หายหมด และนายอุดมฯ ได้เดินทางมาอยู่ จ.พระนครศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๔๘๕ เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธรูปองค์นี้ยังมีแปลกประหลาดอีกหลายอย่างแต่ขอเล่าอยู่ๆ ไว้เพียงเท่านี้ก่อน

ต่อมาก็นึกสงสัยในเรื่องพระบรมธาตุว่าเป็นมาได้อย่างไร เพราะเรื่องเหล่านี้ไม่เคยสนใจมาเลยตั้งแต่บวช แต่ก็ได้รับไว้จากแม่ขอมและเก็บไว้บูชา

กาลต่อมาได้ทราบว่าแม่ขอมได้พระบรมธาตุอีก แต่พระพุทธรูปองค์นี้เวลานั้นได้นำมาฝากไว้ที่วัดบรมนิวาส ภูริรามแห ส่วนเราได้กราบลาสามเฑียร เดินทางไป จ.ลพบุรี ปีนั้นได้ทำงานวิสาขบูชาที่วัดมณีชลขันธ์ ในวันพฤหัสบดีกลางเดือนหก ในวันนั้นได้คิดขึ้นในใจว่า พระบรมธาตุนี้ถ้าไม่ได้เห็นกับตาไม่ยอมเชื่อ เพราะจะจริงหรือไม่จริงก็ยังไม่ทราบ

ต่อจากนั้นรู้สึกที่ท่านสนใจนั่งสมาธิได้นานๆ บางวันนั่งได้ตั้งสองชั่วโมง ขณะที่ท่านนั่งท่านก็ให้เราพุทธรณะให้ฟังประกอบไปด้วย เมื่อจิตของท่านได้ตั้งสงบดีแล้ว เราพุทธรณะถวายพระเดชพระคุณท่าน รู้สึกจิตของท่านเป็นไปตามคำพูดของเรา วันหนึ่งท่านได้พูดขึ้นว่า เราได้บวชมาเป็นเวลานาน ไม่เคยเกิดความรู้สึกแบบนี้เลย

หลังจากนี้ เราไม่เคยพูดธรรมะให้ท่านฟังอีกเลย พอเย็นขึ้นเพียงสองสามคำ ท่านก็รู้ในความหมาย ส่วนตัวเราก็อึดใจ วันหนึ่งท่านได้กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า นักศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมะ ต่างมาคิดซ้อนกันอยู่แก่ ความคิดเห็นนี้เอง จึงไม่สามารถทำอะไรให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ถ้าทุกคนมีความคิดเห็นถูกต้อง การปฏิบัตินั้นเป็นเหตุ ไม่เหลือวิสัย

ในระหว่างที่จำพรรษากับท่าน ก็รู้สึกเบาใจในใจการที่จะต้องชี้แจงเหตุผล ท่านได้บอกเราว่า แต่ก่อนเราไม่เคยนึกว่าการทำสมาธิเป็นของจำเป็น

เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านได้รับสั่งอีกว่า พระณเรทีติ ญาติโยมกัถิ ประโยชน์ยังไม่พอ ขอให้คุณช่วยหาโอกาสอบรมให้ด้วย

ต่อจากนั้นท่านได้ส่งพระเถระผู้ใหญ่ในวัดให้ทราบความประสงค์จึงได้เกิดมีการอบรมกันขึ้นที่ศาลาอรุณพงษ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้มีญาติโยม พระ เณร หลายวัดมาร่วมรับการอบรมด้วย คุณท้าวสัตยานุรักษ์ก็ได้ออกมาพักอยู่กุฏิ เนกขัม ปฏิบัติจิตใจได้ผลดี มีความรู้เกิดในจิตแปลกประหลาด จนกระทั่งยอมเสียชีวิตอยู่ที่วัดบรมนิวาส

พอออกพรรษาแล้วได้ลาท่านไปเที่ยวต่างจังหวัด เพราะอาการของสมเด็จพระสังฆราช ค่อยทุเลาลง กลับมาอยู่วัดบรมฯ ในปีที่สอง ได้เข้ามาทำวิสาขบูชา ในวันนั้น ได้เข้านั่งในโบสถ์ทำสมาธิ ได้ปรากฏเหตุการณ์อีกคือเห็นพระบรมธาตุเสด็จ เพราะ คตินั้นได้นึกว่า เราตาถูกเล็ก อยากได้ตาโตๆ มองทางไกลๆ ได้รื้อยเส้นพันวา หูเราเล็ก อยากได้หูโตๆ ฟังได้รอบโลก ปากเราเล็ก อยากได้กว้าง เทศน์กัณท์เดียวให้ก้องอยู่ห้าวัน ห้าคืน นึกอย่างนี้จึงตั้งใจปฏิบัติตนเองในอาการสามอย่าง คือ

๑. ปากใหญ่ คืออย่ากินมาก พูดมาก ในวันสำคัญ

๒. หูอยากโต คือ อย่าไปสนใจฟังเรื่องราวที่ไม่เป็นสาระ ตัดปาก อดข้าว คัดหู อย่าไปรับรู้อะไรทั้งหมด

๓. ตาโต คืออย่าเห็นแก่นอน

เมื่อนึกอย่างนี้ จึงไม่ยอมนอนในวันวิสาขะ ประมาณตีห้าเศษ ได้พระบรมธาตุหลายองค์ที่โบสถ์วัดบรมนิวาส

ต่อมาได้อยู่จำพรรษาที่สมเด็จฯ อีก ปีนี้ญาติโยมแตกตื่นสนใจมากกว่าปีก่อน แต่ปรากฏมีเหตุไม่เข้าแทรก เพราะมี พระบางองค์เกิดอิจฉา คอยหาเรื่องราวตรวนทำร้ายให้เสื่อมเสีย แต่ไม่ยอมออกนามในที่นี้ ใครอยากทราบ รายละเอียดขอให้ติดตามไปถามท้าวสัตยานุรักษ์หรือสมเด็จฯ

วันหนึ่งตอนค่ำหนึ่งทุ่ม มีพระองค์หนึ่งชื่อพระครูปลัดเทียนเข้าไปหาในกุฏิ พูดค่อยๆ ว่า อาจารย์อย่าน้อยใจ ผม สนับสนุนอาจารย์ทุกอย่าง ตอบว่า สาธุ มีเรื่องอะไรขอให้ทราบ ไม่เคยคิดน้อยใจเสียใจ ท่านจึงบอกความจริงให้ ทราบทุกอย่างว่า เรื่องนี้รู้ถึงสมเด็จฯ แล้ว ถ้าสมเด็จฯ สงสัยคงเรียกตัวมาถาม ถ้าเรียกเมื่อไรให้ไปบอกผม ผมรู้เรื่อง ของอาจารย์หมดแล้ว ในที่สุดสมเด็จฯ ก็ไม่เคยพูดสักคำ ไม่เคยถามสักอย่าง มีแต่สนทนาธรรมะเป็นนิจ ได้มีบัตร สนทนาที่เกิดขึ้นมีใจความว่า พระครูธรรมสารชอบแต่งคัมภีร์ พระอาจารย์ลีชอบคุยกับแม่ออก มหาเปรมหัวหงอกอยาก เป็นสมภาร หลวงตาปานขี้ขูธรรมะ หนังสือสนทนาฉบับนี้ พระครูธรรมสารได้ถูกชักใช้เกือบแยะ คือหาว่า พระครู

เป็นคนค่าเรา ในที่สุดเราไม่เคยรู้เรื่องอะไรเลย ดูเหตุการณ์ต่างๆ รู้สึกว่าไม่เหมาะสมหลายเรื่อง แต่เราไม่สนใจ

พอออกพรรษาแล้ววันหนึ่ง มหาณรงค์ได้มาเยี่ยมสมเด็จพระเจ้าแล้วลงมาขอหลักฐานจากใบสุทธิ เสร็จแล้วไปเรียนสมเด็จพระเจ้าว่าจะขอสมณศักดิ์ให้เป็นพระครู ซึ่งสำนักงานมหามกุฏได้ทราบตามมา สมเด็จพระเจ้าได้เรียกตัวไปถามว่า เขาว่าอย่างไร เราจะอย่างไร จึงตอบว่า เกลี้ยง เป็นพระ ไม่จำเป็น ไม่อยากเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ แต่ไหนแต่ไรมา นึกถึงแต่การสร้างความคิดให้แก่มุ่กณะเท่านั้น ท่านจึงพูดว่า เราจะตอบเขาเอง ต่อมาท่านได้เล่าคำตอบให้ฟังว่า พระอาจารย์ลิ้นเฒ่ามาอยู่กับเรา เพราะเราเป็นคนเรียกตัวมา เธออยู่ด้วยความเคารพนับถือเรา พวกท่านจะมาตั้งสมณศักดิ์ให้เธอ เราถือว่าเป็นมาไล่พระอาจารย์ลิ้นเฒ่าหนีไปจากเรา ท่านว่าท่านจะตอบอย่างนี้ เราก็ สาธุ พอใจ ในที่สุดก็ยกเลิกกันไปในปีนั้น

ต่อมาออกพรรษา สมเด็จพระเจ้าบรรเทาป่วย ก็ได้กราบลาเดินทางออกไปบริเวณอีกตามเคย ปีนี้เป็นปีครบรอบ ๑๐๐ ปี ในการที่ได้สร้างวัดสุปัฏนาราม จ.อุบลราชธานี สมเด็จพระเจ้าได้รับสั่งว่า งานนี้ให้คุณขึ้นไปช่วยเขา ฉันจะให้พระบรมธาตุที่เธอถวาย ไปเป็นเครื่องระลึกของวัดด้วย พูดแล้วท่านให้ตรวจดูพระบรมธาตุบนที่บูชาซึ่งอยู่เบื้องบนศีรษะท่านปรากฏว่ามีพระบรมธาตุเสด็จมาอยู่ในครอบแก้วเป็นจำนวน ๔๐ กว้างองก์ จึงได้ยกมาถวายท่านๆ รับสั่งว่า แปลกๆ ตั้งแต่เราบวชมาไม่เคยปรากฏอย่างนี้ จึงได้คัดลอกเอาของเราและของคุณไปด้วย เมื่อได้พูดสั่งอย่างนี้ ก็ได้ตั้งใจไปงานฉลองพระคุณท่าน

งานสมโภชวัดสุปัฏฯ ครั้งนี้กลายเป็นงานใหญ่โตขึ้น ทางราชการได้มอบเงินให้ก้อนหนึ่ง เพื่อเป็นการฉลองวัดสุปัฏฯ ครั้งนี้ได้กำหนดการออกเดินทางจาก จ.พระนคร ในวันที่ ๑๘ มี.ค. ในกำหนดการมี จอมพลผิน ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และพลโทหลวงสวัสดิ์ฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นประธาน ก็ได้ร่วมไปในงานนี้

วันหนึ่งได้เดินทางไป จ.ลพบุรี แล้วได้ทราบข่าวมีการเปลี่ยนแปลงวันกำหนดการ จึงได้รับกลับมา จ.พระนคร เมื่อมาถึงสมเด็จพระเจ้าได้เรียกตัวไปหาว่า เขาเปลี่ยนแปลงกำหนดวันเดินทางแล้ว ให้คุณออกเดินทางไปตามขบวนเขา ฉันจะมอบพระบรมธาตุให้เป็นภาระของตัว ส่วนตัวเองไม่ได้พูดว่าอย่างไร ในที่สุดกลับมาตรวจดูเหตุการณ์ที่ปฏิบัติแล้วเราจะทำตามไม่ได้ จึงได้กราบเรียนท่านว่า เกลี้ยง ไปไม่ได้ เพราะใบกำหนดการซึ่งกระทรวงได้กำหนดขึ้นเป็นตราครุฑว่า วันที่สิบเจ็ด จะตั้งให้ประชาชนเข้าชม มาบัดนี้ล้มโครงการหมด เกลี้ยง แจกใบกำหนดการไปแล้ว วันที่ ๑๗ คงมีคนมากมาย เมื่อเกล้าฯ ไปเสียก่อนก็ต้องถูกตำหนิ เหตุนี้เกล้าฯ จึงไม่ไป พระผู้ใหญ่ต่างก็จะไม่ไป คือนายเขาวินฯ เป็นคนก่อเหตุ ไม่ได้แจ้งให้คณะสงฆ์ทราบ คือเรื่องมีว่า จอมพลผินฯ ได้ปรารภว่า เราค่อยๆ เดินทางไปพักที่นครราชสีมา เพื่อเปิดโอกาสให้คณะทหาร ตำรวจ ข้าราชการ และพ่อค้า ประชาชนได้มีโอกาสสนมัสการพระบรมธาตุเสียหนึ่งคืนก่อน เหตุนี้กำหนดการจึงผิดไป

ในที่สุด ในขบวนแรกก็ไม่ได้ไปด้วย พระท่านสั่งว่า ให้คุณอยู่ ถ้ามีคนมากก็ให้เอาพระบรมธาตุให้ชมที่ศาลาก็แล้วกัน เป็นอันตกลงกันตามท่านสั่ง วันรุ่งขึ้นได้จัดพระบรมธาตุสี่มุมดาหารสามองค์โตกว่าเมล็ดผักกาดไปใส่ภาชนะแก้วให้ญาติโยมชมที่ศาลาอูรุพงษ์ คนนั้น คนนี้ก็อยากดูเพราะไม่เคยเห็น พอเปิดศาลาออกเห็นสามองค์ คนนั้นก็แห่ คนนี้ก็หิว เลยหายไปสององค์ เหลือเพียงหนึ่งองค์ พอถึงวันที่สิบแปด ได้ขึ้นรถด่วนไปอุบลราชธานี มีคนติดตามไปรวม ๑๔ คน

พอไปถึงอุบลฯ แล้ว ก็ได้ไปทำพิธีฉลองสมโภชพร้อมทั้งฟังศิลาฤกษ์ ตึกมหาเถระที่จะสร้างขึ้นในวัดสุปัฏฯ อยู่มาคืนหนึ่ง ได้มีปรากฏการณ์ขึ้นในประมาณเวลาสี่ทุ่มเศษ กำลังนั่งสมาธิอยู่ในโบสถ์ เวลานั้นหลับตาได้บังเกิดแสงวาบๆ

ขึ้นเหมือนแสงนีออน เปิดๆ ดับๆ ทุกคนต่างพากันลืมหืมตาขึ้น ก็ปรากฏว่ามีคนเก็บพระบรมธาตุได้ ๒-๓ คน พอฝึกเข้า ก็มีคนปริมาณมากเข้าทุกที มีคนนั่งอยู่ประมาณห้าสิบคน ชักให้เกิดความสงสัยและจนสนทนากับแก่คนภายในและภายนอกโบสถ์โดยลำดับ เมื่อฝึกพอสมควรได้หยุดพัก

รุ่งขึ้นเวลากลางวันก็มีเรื่องนี้อีกขึ้นในตลาด ได้มีชายคนหนึ่งซึ่งไม่เคยเข้าวัดเลยมาเล่าว่า เมื่อคืนฝันเห็นดาวตกที่วัดสุปัฏฯ เยอะแยะ นึกว่าคราวนี้ ถ้ามีสิ่งใดศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ก็ขอจงได้แสดงออกมา

ต่อมาตอนเย็นมีนายพิศ ประมงจังหวัด ได้นำเพื่อนครูหญิงคนหนึ่งมาหา ครูคนนั้นได้มาสนทนาสอบถามอย่างโลดโผน และจะขอลาสามีขอติดตามหลวงพ่อ เพราะหลวงพ่อพุทธธรรมะเป็นอย่างอัศจรรย์ จึงตัดสินใจว่าจะหนีจากบ้านให้ได้ในคราวนี้ ส่วนสามีของเขาชื่อนายประสงค์ ทำงานอยู่ธนาคารออมสิน จ.อุบลฯ เป็นคนนับถือศาสนาคริสต์ ก็เข้าใจว่าภริยาเป็นคนมีจิตผิดปกติจึงคอยติดตามอยู่เสมอ มีคนมาบอกว่า เขาถือคริสต์แต่ทำไมมานั่งอยู่ในโบสถ์ทั้งตัวทั้งเมีย ครูคนนี้เกิดจิตใจห้าวหาญขึ้นมา ได้เข้ามานั่งใกล้เราประมาณสองศอก ตัวเรานั่งบนเก้าอี้ สามนั่งห่างไปประมาณห้า หกศอก มีคนนั่งอยู่ด้วยประมาณห้าสิบคน จึงได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า วันนี้ขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์จงช่วยข้าพเจ้า เพราะมีข่าวลือเกี่ยวกับพระบรมธาตุเกิดขึ้นว่า พระอาจารย์ลีมีอุบายหลอกลวงให้หลงเชื่อ พอทราบข่าวอย่างนี้ไม่มีที่ฟังอันใด นอกจากเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจะช่วยได้ หากมีละนั้นแล้ว พระพุทธศาสนาจะได้รับการดูหมิ่นเหยียดหยาม ขณะนั้นมีพระอริยะคุณาธาร นั่งอยู่หน้าพระประธาน พระนอกนั้นหนีหมด เพราะเป็นเวลาฝึกแล้ว

ต่อจากนั้นได้สั่งให้ทุกคนนั่งเข้าสมาธิ แล้วพูดว่า "ถ้าใครไม่เชื่อให้นั่งดูอยู่นิ่งๆ พอสักครูหนึ่งก็รู้สึกว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาวนเวียนอยู่รอบๆ ก็ได้บอกโยมทุกคนให้ลืมหืมตา แล้วบอกนายประสงค์สามีครูคนนั้นว่า ลืมตาดูเอาตามาๆ จะลุกเดี๋ยวนี้ พูดเสร็จก็ลุกขึ้นจากเก้าอี้ ยืนสะบัดจีวรและอาสะให้เขาดู ขณะเดียวกันก็นึกถึงเทพดาให้ช่วย อย่าให้เขาดูหมิ่นศาสนาของเขาได้ แล้วพูดอีกว่า โยมพระบรมธาตุเสด็จ คนที่นั่งตรงหน้าฉันนี่จะได้พระธาตุ แต่เมื่อลืมหืมตาแล้วอย่าไหวตัว ฉันเองก็ไม่ไหวตัว พูดเสร็จได้ยืนเสียดวงขึ้นหนึ่งตกลงบนพื้นโบสถ์ มีโยมหญิงคนหนึ่งลุกขึ้นจะตะครุบ เมื่อตะครุบก็วิ่งหลุดจากง่ามมือมาใกล้ที่นั่งเรา มีคนอีกคนหนึ่งวิ่งตามมา เราจึงร้องห้ามไว้ ต่อมาวัดดูนั้นได้เล่นไหวตัวไปตรงหน้าหญิงที่เป็นครูจึงพูดว่า ของคุณ นายประสงค์ดูให้ดี ครูคนนั้นหยิววัดดูนั้นขึ้นมา เป็นหัวเหวนสวยงาม สิ่งนั้นคือเครื่องสักการะพระบรมธาตุ ครูคนนั้นบางคราวก็ลืมหืมตา บางคราวก็ลืมหืมตา แต่เขาพูดว่า หลวงพ่อพาฉันไปนั่งบนยอดเขา ฉันเห็นแต่โครงการกระดูกของตัวเอง แต่ฉันอยู่ได้อย่างไร ได้เงินเดือนๆ ละ ห้าร้อยบาท ไม่มีสุขเหมือนนั่งอยู่เดี๋ยวนี้ แยกได้พูดแปลกๆ ขึ้นทุกที ในที่สุดคืนวันนั้น มีคนได้พระบรมธาตุไม่ต่ำกว่าสิบคน ทุกคนลืมหืมตาในที่สว่างทั้งหมด เมื่อสว่างเข้ามีคมีนายแพได้ก้าเอาพระบรมธาตุมาถวายอีกหนึ่งชุด เขาบอกว่าได้มาเมื่อคืนนี้ สิ่งเหล่านี้ได้มอบไว้เป็นสมบัติของวัดสุปัฏฯ งานคราวนี้มีห้าวัน ห้าคืน

วันหนึ่งเป็นวันถวายผ้าไตรแก่พระที่ไปงาน คนในเมืองอุบลฯ ที่ยังสงสัยเราอยู่มีหลายคน แต่เขาไม่พูด คนที่เปิดเผยคือ แม่ทองม้วน เขียสกุล แกอริชฐานว่า ถ้าอาจารย์องค์นี้ปฏิบัติดีจริง ขอให้ผ้าไตรของแกตกเป็นพระอาจารย์องค์นี้ เมื่อทำการจบฉลากแล้ว ผลปรากฏว่าผ้าไตรของนางทองม้วนฯ ได้ตกแก่เราจริงๆ

พองานนี้เสร็จเรียบร้อยก็เดินทางกลับกรุงเทพฯ ได้เที่ยวจาริกไปในสถานที่ต่างๆ ถึงเวลาเข้าพรรษาก็ได้มาเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชตามเคย พรรษานี้อาการอาพาธของสมเด็จพระสังฆราชหนักมากขึ้น การนั่งสมาธิมีน้อยมีแต่นอนทำ ต่อมาออกพรรษาแล้วสมเด็จพระสังฆราช ก็มรณภาพ

ในระหว่างพรรษา สมเด็จพระสังฆราชอาพาธมาก หืดกำเริบนอนไม่หลับ วันหนึ่งเวลาประมาณตีสองได้ให้พระมาตามเรา พระ

เขารุ่นวายไปตามๆ กัน ท่านสั่งให้ไปปรับหมอมาค่วน เจ้าคุณสุเมธีฯ ให้พระไปตามโดยทันที ให้เรามาพบกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะพระองค์อื่นพูดไม่เชื่อ เพราะเป็นเวลาคิดจะไปตามหมออย่างไร จึงได้ขึ้นไปถามดูว่า วันนี้พระเดชพระคุณฉันยากี่เม็ด ที่เวลาทำอะไร ท่านรับสั่งว่า มีอาการหายใจไม่ออก ได้คลำดูตามตัวปรากฏว่าร้อนผ่าว จึงจับได้ข้อหนึ่งว่า ท่านฉันยาเกินไปหนึ่ง เม็ด หมอสั่งให้ฉันเวลาละหนึ่งเม็ด ท่านก็เอ่ยฉันสองหน เลขฉันรวมทีเดียวสองเม็ด อาการก็จุกแน่น หายใจไม่ออก เราจับเหตุนี้ได้ เรียนถวายว่า อาการอย่างนี้เคยพบผ่านมา ไม่เป็นไร อีกประมาณสิบห้าวันที่จะสงบ สักครู่ท่านก็หลับตาทำสมาธิ พระเณรเฝ้าอยู่หลายองค์ ท่านรับสั่งว่าสบายดีแล้ว ไม่ต้องตามหมอ

ต่อมาอีกหลายวันโรคเกิดกำเริบอีก ตอนนี้ออกพรรษาแล้วอาการป่วยหนักขึ้นมีอากาศเย็น เป็นเวลาฤดูหนาว วันหนึ่งตอนเช้าท่านให้เณรไปถาม เรากำลังมีแขก เณรมาบอก ท่านถามเณรว่า อาจารย์ลือชู่ไหม เณรตอบว่า อยู่ ถ้าอยู่ไม่ต้องมา เราสบาย ถ้าไปนอกวัด ให้ไปตามมา

ต่อมาป่วยประมาณห้าโมงเย็น ให้เณรไปดูอีก แต่เณรไม่ได้บอกเราเพราะกำลังนั่งสมาธิ เณรมาบอกรว่า ท่านอาจารย์ลือชู่ ต่อมาครู่เดียวเวลาประมาณหกโมงเย็น เณรมาตามอีก ตอนนี้อาจารย์รับขึ้นไป เมื่อขึ้นไปพบแล้ว ท่านก็ได้รับสั่งอะไรหลายอย่างเกี่ยวกับวัด พอเสร็จการพูดสนทนาท่านก็เอ๋ยบ เราลงไปพักสักครู่เดียวก็เกิดเอะอะกันขึ้นอีกจึงรับขึ้นไป มีพระปฏิบัติหนึ่ง เจ้าคุณธรรมปิฎกหนึ่ง มองดูอาการเห็นจะไม่ไหว พระเณรต่างพากันแตกตื่น หมอก็รุ่นวาย ในที่สุดดูอาการป่วยของท่านเห็นว่าหมดหวัง จึงพูดห้ามหมอ อย่างงั้น คือหมอเอามือล้วงคอเอาเสลดออก แต่ไม่เกิดผล จึงห้ามให้หมอหยุด สักครู่ก็สิ้นลมหายใจ เมื่อได้ชำระศพเรียบร้อยแล้ว ต่างคนต่างหาหรือกัน วันรุ่งขึ้นเตรียมการสรงน้ำ

ต่อมาคณะกรรมการสงฆ์ได้ทำบุญถวาย คณะกรรมการสงฆ์ได้มอบให้เราเป็นเจ้าหน้าที่โรงครัว ที่รับปากกับคณะสงฆ์ มีคุณนายคุณ โกศลวิทย์ เป็นผู้ช่วย ในระหว่างเจ็ดวันแรก ไม่มีการเบิกจ่ายเงินจากกองกลางเลย มีแต่คนช่วยทำบุญอยู่ถึง ๕๐ วัน ในระหว่าง ๕๐ วันนี้ได้เบิกเงินกองกลางมาจ่ายบ้าง เมื่อทำบุญครบแล้วนึกว่าเราจะต้องไปวิเวกพักผ่อนบ้าง จึงได้ออกเดินทางไปลำปางในวันที่ ๑๐ เม.ย. เนื่องในงานผูกพันศรัทธาวิเวกสำราญนิवास แล้วได้ไปทำบุญอยู่เป็นเวลาหลายวัน

เสร็จจากงานนี้แล้วได้เข้าไปพักในถ้ำพระสบาย โรคกระเพาะเกิดกำเริบ มีอาการถ่ายท้อง ปวดท้องเป็นกำลัง มีขาวลือว่าหลวงพ่อบุญ วันหนึ่งได้เข้านอนในข้างในเห็นก้อนหินก้อนหนึ่งจุกอยู่ปากถ้ำสูงประมาณสิบวา จึงเกิดความคิดว่าอยากสร้างเจดีย์ในถ้ำนี้ ได้ร้องสั่งญาติโยมผลัดกันหินก้อนนี้ให้หลุดออกจากปากถ้ำ หินก็หลุดจริงๆ ช่วยกันขุดหลุมติดต่อกัน จนถึงเวลาประมาณบ่ายโมง มีรถยนต์จากลำปางไปรับมารับไปโรงพยาบาล แต่เราหายแล้วไม่รู้ตัว ได้บอกเขาว่าจะสร้างพระเจดีย์ก่อนจะกลับจากถ้ำนี้ ได้ยื่นหน้าถ้ำมองไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีทิวป่าเขียวชอุ่ม เมื่อเห็นต้นไม้เขียวสดก็นึกถึงต้นไม้โพธิ์ว่า ถ้าได้มาปลูกสักสามต้นจะดีมาก ได้พูดกับพระเณรอย่างนี้แล้วออกเดินทางกลับลำปาง แล้วเดินทางมาอุดรดิษฐ์ เพราะมีโยมขึ้นไปตามให้กลับอุดรดิษฐ์ด่วน เพราะมีศิษย์แก่คนหนึ่งอายุมากเป็นหญิงได้เกิดเป็นโรคจิตฟุ้งซ่านมาหลายวัน ได้มาพักช่วยเหลือให้พอสมควร ก็เดินทางมาพักอยู่พิณูโลก พักอยู่ที่วัดราษฎร์บูรณะใกล้บ้านบุตรบุญธรรมคนหนึ่ง เรื่องบุตรบุญธรรมนี้น่าเล่าสู่กันฟัง แต่เป็นเรื่องที่ได้ผ่านมานานแล้ว ตั้งแต่ครั้งไปจำพรรษาบ้านผาแคนแสนกัณคารในคราวก่อน

แม่คนนี่ชื่อพื่อน สามี่ชื่อหมาน้อย วันหนึ่งได้ไปบวรมหาสมณอยู่ป่าวัดอรัญญิกไกลจากพิณูโลก ประมาณหกสิบลเมตร มีข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ไปนั่งสมาธิกันหลายคน อาทิ ผู้กำกับตำรวจ หลวงพ่อสัมฤทธิ์ หลวงจีนๆ ขุนเกษมฯ ร.อ.แล้ว ฯลฯ ล้วนเป็นผู้ฝึกฝนธรรมะปฏิบัติ ขณะกำลังนั่งสนทนาธรรมะกันอยู่ก็มีคนไปตาม บอกว่า ขอนิมนัต

ไปเยี่ยมคนป่วยที่บ้าน ก็ได้รับปากกับเขา ผู้กำกับการฯ ได้นำไปส่งให้ถึงที่บ้านคนป่วย เมื่อไปถึงบ้านเขา เขาได้เล่าว่ามีพระธุดงค์องค์หนึ่งได้เดินทางมาจากภาคเหนือ มาทำนํ้ามนต์ให้ ท่านบอกว่า ถันรักษาไม่หายดอกโยม จะมีพระองค์หนึ่งมาโปรดโยมเร็วๆ นี้ แล้วท่านก็เดินธุดงค์ต่อไป พอมหาหม่อมทราบที่เรามาก็ตาม ไปจนพบ ได้สนทนากับมหาหม่อม เขาเล่าว่า แม่พินภริยาเขาคณนี้เป็นโรคเกิดในสมัยอยู่ไฟ ได้ป่วยเป็นเวลาสามปีแล้ว ถัดยามหมดเงินไปแปลพันกว่าบาทแล้วยังไม่หาย นอนอยู่อย่างนี้มาสามปีแล้ว ลูกไปไหนไม่ได้ พุคไม่ได้มาหนึ่งปีแล้ว แม้จะไหวตัวก็ไม่รอด เมื่อได้ฟังมหาหม่อมเล่าแล้ว ก็ตอบเขาว่าฉันจะไปดู

พอเราเดินผ่านเข้าไปในธรณีประตู เห็นคนป่วยยกมือไหว้ผ้บงๆ เราไม่นึกว่าภาวะเขาเป็นอย่างไร ได้นั่งสมาธิ แม่พินพูดได้สองสามคำ แล้วไหว้ด้วยกมือไหว้จนกระทั่งลุกขึ้นนั่งหมอบอยู่กับหมอนได้ ก็บอกว่า ให้หาย หมดเวรหมดกรรม วันนั้นสั่งให้แกหีบไม้ขีดจุดบู่หรือววย แกก็ทำได้ วันรุ่งขึ้นสั่งไม่ให้ใครป้อนข้าว ให้หาข้าว หาแกงวางไว้ เขากินได้เอง สามิเขาเองเป็นผู้ไปถวายอาหารเรา พอกลับมาถึงบ้านเห็นแม่พินกินข้าวหมด ล้างถ้วยชามได้เรียบร้อย ลูกขึ้นคลานได้ พอตอนบ่ายไปเยี่ยมอีก เห็นญาติโยมของเขาหิ้วหม้อไหไปบ้านมหาหม่อมว่าจะไปอนํ้ามนต์พิเศษ เมื่อเห็นดังนั้นเรล่าบากใจ จึงรีบออกหนีเดินทางกลับ แต่ได้มีจดหมายถามข่าวคราวอยู่เสมอประมาณเดือนเศษ

แม่พินลุกเดินได้ ปีที่สองไปวัดไสบาตรได้ ปีที่สามได้ติดตามมาอยู่ที่วัดบรมนิวาส เดินจากหัวลำโพงถึงวัดบรมฯ เดินจากที่พักขึ้นศาลาฟังเทศน์ได้เป็นปกติ นึกก็เป็นเรื่องที่น่าประหลาดอย่างหนึ่ง

ในสมัยที่เดินทางจากอุดรติดถันนั้น ได้เดินทางไปเพชรบูรณ์เพื่อไปเยี่ยมศิษย์ซึ่งไปตั้งสำนักอยู่ที่อำเภอหล่มเก่า มีนายอำเภอเป็น ผู้อุปการะ ได้พักผ่อนวิเวกอยู่พอสมควร ก็เดินทางเข้าดง ขึ้นเขาลงห้วยไปหลายคืน ตกถึงเขาลูกหนึ่ง ต่อจากนั้น ได้ออกเดินทางไปตามเนินเขา เดินทางไปถึงเขาสูงลูกหนึ่ง มีป่าเต็งรัง โปรง มองเห็นยอดเขายอดหนึ่งสูงลิ่ว เขาเรียกว่า เขาหอ ส่วนเพื่อนได้เดินทางไปแล้วหน้า เราเดินตามหลัง พอไปถึงเขานั้นรู้สึกว้าใจสบาย นึก ไปถึงสมบัติอันหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุเหลือวิสัยว่า เราอยากจะบินไปยอดเขาหอ ยืนตัวตรงสะพายบาตรอยู่ครู่หนึ่ง ได้เคลิ้มฝันเห็นก้อนเมฆลอยต่ำลงมาจากอากาศ ได้ยินเสียงดังแว่วๆ ว่า ท่านอย่านึก ถึงคราวเป็นเอง แล้วนิมิตก็หายไป เวลาเดินทาง คราวนี้หิวน้ำจืดที่สุด ธิบๆ ทางเดินมีแต่ฝูงหมาจิ้งจอก เพราะห่างบ้านคนมาก ก็ได้เดินทางเรื่อยมา มาพักอยู่บ้านวังน้ำใส เดินฟ่งไปข้ามห้วยข้ามดง เมื่อพ้นจากดงก็ถึงภูผาบึง ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระอาจารย์มั่นเคยมาพักอยู่ ที่นี้มีถ้ำ และเขาเล็กๆ ได้พักอยู่หลายวัน

ระหว่างพักอยู่นี้ วันหนึ่งเวลากลางคืนเงียบสงัด นั่งสมาธิแล้วเคลิ้มไป ปรากฏเหตุการณ์ขึ้นว่า มองเห็นยอดเขาสูงยอดหนึ่งมีต้นไม้อ้อยหลายต้น อยู่ทางตะวันตกของภูกระดึง มีบุรุษคนหนึ่งรูปร่างใหญ่โตสูงนุงผ้าเหลืองแก่ เอามือคว้านบนอากาศ เราไปยืนอยู่ได้รักรเร็ว แกบอกว่า ต่อไปนี้มนุษย์จะลำบาก จะเกิดโรคตายด้วยน้ำเป็นพิษๆ นี้มีสองชนิดคือ

จะเกิดโรคตายด้วยน้ำเป็นพิษ และพิษนี้มีอยู่ ๒ ชนิดคือ

๑. น้ำหมอนํ้าค้าง เมื่อตกลงมาในนา คุณภาพของข้าวจะเสื่อม คนกินอาจเกิดโรค
๒. เกิดจากนํ้าฝน ถ้ำพบนํ้าฝนแปลก อย่างนั้น ให้สังเกดดังนี้

(ก) นํ้าฝนสีแดง

(ข) นํ้าฝนสีเหลืองมีรสฝืดขมระมด

น้ำฝนที่มีลักษณะดังนี้ ถ้ากินเข้าไปแล้วจะเกิดถ่ายท้อง เกิดเป็นเม็ดผื่นคัน ถ้ากินมากเข้าก็อาจถึงแก่ความตาย นี่ข้อหนึ่ง

ข้อสอง แกะเอามือขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เห็นน้ำทะลุขึ้นจากแผ่นดิน น้ำนี้ไหลไปถึงที่ไหน มนุษย์จะเกิดโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าใช้น้ำนี้รดผลไม้ จะเกิดโรค อายุมนุษย์จะสั้นเข้าทุกที

ข้อสาม ได้ปรากฏเหตุการณ์บนยอดเขา พอเกยขึ้นมือออกไปทางไหนต้นไม้ก็หักเป็นระนาว จึงถามว่า เรื่องอะไร แกตอบว่า ผู้ใหญ่ที่ไม่มีศีลธรรมจะลำบากในกาลหน้า จึงได้ถามว่า เรื่องราวเป็นอย่างนี้แก้ไขได้ไหม แกตอบว่า โรคที่เกิดจากน้ำแก้กันไม่เป็นไร ถ้าแก้ไม่ทันต้องตายภายใน ๓ วัน ๕ วัน ๙ วัน ถามว่า ตัวอาตมาจะเป็นอย่างไร แกตอบว่า ตัวท่านไม่เป็นอะไร เพราะท่านรู้จักบุญคุณของผู้ใหญ่ จะบอกยาให้หนึ่งขนาน ถ้าท่านทราบข่าวว่าโรคเกิดขึ้นที่ใด ให้รีบไปช่วยโดยเร็ว จึงถามว่า ท่านบอกยาให้ตัวเองไม่ได้หรือ แกตอบ ได้ แต่ไม่เกิดประโยชน์ แต่ท่านต้องประกอบยาเอง ให้เอามะขามมาปอกเปลือกออก แช่น้ำเกลือ แล้วรินน้ำให้กิน หรือจะใช้น้ำกระเทียมดองกิน อาการโรคก็จะหาย แต่ท่านต้องทำเอง เขาบอกต่อไปว่าเขาชื่อ สันจิตใจเทวบุตร เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖

พอออกเดินทางจากภูผาบังมาพักอยู่ที่ตำบลหนึ่ง ชาวบ้านบอกเล่าเหตุการณ์ที่แปลกประหลาด คือเมื่อคืนนี้มีหมอกไหลผ่านไปในสวนไผ่ยา ไผ่ยาวง ไร่ไปหมด อีกครั้งหนึ่งที่อำเภอเงิน ลำปาง ชาวบ้านได้ร่อนน้ำฝนมีสีชา กินตายไปสิบกว่าคน ทั้งสองเรื่องที่ได้ฟัง รู้สึกว่าแปลก เพราะตรงกับเรื่องที่ได้เคลิ้มฝัน

ต่อจากนั้นได้เดินทางไปอำเภอวังสะพุง แล้วเดินทางขึ้นภูกระดึงไปพักอยู่ที่ตีนเขาหนึ่งคืน มีลูกศิษย์ติดตามไปด้วยคือเด็กสองคน พระสามองค์ได้เดินทางขึ้นภูกระดึง ถึงต้นแปะเวลาประมาณหนึ่งทุ่ม เดินจากต้นแปะไปที่พักราวสามกิโลเมตรเศษ เมื่อขึ้นถึงยอดเขาอากาศเย็นเฉียบหนาว มีป่าสน วันนั้นพอป็นถึงยอดเขาฝนก็ตก จึงพากันเดินหาที่พักเห็นขอนต้นสนต้นหนึ่งล้มอยู่ในป่าหญ้าก็ได้ขึ้นนอนบนขอน มีทั้งฝนทั้งลม คินนั้นเป็นอันไม่ได้หลับนอน พระเณรหนีไปหลบอยู่ที่อื่น พอสว่างขึ้นก็เดินหากัน เมื่อได้พบกัน แล้วได้ไปหาที่พัก พบถ้ำเล็กๆ แห่งหนึ่งมีลานหินสวยงาม มีบ่อน้ำเล็กๆ บ่อหนึ่ง ฝนตกลงมาคินนั้นน้ำเต็มบ่อพอดี ได้อยู่เวก ดูสถานที่ใหญ่กว้าง มีต้นสนมาก มีหญ้าหนา มีความยาวประมาณเจ็ดกิโลเมตร กว้างประมาณเจ็ดกิโลเมตร เมื่อขึ้นไปบนนั้นรู้สึกราวกับว่าเรายอยู่บนพื้นดิน แต่ต้นไม้อื่นไม่เกิด มันเกิดอยู่ตามเชิงเขา สันนิษฐานว่าเป็นเพราะบนยอดเขานี้เป็นพลาญหินเสียโดยมาก เพราะสังเกตุดูต้นสนที่ล้มลง รากต้นสนแห้งลงตามซอกหิน

สถานที่นี้อยู่บริเวณสังกัดสภายศ ถึงเวลาประมาณบ่ายห้าโมง วันไหนฝนไม่ตก พากันออกมานั่งสมาธิบนลานหิน นี้ก็ว่าเราไม่อยากจะกลับเมืองมนุษย์อยากอยู่ตามป่าตามดงอย่างนี้ ถ้าสามารถเป็นไปได้ ขอให้ข้าพเจ้าสำเร็จในทางอิทธิฤทธิ์ ถ้าไม่สำเร็จขอให้สิ้นภายในกำหนดเจ็ดวัน ขอให้นิพพานในวันที่เจ็ด มิฉะนั้นขอให้เทพเจ้าชักจูงให้ไปอยู่วิเวกห่างชุมชนมนุษย์สักสามปี เมื่อคิดเช่นนี้ คิดยังไม่เสร็จฝนตกลงมาทุกที จึงต้องกลับเข้าถ้ำ

มีเพื่อนพระองค์หนึ่ง ชื่อพระปลัดศรี ไม่เคยเดินดงไปไหน ระหว่างทางชอบขายข้าวขายของ เราก็รำคาญ คือท่านชอบคุยในเรื่องทางโลกมาก เมื่อเดินทางไปพบบ้านใดกันดาร ก็เอาเรื่องลพบุรีมีปลาชุมมาเล่าให้ชาวบ้านฟัง เล่าว่าปลาไร่ลพบุรีส่งไปขายถึงจังหวัดชัยภูมิ ได้ฟังแล้วรู้สึกรำคาญใจ เพราะเราไม่ได้มาค้าขาย มาปลื้กวิเวก ต้องคอยเตือนเสมอ แต่ท่านมีพรหมมากกว่าเรา เมื่อขึ้นไปอยู่บนเขาก็ชอบก่อไฟ ผิงไฟ เวลาเรานอน ถ้าเราหลับไม่นอนก็ไม่กล้าผิงไฟ แล้วก็คุยกัน มีนายมันกับนายมนูร่วมวงด้วย

อยู่ได้หลายวันซักจะไม่สงบ วันแรกสบายดี ไม่มีใครพูดคุยกัน เพราะกลัวเสื่อ ช้าง เพราะเขานี้มีเสื่อและช้างมาก ได้พักอยู่ที่คันทัน พอดีข่าวสารหมด จึงเตรียมการเดินทางกลับ

เมื่อลงจากเขาแล้ว ได้นั่งพักอยู่ที่พื้นราบ มีลูกน้องของฝรั่งเอาเสื่อมาปูนิมนต์ให้นั่ง เราไม่นั่งจึงนิมนต์ปลัดศรีไปนั่ง ท่านไปนั่งได้สักครู่ได้ยินเสียงฟ้าร้องต่างๆ ที่มีแดด ร้อนๆ กับเสียงฟ้าร้อง กิ่งไม้ร่วงก็หักลงจากต้น ใกล้ศีรษะพระปลัดศรีประมาณหนึ่งกีบ ปลัดศรีหันซ้ายรีบลุกขึ้น เราจึงพูดว่า นั่นแหละการไม่สำรวม มักมีเหตุ ตั้งแต่นั้นมาพระปลัดศรีเลยเป็นผู้สงบ

ต่อจากนี้ได้เดินทางมาพักอยู่ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งใกล้ผานกเค้า ตกเวลาค่ำเด็กสงัด ลูกศิษย์เหนื่อยอ่อน พอดตึกได้ยินเสียงเดินบุกป่าบุกดง รุ่งขึ้นได้ถามพระที่ไปด้วยว่า เมื่อคืนทำอะไรกัน ได้รับตอบว่า ขโมยกินน้ำตาลของหลวงพ่อหามมาหลายวันไม่เห็นมัน เลยตีมันกินกันหมด เมื่อนั้นจึงหันแล้วพากันออกเดินทางข้ามดงใหญ่ เดินมาได้หนึ่งกิโลเมตร ก่อนจะออกเดินทางได้ตั้งใจไว้ว่า เราจะขีรดของเราเองให้ถึงอำเภอชุมแพ ซึ่งอยู่ห่างจากที่พักประมาณแปดสิบกิโลเมตร ว่าเราจะไม่ยอมขีรด จะเที่ยววิเวกไปตามป่า คิดอยู่ไม่กี่จิตใจก็มีรถยนต์คันหนึ่งวิ่งสวน เลยไปจอดอยู่ข้างหน้าประมาณ ๔-๕ เส้น เห็นผู้หญิงวิ่งมาจากรถ บอกว่า ขอนิมนต์ขีรดๆ เพิ่งซื้อใหม่ มองดูหน้าพระเนตรล้วนอยากขีรด แต่เราไม่พาขีรด เขาอ่อนวอนอยู่นานก็ไม่ยอมขีรด พวกเราพากันแบกกลด สะพายบาตรเดินไปทั้งร้อนทั้งแดด เดินไปประมาณ 4 กิโลเมตร เห็นเขามีสกาลเจ้าอยู่ข้างหน้า จึงหยุดพักตรวจดูถ้า มีหญิงอุ้มลูกมาคนหนึ่ง สะพายตะกวดมา ๓ ตัววางไว้ใกล้ที่เราพัก นึกอยากบิณฑบาตตะกวดกับแก แต่ไม่กล้าออกไปพักอยู่ครู่หนึ่งมีรถ ร.ต.พ. วิ่งมาจากเลย ได้รับเอานายมัน กับปลัดศรีติดรถมาด้วย คนขับรถกระโดดลงจากรถวิ่งมาหา เขาพูดว่า เห็นท่านเดินถนนหลายวันแล้ว ขอนิมนต์ขีรด เขาได้อ่อนวอนอยู่หลายนาทีและบอกว่า ไม่คิดค่ารถทั้งหมดรวมทั้งลูกศิษย์ด้วย ลูกศิษย์ต่างเดินอยู่ข้างหน้าก็มี ข้างหลังก็มี จึงตอบว่าขอบใจ มันไม่ขีรด ลูกศิษย์เลยต้องพากันลงจากรถ เดินทางผ่านเข้าดงลาน ดงนี้เป็นป่าดงดิบ

พอถึงเวลาประมาณบ่ายห้าโมง พระปลัดศรีก็เกิดเป็นโรคบิด จึงได้อนุญาตให้ขีรดไปพักคอยที่อำเภอชุมแพ นายมันก็เดินไม่ไหว ก็ได้อนุญาตให้ขีรดไปด้วย ตกกลางวันนั้นเดินด้วยกันสามคนคือ เรา พระจุม และนายมนู เด็กชาวจุดติดัด มาถึงที่พักเป็นเวลาที่มีประมาณสองทุ่ม เรียกว่าบ้านกระท่อม หาที่พักลำบาก ได้ไปพักในป่าใกล้นี้แห่งหนึ่งตื่นเช้าบิณฑบาตในบ้าน มันแล้วเดินทางต่อ เดินมาได้หนึ่งกิโลเมตร กำลังแดดจัดนั่งพักอยู่ร่มไม้แห่งหนึ่งพอสมควรเวลาประมาณห้าโมงเย็น ฟ้ามืดครึ้มคล้ายฝนจะตก ศิษย์ที่เป็นเด็กเหนื่อยเต็มที่ไม่ยอมไปพักในป่า ขอตัวจะขีรดไปนอนก่อน แต่เมื่อเรียกรถทุกคันก็ไม่มีคนใดหยุดรับ สักครู่หนึ่งเกิดมีพายุลมฝนตกใหญ่ เด็กได้เข้าอาศัยพักในบ้านโยม แต่บ้านหลังนั้นได้ถูกลมพัดหลังคาเปิด ตัวเองกับพระจุมเดินทางพักข้างทางรถยนต์ เห็นกระต๊อบหลังหนึ่งกว้างประมาณหนึ่งเมตร ยาวสองจุดห้าเมตร มุงด้วยหญ้าคา ฝนตกหนักพายุแรงพัดกิ่งต้นรังขาด ได้ชวนพระจุมพักที่กระต๊อบ

ท่านจุมก็ทนกลดพักอยู่ได้หลังคากระต๊อบซีกหนึ่ง อีกซีกหนึ่งเราเย็นพักอยู่ ลมพัดมาอย่างแรงหลังคาซีกที่ท่านจุมก็ทนกลด ลมพัดตีปลิวไปกลางทุ่ง ครู่เดียวดินตื้นตั้งรังหักพาดลงมา ท่านจุมได้วิ่งมาหาเรา กระต๊อบนั้นอาศัยไม่ได้ ได้วิ่งไปพักใต้กอเบญจมาศ หมอบอยู่อย่างสบาย ทั้งหนาวทั้งสิ้นประมาณหนึ่งชั่วโมง ลมเงียบ ฝนหยุดตก ฟ้าอ่อนเปียกปอนได้หากระต๊อบพบอีกหลังหนึ่ง จึงก่อไฟขีรดแล้วนอนอยู่ในกระต๊อบ

ตอนกลางคืนฝนตกลงมาอีก รุ่งขึ้นก็เดินทางมาอำเภอชุมแพ ส่วนเด็กที่ติดตามเดินไม่ไหว ได้ส่งขีรดไปคอยอยู่ชุมแพ จึงต้องเดินทางกับพระจุมเพียงสององค์ เวลาตอนเย็นประมาณห้าโมง ถึงอำเภอชุมแพ พระปลัดศรีเป็นบิดยังไม่

หายดี หน้าซิดเซียว แล้วได้พักอยู่ที่นั่นจนสบายพอสมควร ได้ทราบข่าวการจัดงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ในวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๑

มาถึงวัดบรมนิวาส คณะสงฆ์ได้หารืองานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ในวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๑ วันนั้นได้มีการประชุมพระเถระชั้นผู้ใหญ่ รวม ๑๑ รูป ตั้งคณะกรรมการดำเนินงานนี้ พอเสร็จเรียบร้อยแล้วไปประชุมที่หอเจิว มีสมาชิกสมาคมอีสานไปร่วมประชุมกันประมาณ ๑๐๐ คน นายเลื่อน บัวสุวรรณเป็นประธาน พอผ่านขึ้นหอเจิว ได้เห็นพระธรรมปิฎกและพระธรรมดิลก นั่งอยู่ในที่ประชุมด้วย ไม่ได้พูดอะไรเลย ได้ยินแต่หอมฝน แสงสิงห์แก้วพูด เราขึ้นฟังอยู่ข้างนอก แต่การที่พูดกันในที่ประชุมนั้น เราไม่พอใจ คือเขาวางนโยบายเก็บเงินไปสร้างโรงพยาบาลโรคจิตให้หอมฝน ที่อุบลราชธานี ในนามสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เรื่องที่สนทนานี้ ผมเสียใจ ผมปฏิบัติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์มาสามปี ดายไปแล้ว ๑๐๐ กว่าวัน ครูบาอาจารย์และพวกสมาคมมานั่งฟังอยู่ ผมไม่ได้ยินว่าได้ปรารถนาเพื่อทำงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทางโรงพยาบาลนั้น ผมฟังดูว่าได้ตั้งงบประมาณ ๗ แสนบาท แต่งบประมาณของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ไม่เห็นมีใครตั้ง ผมเสียใจมาก ขอโอกาสพูดด้วย

พอพูดเสร็จแล้วหอมฝนพูดว่า เรื่องนี้ได้เรียนจอมพลผินแล้วว่าเงินไม่พอ อยากเก็บเงินในงานนี้ไปสบทบ ท่านจึงได้อนุมัติมาหาหนึ่งหมื่นบาท จึงได้พูดเรื่องนี้ขึ้น เลยตอบไปว่า ผิน ผันไม่รู้ไม่ใช่เรื่องโรงพยาบาล แต่เป็นเรื่องศพ ได้ยินดังนี้หอมฝนก็ลุกหนีไป นายเลื่อนนั่งนิ่งพูดว่า เมื่อเป็นดังนี้ อาจารย์ว่าอย่างไร เจ้าคุณธรรมดิลก เจ้าคุณญาณฯ นั่งนิ่งกันหมด เขาถามอีกว่า อาจารย์จะให้ทำอะไร จึงได้ตอบเขาว่า เรื่องโรงพยาบาลไม่รังเกียจ ขอเอาไว้พูดทีหลัง เพราะสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ยังเหม็นอยู่ ควรทำเสียก่อน เมื่อพูดจบแล้ว คุณนายคุณฯ ยกมือเห็นด้วยอยู่ข้างหลัง ได้ไปที่ประชุมบันทึกการประชุมไว้รวม ๓ ข้อดังนี้

๑. เงินจะได้มาโดยวิธีใด ขอให้รวบรวมทำศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสียก่อน จนเป็นที่พอใจคณะกรรมการ

๒. เมื่อมีเงินเหลือจากการทำศพ ให้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาอพยพเงินก้อนนี้ไปให้โรงพยาบาลต่อไป

๓. ไม่ต้องให้เลิกก็ได้

เมื่อได้บันทึกเสร็จแล้ว ได้มีคนๆ หนึ่งถามขึ้นว่า ศพนี้ใครจะเป็นคนจัดการ ก็ไม่มีพระองค์ใดตอบ จึงได้ตอบแทนว่า คณะสงฆ์วัดบรมฯ เป็นผู้ดำริทำ มหาวิเชียรฯ ทำงานอยู่กระทรวงวัฒนธรรมได้พูดขึ้นว่า ท่านเป็นพระ ท่านจะทำศพ ท่านจะใช้จ่ายเงินได้อย่างไร จึงได้ตอบเขาว่า มือของฉันทันมีมาก กลัวแต่จะไม่มีเงินเก็บ ฉันทันเก็บไม่ได้ใช้ไม่เป็น ศิษย์ของฉันทันก็มี ได้ฟังดังนี้ มหาวิเชียรฯ เลยเจียบ

ในที่สุดวันนั้นจึงได้เสนอว่าคณะกรรมการเก่าขอยกเลิก ขอตั้งใหม่มอบให้เจ้าคุณธรรมปิฎกเป็นประธาน แล้วก็เลิกประชุม

รุ่งเช้าวันหนึ่ง ได้เดินผ่านท่านเจ้าคุณธรรมปิฎก ท่านได้เรียกเข้าไปในห้องและบอกว่า ผมจะบอกอาจารย์เกี่ยวกับเรื่องสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เพราะผมปิดเป็นความลับ ท่านพูดต่อไปว่า

๑. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ สั่งให้ผมเป็นผู้จัดการมาปณกิจศพท่านเมื่อท่านมรณภาพไปแล้ว

๒. ท่านมอบหมายเครื่องบริหารให้เป็นสิทธิของผม

๓. ให้ช่วยปกครองดูแลพระณเรศณะวัดบรมฯ

ก็ตอบท่านว่า “ดีมาก” ต่อมาได้เปิดเผยเรื่องคำสั่งของท่านสมเด็จพระเจ้าคุณธรรมปิฎก ก่อนออกจากที่ประชุมได้พูดขึ้นอีกคำหนึ่งว่า ขอโทษพระเดชพระคุณ เมื่อก่อนผมหมั่นไส้ ทนไม่ไหว เวลาสมเด็จพระเจ้าคุณธรรมปิฎกยังมีชีวิตอยู่ ไม่เคยมีใครพูดเรื่องโรงพยาบาลของท่าน เวลาท่านตายก็ไม่พูดเรื่องทำศพ กลับมาพูดเรื่องโรงพยาบาล ถ้าผมได้พูดไปไม่ดี ไม่ถูก เป็นการเสียหาย ผมจะขอลาออกหนีจากวัด ไม่ขอเกี่ยวข้องกับงานศพครั้งนี้ เจ้าคุณธรรมปิฎกจึงได้อ้อนวอนไม่ให้ไป แล้วพูดว่า ที่ท่านอาจารย์พูดนั้นไม่ผิด จึงเป็นอันได้ร่วมมือร่วมใจกันทำงานครั้งนี้ไปจนสำเร็จ

อีกไม่ช้าก็ได้จัดเตรียมงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระเจ้าคุณธรรมปิฎก ที่วัดพระศรีมหาธาตุ อำเภอบางเขน ซึ่งท่านได้เคยเป็นสมภารคนแรกในการสร้างวัดนี้ วัดนี้เป็นวัดที่คณะรัฐบาลได้จัดสร้างขึ้น เมื่องานได้ผ่านไปแล้ว ได้ออกไปจำพรรษาอยู่ที่นาแม่ขาวที่เรียกว่า วัดอโศการาม ทุกวันนี้

ที่ตั้งวัดอโศการามนี้ เดิมเรียกว่า นาแม่ขาว เจ้าของที่ดินคือ นางกิมหงษ์ และนายสุเมธ ไกรกาญจน์ ได้ถวายที่ดินให้สร้างวัดมีเนื้อที่ประมาณ ๕๓ ไร่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๗ จนกระทั่งปี ๒๔๕๘ จึงได้ตั้งสำนักเป็นครั้งแรก โดยให้พระลูกศิษย์คือ พระครูโฆฎีกาทัสน์ มาเฝ้าสำนักแทน พร้อมทั้งพระลูกศิษย์อีก ๕ รูป รวมทั้งพระที่สำนักนี้ในครั้งนั้นเริ่มตั้งจำนวน ๖ รูป

เมื่อออกพรรษาและได้จัดงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระเจ้าคุณธรรมปิฎกเรียบร้อยแล้ว ปี พ.ศ. ๒๔๕๘ จึงได้ออกไปจำพรรษาที่วัดอโศการาม ในระหว่างนี้ได้เริ่มคิดการจัดงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ การดำริในเรื่องนี้ได้ดำรินานานปีแล้ว คือตั้งแต่ปีที่ได้เดินทางออกมาจากดงบ้านผาแดนแสนกัณดาร

ในระหว่างที่คิดดำริจะจัดงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษอยู่นี้ ได้เที่ยววิเวกไปตามสถานที่ต่างๆ วันหนึ่งได้ไปตั้งสังฆจรรย์ฐานอยู่ที่ถ้ำพระสบาย อ.แม่ทะ จ.ลำปาง ได้ตั้งปัญหาขึ้นว่า “งานที่จะทำครั้งนี้เป็นงานใหญ่ แต่เราไม่มีสมบัติอะไร จะทำดีหรือไม่ดีหนอ ขอพระธรรมเจ้าจงบันดาลให้ปรากฏทราบในใจ มิฉะนั้นก็ขอให้เทพเจ้าผู้ปกปักรักษาประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเทวดาผู้คุ้มครองรักษาพระแก้วมรกต อันเป็นมิ่งขวัญของคนไทยทั้งหมด จงช่วยกันบันดาลบอกช่องทางให้แก่ข้าพเจ้าด้วย”

อยู่มาวันหนึ่ง ได้เข้าไปในถ้ำลึกลับอยู่หลังถ้ำพระสบายเข้าไป จุดไฟตะเกียงรั้วไว้หน้าพระพุทธรูป ตรงหน้าพระพุทธรูปปูด้วยกระดาน ส่วนตัวเจ้าของไปนั่งบนก้อนหินใหญ่ หันหน้าเข้าฝาในถ้ำ จุดไฟสว่างไว้ตลอดคืน แล้วก็ตั้งอธิษฐานความดำรินใจ

คืนนั้นเวลาประมาณตีสอง จิตใจก็สบายดี ได้มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งเกิดขึ้น มีเสียงดังเกรียวกราวลงหน้าพระพุทธรูป ฟังดูไม่ใช่เสียงหิน แต่เป็นเสียงกระจกแตก รอสักครู่หนึ่งจึงได้ลุกขึ้นมาดู เดินรอบๆ สังเกตดูห่างจากตัวประมาณเจ็ดศอก แสงไฟก็สว่างทั้งถ้ำ เพราะถ้ำเล็กมีความกว้างเพียง ๔ วาเศษเป็นวงกลม สูงประมาณ ๑๐-๑๕ เมตร มีช่องทะลุขึ้นไปบนอากาศ เดินดูรอบๆ แล้วก็ไม่เห็นอะไรเลย จึงกลับเข้าที่เดิมนั่งสมาธิต่อไป ได้นั่งเคลิ้มฝันไป ปรากฏเป็นเทพเจ้ามาพูดบอกว่า “เรื่องการทำงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษนี้ ท่านไม่ต้องคิด แต่ท่านต้องทำ จะทำเมื่อไรต้อง

สำเร็จ” หลังจากนั้นมาก็มิได้วิตกเรื่องนี้เท่าไรนัก ได้พักวิเวกอยู่เป็นเวลาพอสมควร

ในการมาถ้ำพระสบายคราวนี้ ก่อนจะกลับจากถ้ำ ได้ปรารภถึงเรื่องต้นโพธิ์ว่าอยากได้ต้นโพธิ์สักสามต้น มาปลูกไว้ที่ถ้ำนี้

ต่อมาได้เดินทางกลับลพบุรี ไปพักอยู่ที่วัดเขาพระงาม พอตีเป็นเวลาตรงกับวันมาฆบูชา จึงได้ชักชวนญาติโยมชาวพระนครและลพบุรี ทำพิธีมาฆบูชาเป็นเวลาสามวัน ได้แสดงธรรมะให้แก่พวกคณะทหารประมาณสามร้อยคน ที่มาทำการเวียนเทียนในคืนนั้นเสร็จแล้วได้เข้าสมาธิอธิษฐานจิตว่า เรื่องงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษนั้น ไม่ทราบว่ามันเป็นอย่างไรรู้สึกข้องใจอยู่ แล้วจึงได้ตั้งอธิษฐานขอถวายชีวิตในวันที่ ๑๕ คำ คือไม่ฉันทัน ถวายคาถาที่ไม่ยอมหลับ พากเพียรพยายามอยู่อย่างนั้น ก็ไม่ปรากฏว่ามีเหตุการณ์อันใด

ถึงเวลาจวนสว่างประมาณตีห้า ได้เคลิ้มฝัน ไปครู่หนึ่งได้เห็นแผ่นดินแยกออก มองลึกลงไป เห็นก้อนอิฐสีแดงๆ หักพังเกลื่อนกลาดทับถมอยู่ใต้ดิน ก็สำนึกขึ้นว่า นี่คือสถานที่บรรจุพระบรมธาตุในสมัยก่อน ได้ผู้ฟังจมดินลงไปมากแล้ว ฉะนั้นท่านต้องเป็นผู้อุปการะช่วยเหลือสร้างพระเจดีย์เพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมธาตุต่อไป ภายหลังจากงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษ มิฉะนั้นจะไม่หมดกรรมหมดเวร แล้วได้เคลิ้มฝันต่อไปอีกครั้งหนึ่งว่า

ในสมัยครั้งก่อนโน้น พระสงฆ์มีธุระประชุมใหญ่กันในประเทศอินเดีย เมื่อได้นัดหมายกันเรียบร้อยแล้ว ตัวเราไม่ได้ไปประชุมกับหมู่คณะ การประชุมนี้เนื่องด้วยการฉลองสมโภชพระบรมธาตุของพระบรมศาสดา ซึ่งเป็นงานสำคัญยิ่ง แต่เราไม่ได้ไปประชุม เพื่อนๆ จึงลงโทษว่า ต่อไปท่านต้องเป็นผู้อุปการะรวบรวมพระบรมธาตุบรรจุไว้ในองค์พระเจดีย์แห่งใดแห่งหนึ่ง เพื่อเป็นประโยชน์แก่พุทธบริษัทต่อไป

เมื่อเคลิ้มฝันได้ดังนั้นแล้ว การดำริที่จะทำงานสมโภช ฯ ก็หนักเข้ามาทุกที

อยู่มาวันหนึ่งเวลาจวนสว่างๆ จึงได้ตั้งอธิษฐานในใจว่า ถ้าข้าพเจ้าจะทำการฉลองสมโภชฯ ให้สำเร็จด้วยดี ขอจงให้พระบรมธาตุที่มีอยู่ในตัวข้าพเจ้านี้ขอให้บังเกิดมีให้ครบจำนวน ๘๐ องค์ มีอยู่ขณะนั้นประมาณ ๖๐ องค์เศษเท่านั้น เมื่ออธิษฐานเสร็จ สว่างแล้ว ฉันทันจึงเสร็จก็เปิดผอบออกนับดู ปรากฏว่ามีพระบรมธาตุครบ ๘๐ องค์บริบูรณ์

ต่อมาในคืนที่สอง ก็ได้ขึ้นไปนั่งสมาธิอยู่บนพระพุทธรูปใหญ่เชิงเขา คิณันมีได้นอน นั่งสมาธิเดินจงกรมอยู่รอบๆ พระพุทธรูปแล้วก็ได้จัดตั้งพานไว้พานหนึ่งพร้อมด้วยดอกไม้ธูปเทียน ทำการอธิษฐานว่า “ถ้ามีการฉลองสมโภชฯ จะสำเร็จ ขออัญเชิญพระบรมธาตุให้เสด็จมาเพิ่มเติมอีก จะเสด็จมาจากไหนก็ตาม พอรุ่งสว่างก็ได้พระบรมธาตุประมาณ ๑๐ องค์ เล็กๆ มีพลอยสีแดงปนอยู่ด้วย ก็รีบจัดเก็บเข้าภาชนะ ไม่บอกให้ใครทราบ แต่นึกว่าเราคงทำงานครั้งนี้สำเร็จ

ในปีนั้นได้เดินทางกลับมาจำพรรษาที่วัดโคกการามเป็นปี พ.ศ. ๒๔๕๕

เมื่อออกพรรษาแล้ว ได้ทราบข่าวว่าได้ปรากฏมีต้นโพธิ์เกิดขึ้นหน้าถ้ำพระสบาย อำเภอแม่ทะ ลำปาง รวมสามต้น สวยงามเพราะขึ้นอยู่บนแท่นหิน ปัจจุบันนี้สูงประมาณแปดศอก

ในระหว่างจำพรรษาปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ที่วัดโคกการาม ความดำริเรื่องจัดงานฉลองสมโภชฯ ก็หนักแน่นเข้าทุกทีๆ แต่

ขณะนั้นยังไม่ตกลงใจว่าจะทำงานนี้ที่ไหนแน่ เพราะเป็นงานใหญ่ไปๆ มาๆ ก็เลยตัดสินใจว่า ต้องทำที่วัดโศการาม การทำงานนั้นมีอยู่สองอย่างคือ

๑. พร้อมเพรียงกันกับพุทธบริษัททั้งหลายจัดทำขึ้น
๒. ทำด้วยลำพังตนเองคนเดียว

๑. ทำพร้อมกับพุทธบริษัทนั้นมีสามชั้นคือ
ชั้นต่ำ
ชั้นกลาง
ชั้นสูงสุด

ความดำรินี้ไม่ได้บอกใคร เป็นแต่ตั้งข้อสังเกตในการทำไว้คนเดียวเฉยๆ

เมื่อได้ทำงานสมโภชฯ สำเร็จเรียบร้อยแล้ว ปรากฏว่า การทำงานครั้งนี้ตกอยู่ในชั้นกลางเท่านั้น ถ้าหากทำได้ถึงชั้นสูงสุดจะไปสร้างจักรวาลพระพุทธรูปใหญ่ที่เขาพระงาม ในที่สุดก็ไม่สามารถถึงชั้นสูงสุด

๒. ทำด้วยลำพังตัวเองคนเดียวๆ นั้นดีมากที่สุด แต่ไม่เกิดประโยชน์แก่ปวงชน การกระทำอย่างนี้มีสามวิธีคือ

วิธีที่หนึ่ง อย่างชั้นต่ำต้องปลีกรัดหัวหนีจากมนุษย์ หลบอยู่ในป่าดงถึง สามพรรษา จึงจะออกมาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ได้

วิธีที่สอง อย่างชั้นกลาง ต้องเข้าไปอยู่ในป่าลึกโดยลำพัง ทำความพากเพียรจนครบไตรมาส สามเดือน ไม่กังวล

วิธีที่สาม อย่างสูงสุด ต้องเอาผ้าแดงผูกคนตัวเองไว้ ๗ วัน คือ หมายความว่าภายในเจ็ดวันนั้น จะพยายามสร้างความดี ๒ ชนิดคือ

ชนิดที่หนึ่ง ขอให้สำเร็จวิชา ๘ ประการ ภายใน ๗ วัน เพื่อจะได้ใช้เป็นเครื่องมือไว้ประกอบศาสนากิจ

ชนิดที่สอง ถ้าไม่สามารถเป็นไปได้ในชนิดที่หนึ่ง ขอให้ถึงที่สุดในวันที่เจ็ด พร้อมด้วยชีวิต เป็นอันไม่หวังกลับ

เมื่อทำได้ตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จึงจะเป็นผู้หมดโทษและเวรกรรมซึ่งได้ทำกับเพื่อนไว้แต่ปางก่อนในความฝันครั้งนั้น

ต่อมาปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ก็จวนเจ็ดเวลา แต่ก็ได้เริ่มลงมือทำกิจการไว้บ้างแล้ว คือได้สร้างพระพุทธรูปแบบใบโพธิ์ ซึ่งได้ไปจำลองมาจากเมืองพาราณสี ในสมัยที่ได้เดินทางไปอินเดีย และได้รวบรวมผงต่างๆ ไว้หลายสิบแห่ง อาทิเช่น ดินจากสังเวชนียสถานในอินเดีย พระเครื่องที่แตกหักตามกรุต่างๆ และเพื่อนฝูงกับลูกศิษย์ได้ส่งจากจังหวัดต่างๆ มาถวายบ้าง มีน้ำมันต์เก่าๆ ซึ่งบรรดานักปราชญ์ได้ทำไว้ในสมัยโบราณ ผสมผงเกสรและอักขระ รวบรวมพิมพ์ขึ้นได้สองชนิดคือ

๑. พระผงไม่ได้เผา
๒. พระผสมแล้วเผาไฟ

คิดอยู่ในใจว่า เราจะต้องสร้างพระพิมพ์ถึง 1 ล้านองค์ เมื่อลงมือทำแล้ว ได้มานับสำรวจตรวจตราดูในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ เมื่อออกพรรษาแล้ว ได้จำนวนพระรวมทั้งสิ้นประมาณ ๑ ล้าน ๑ แสนองค์เศษ

วันหนึ่งเกิดนิมิตแปลกประหลาด คืนวันหนึ่งเฝ้ายงัด กำลังนั่งพิมพ์พระพุทธรูปอยู่มีพระบรมธาตุองค์หนึ่งได้เสด็จปาฏิหาริย์มาอยู่บนเตียงนอน มีลักษณะคล้ายรูปพระใบโพธิ์ที่กำลังพิมพ์อยู่ แต่พระใบโพธิ์ที่พิมพ์อยู่เป็นแบบพระแสดงธรรมจักร คือยกพระหัตถ์ สองข้างแบบแสดงพระธรรมเทศนา จึงได้ตั้งชื่อพระพิมพ์นี้ว่า “พระโพธิจักร” พระบรมธาตุองค์นั้นเดี๋ยวนี้ก็ยังอยู่ ยังมิได้บรรจุและยังมีพระบรมธาตุอีกองค์หนึ่ง เป็นแบบพระพุทธรูปนั่งสมาธิเดี๋ยวนี้ก็ยังอยู่

อีกวันหนึ่ง ไปนั่งสมาธิที่ลพบุรี เฝ้ายงัด จวนจะสว่างได้เห็นพระบรมธาตุอีกองค์หนึ่ง เวลาประมาณตีห้า จวนสว่าง ได้มีรูปๆ หนึ่งแปลกประหลาดตกลงมา เป็นรูปคนทำด้วยแก้วเจียรในสีดาชมพู จึงได้เขียนจำลองรูปไว้จนบัดนี้

เหตุการณ์แปลกประหลาดต่างๆ เหล่านี้ได้เกิดมีขึ้นมาก จึงได้สั่งเตรียมการเรียกบรรดาพระลูกศิษย์ที่ใกล้ชิดแล้วแจ้งให้ทราบ ว่า เราต้องทำการฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ที่วัดอโศการามนี้แน่นอน ได้ตัดสินใจเด็ดขาดในกลางพรรษาปี พ.ศ. ๒๔๕๕ นั้นเอง

เมื่อได้ตัดสินใจเรียบร้อยแล้ว ก็ได้ตรวจดูมูลค่าปัจจัยของตัวเองมีอยู่ประมาณ ๒๐๐ บาทเศษ แต่ก็ได้สั่งลงมือเตรียมการก่อสร้าง ปลูกประรำ ทำฉัตร พอเริ่มลงมือก็ปรากฏว่า มีผู้นำเงินมาถวายให้เรื่อยๆ สร้างที่พักได้สองหลังก็หมดเงิน ระยะนั้นได้ขึ้นไปเยี่ยมจันทร์บุรี เมื่อกลับมาถึงวัดอโศการาม พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รายงาน ว่า เงินจวนหมดแล้วครับ ท่านพ่อจะไปหาที่ไหนในการทำงานครั้งนี้ได้วางแผนไว้ดังต่อไปนี้

๑. วัตถุประสงค์ของงาน มีดังนี้

๑.๑ สร้างพระพุทธรูป ๕๓๒,๕๐๐ องค์ และต้องเพิ่มให้เป็นจำนวน ๑,๐๐๐,๐๐๐ เป็นพระผงและพระดินเผาขนาดหนึ่งนิ้ว เพื่อแจกจ่ายแก่พุทธบริษัททั้งหลาย โดยไม่คิดมูลค่า เหลือจากนั้นแล้วบรรจุในรากฐานพระเจดีย์ต่อไป และจะสร้างพระทองเหลืองอีกสี่ปาง มีจำนวนห้าองค์ คือ ตรีศูหนึ่ง แสดงธรรมจักรหนึ่ง แสดงโอวาทแก่พระภิกษุสงฆ์ ตอนใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพานหนึ่ง นิพพานไปสาสน์หนึ่ง พระประธานนั่งสมาธิเพื่อไว้ในโบสถ์หนึ่ง พระเงินขนาดเล็กหนึ่งนิ้ว พระนาค พระทองคำโตขนาดเดียวกัน (หนักหนึ่งบาท สร้างได้ราวสี่องค์) จะสร้างชนิดละห้าร้อยองค์ จะได้บรรจุในองค์พระเจดีย์เพื่อประโยชน์สูงสุดของกุลบุตร กุลธิดาแห่งเราท่านหลายในภายภาคหน้า

๑.๒ สร้างพระไตรปิฎก สามปิฎก คือ ๑. พระสูตร ๒. พระวินัย ๓. พระปรมาัตถ์ รวมเป็น ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นที่แปลเป็นภาษาไทย

๑.๓ อุปสมบทพระภิกษุ ๘๐ รูป บรรพชาสามเณร ๘๐ รูป บวชนุ่งขาวถือศีล ๘ อุบาสกชาย ๘๐ คน อุบาสิกาหญิง ๘๐ คน ถ้ามีจำนวนเกินไปจากที่กำหนดไว้ก็ยั้งคิดการบวชมีกำหนดเจ็ดวัน เป็นอย่างต่ำ เริ่มทำพิธีอุปสมบทตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ ถึง วันแรม ๗ ค่ำ ตรงกับวันอาทิตย์ที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๐ จนถึงวันจันทร์ที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๐๐

๑.๔ เมื่องานนี้สำเร็จจะไปแล้วด้วยดี มีวัตถุประสงค์อีกอย่างหนึ่งคือจะสร้างพระเจดีย์ไว้เป็นที่ระลึก ซึ่งได้เกี่ยวเนื่อง

ในวันสำคัญนี้ เพื่อไว้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ๑ เพื่อบรรจุพระพุทธรูป ๑ เพื่อบรรจุพระธรรม ๑ อันเป็นส่วนของข้อ
ธรรม และบริวารอื่นๆ ซึ่งเนื่องด้วยพระพุทธรูปศาสนา พระเจดีย์นั้น จะสร้างกลุ่มเดียวกัน ๓ ชั้น ๆ ละ ๔ องค์ องค์กลาง
อีกองค์หนึ่ง องค์กลางเป็นองค์ใหญ่ ๔ เหลี่ยม กว้างยาว ๓ วา สูง ๑๓ วา นอกนั้นองค์เล็กโดยรอบ

การวางรากฐานพระเจดีย์นี้จะเริ่มกระทำไว้ก่อนงาน สถานที่คือวัดโคกโศการาม ต.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ ซึ่ง
ต้องการจะให้เป็นที่ตั้งพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ในทางวิปัสสนาธุระ (บำเพ็ญสมาธิภาวนา)
ต่อไป

๒. พิธีฉลองสมโภชบำเพ็ญกุศลในงาน มีดังนี้

๒.๑ นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์วันละ ๒๐ รูป ๗ วัน

๒.๒ สวดพุทธาภิเษกวันละ ๘ รูป นั่งปรกวันละ ๘ รูป ๗ วัน

๒.๓ เทศน์สังคายนา ๕ กัณฑ์ วันละ ๑ กัณฑ์ สวดเจดีย์กัณฑ์ละ ๔๐ รูป เพื่อเป็นการบำเพ็ญกุศลอุทิศส่วนบุญให้ญาติ
ของพุทธบริษัทที่ล่วงลับไปแล้ว (ญาติพลี)

๒.๔ ถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ที่นิมนต์มาวันละ ๕๐๐ รูป ๗ วัน ต่อจากนั้นยังมีการบำเพ็ญ
กุศลเป็นนิจอีกจนครบ ๒ สัปดาห์ สัปดาห์ที่ท้ายเลียงพระวันละ ๓๐๐ รูป ๗ วัน

๒.๕ ในระหว่าง ๗ วันนี้ มีการเวียนเทียนสมโภชทุกวัน

๒.๖ ในวันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ วันที่ ๑๓ พ.ค. พ.ศ. ๒๕๐๐ ทำพิธีบรรจุวัตถุต่างๆ ในรากฐาน
พระเจดีย์

๒.๗ มีการบำเพ็ญกุศลในลัทธิทางจีน คือสวดคงเต้ ๓ วันและมีเทศน์ตามลัทธิขงจื๊อนั้นอีก (วิธีการบำเพ็ญกุศล
นอกจากนี้ยังมีอีก)

นอกจากนี้ จะสร้างที่พักให้ความสะดวกแก่พระเณรทุกเหล่า สร้างที่พักให้อุบาสก อุบาสิกาได้รับความสะดวก และ
ต้องตั้งโรงครัวประจำในงาน

เมื่อได้เขียนโครงการขึ้นเช่นนี้แล้ว ก็ได้ดำเนินงานไปตามโครงการโดยลำดับ ได้เอาโครงการที่เขียนไว้มาให้ศิษย์
หลายท่านหลายคน ต่างคนต่างส่ายหัวไปมาแล้วพากันพูดว่า ท่านพ่อจะอย่างไร กิจการงานใหญ่โตอย่างนี้ จะไป
หาเงินทองที่ไหน แต่ตัวเจ้าของเองนี้รำพึงแต่ในใจว่า เราทำบุญ คนใจบุญต้องมาช่วยไม่ต้องออกฎีกา

ต่อมา เมื่อได้กลับจากจังหวัดจันทบุรีแล้ว จวนเวลาจะเริ่มงานก็มีคนได้นำเงินมาถวายอยู่เรื่อย ๆ ปรากฏว่าได้เงินเป็น
จำนวนเกือบหนึ่งแสนบาท มีคนๆ หนึ่งคือ ดร.หยุด แสงอุทัย กล่าวว่าจะทำงานครั้งนี้ไม่สำเร็จ จึงได้ไปทาบตามขอ
ความช่วยเหลือจากรัฐบาล ได้ไปเจรจากับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม คือพลโท หลวงสวัสดิ์ ซึ่งยังไม่เคย
คุ้นเคยกันกับเรา แต่มาขอบใจท่านๆ ได้พูดกับดร.หยุดว่า ถ้าต้องการเงิน จะช่วยจัดการให้ เรื่องนี้คุณหญิงวาด เลข
วณิชธรรมพิทักษ์ ได้นำมาเล่าให้ฟัง จึงได้ตอบไปว่า ไม่ต้องการ

การปลูกสร้างก็ได้เริ่มขึ้นเรื่อยๆ เงินก็มีคนมาทำบุญเรื่อยๆ โดยไม่ได้แจกฐีกา ร้องขอจากผู้ใด เป็นแต่บอกเล่าแจกไปปลิวกำหนดการให้ทราบในคณะสาธุศิษย์เท่านั้น

ได้เตรียมการภายในวัดก็ได้สำเร็จไปเป็นส่วนมาก สำหรับศาลาโรงพิธีได้มอบหมายให้อาจารย์สุณี (แม่น) ชังมานนท์ ครูช่วน อชกุล คุณทองสุข แม่กิมหงษ์ ไกรกาญจน์ เป็นเจ้าหน้าที่ปลูกสร้างจนสำเร็จ แต่ยังไม่เพียงพอ ได้สั่งให้ขยายหลังคาจากเพิ่มเติมอีกทั้ง ๔ ด้าน พ.ต.ท.หลวงวีระเดชฯ พร้อมด้วยพระเณรได้ช่วยกันสร้างนอกจากนี้ยังได้ช่วยกันสร้างโรงครัวชั่วคราว และที่พักชั่วคราวขึ้นอีกหลายหลัง

ที่พักชั่วคราวสร้างเป็นหลังคาจากฝาจากยาวสี่สิบวา

โรงครัวยาวสามสิบวาเศษ กว้างประมาณสามวาหลังคาจาก

ที่พักพระเณรมีห้าหลังๆ หนึ่งยาวสี่สิบวา กว้างห้าวา หลังคาจาก ฝาจาก

ที่พักอุบาสก อุบาสิกาจัดแยกให้อยู่คนละที่ห้าหลัง ยาวหลังละ สี่สิบวา กว้างห้าวา

การปลูกสร้างที่พักชั่วคราวเหล่านี้สิ้นเงินไปประมาณหนึ่งแสนเศษ ศาลาโรงพิธีสิ้นเงินหนึ่งแสน หกหมื่น ห้าพัน ช่อมถน รอบวัดโดยมีคุณหญิงวาศฯ เป็นผู้ทำ สิ้นเงินหกหมื่น รวมทั้งหมดสิ้นเงินสองแสนเศษ และอุปกรณ์อื่นๆ ที่จะต้องใช้จ่ายในงานนี้มีอีกมากมาย เงินที่มีอยู่ก็ค่อยๆ หมดไปทุกที แต่ก็ได้มาทุกวัน

พอข้างขึ้น เดือนเม.ย. ก็ได้จัดเตรียมการเป็นการใหญ่ญาติโยม พระเณร ที่อยู่ต่างจังหวัดได้เดินทางเข้ามาประชุมกันเป็นจำนวนมาก นาคที่มาสัมภรบวชทั้งหญิงและชายมากมายทวีขึ้นทุกทีจนเลยจำนวนที่ได้กำหนดไว้แต่เดิม ถึงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็ได้เริ่มบวชนาค ในการบวชนาคนี้ได้มีมนต์พระอุปัชฌาย์มาหลายองค์ คือ

๑. สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ วัดมกุฏกษัตริยาราม
๒. พระพรหมมณี วัดบวรนิเวศนินหาร
๓. พระศาสนโสภณ วัดราชาธิวาส
๔. พระธรรมดิลก วัดบรมนิวาส
๕. พระธรรมปิฎก วัดพระศรีมหาธาตุ
๖. พระญาณรักจิต วัดบรมนิวาส

นอกจากนี้พระอุปัชฌาย์ที่เป็นเพื่อนบ้าง ศิษย์บ้างช่วยกัน เพราะพิธีบวชนาคได้กลายเป็นเรื่องใหญ่โต จึงได้มอบเรื่องนี้ให้พระอาจารย์แดง เป็นผู้ฝึกหัดอบรมสั่งสอนนาคตลอดงาน และให้เป็นพระอุปัชฌาย์ด้วย นอกจากนี้ก็มี พระครูวิริยงค์ จ.จันทบุรี พระอาจารย์สีลา จ.สกลนคร ได้เป็นพระอุปัชฌาย์ด้วย ช่วยกันฝึกซ้อมจัดบริการในการบวชพระบวชเณรจนสำเร็จ

สรุปแล้วการพิธีบวชนี้มีคนช่วยทั้งหมด โดยไม่ต้องจ่ายเงินกองกลาง บวชจนกระทั่งไม่มีนาคจะให้เขาบวช ต้องประกาศงดรับเจ้าภาพบวชนาคทางเครื่องกระจายเสียง ในพิธีบวชนี้มีคณะศิษย์เป็นเจ้าภาพในการบวช คิดเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ ๑๓๘,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสามหมื่นแปดพันบาทเศษ)

พิธีบวชเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๑ ถึง ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ผู้บวชในงานครั้งนี้จำนวนระเภทดังต่อไปนี้ คือ

อุปสมบทพระภิกษุ มีจำนวน ๖๓๗ รูป
บรรพชาสามเณร มีจำนวน ๑๔๔ รูป
บวชอุบาสิกา (ชี) มีจำนวน ๑,๒๔๐ รูป
บวชพราหมณ์ มีจำนวน ๓๔๐ คน
บวชตาปะขาว มีจำนวน ๓๔ คน
บวชพราหมณ์ มีจำนวน ๑๒ คน
รวมจำนวนนักบวชทั้งสิ้น ๒,๔๐๗ ท่าน

ในงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษ ได้กำหนดกิจวัตรประจำบรรดาพุทธบริษัท ไว้ดังต่อไปนี้

เวลาเช้า

๑. หลังจากพระฉันจังหันเสร็จแล้ว มีการสวดมนต์ถวายนมัสการพระบรมธาตุ
๒. สวดมนต์ถวายพรพระ
๓. นั่งสมาธิ

เวลาบ่าย

๑. สวดมนต์ถวายนมัสการพระบรมธาตุ
๒. สวดมนต์สมโภช
๓. นั่งสมาธิหรือแสดงธรรมะ

เวลา ๑๖.๐๐ น. หยุดพัก

เวลา ๑๗.๐๐ น. เริ่มเข้าสู่ที่ประชุม แล้วสวดมนต์ถวายนมัสการพระบรมธาตุเวียนเทียน สวดพุทธาภิเษก สวดมนต์สมโภช นั่งสมาธิจนถึงเวลา ๒๔.๐๐ น. ให้ปฏิบัติเช่นนี้ตลอดไปจนเสร็จงาน

ในระหว่างกำลังทำงานนี้อยู่ ก็ได้ดำริขึ้นอีกอย่างหนึ่งว่า อยากจะทอดผ้าป่าที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อเป็นการทดแทนความคิดที่เสียไป คือเรื่องมีว่า

ครั้งแรกได้ดำริตั้งมูลนิธิเป็นส่วนกลางของคณะสงฆ์ไทย จึงได้ทำรายงานกราบเรียนสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดมกุฏกษัตริยาราม มีใจความว่า “นิedyกัตของพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ทุกรูปในประเทศไทย ขอให้ท่านเสียสละเสีย ๑ เดือนในเดือน ๖ นี้เพื่อเป็นเครื่องระลึกในโอกาสที่ได้จัดการฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษ ส่วนตัวเองจะได้หาเงินทุนมาสมทบด้วย ขอให้สมเด็จพระเจ้าได้นำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมคณะสังฆมนตรีด้วยว่า จะเห็นด้วยกับความคิดเห็นอันนี้หรือไม่ประการใด”

สมเด็จพระเจ้าได้เอ่ยขึ้นคำหนึ่งจับใจเรามากกว่า “ผมให้ทั้งหมด ๑ เดือน ท่านต้องการบริหารอย่างอื่นอีกในงานนี้ ก็ยินดีจะช่วยเหลือ เมื่อได้ฟังแล้วนึกในใจว่า สาธุสาธุ สาธุ”

ในที่สุดสมเด็จพระเจ้าได้เห็นชอบด้วยในความคิดอันนี้ จึงได้นำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมสังฆมนตรีได้ทราบภายหลังว่า ในที่ประชุมสังฆมนตรีวันนั้นต่างองค์ต่างเกียงกัน เป็นอันไม่สำเร็จ

เมื่อเป็นดังนี้จึงคิดทอดผ้าป่าถวายหลวงพ่อกั้วมรดคึกว่า จึงได้นำความคิดนี้ถวายพระพร พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี ขอให้พระองค์ท่านทรงเป็นเจ้าของภาพในกองผ้าป่าทั้งหมดเป็นจำนวน ๑๖ กอง (กองหนึ่งให้ ถวายหลวงพ่อกั้วมรดค) พระองค์ยินดีทรงเป็นเจ้าของภาพ ให้ความสะดวก พระองค์ท่านได้รับสั่งให้บริษัท บริวาร ตลอดจนกระทั่งเจ้านาย และพระบรมวงศานุวงศ์มีคณะองคมนตรี เป็นต้น ให้จัดเตรียมการต้อนรับกองผ้าป่าอย่างเต็ม ขนาด จึงได้จัดกองผ้าป่าขึ้น ได้มูลค่าบัจจัยประมาณ ๓ หมื่นบาทเศษ แบ่งให้กองผ้าป่า ๑๕ กองๆ ละ ๓๐๐ บาทเศษ เงินที่เหลือจากนี้ถวายหลวงพ่อกั้วมรดค เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๒๔,๑๒๒.๓๐ บาท (สองหมื่นสี่พันหนึ่งร้อย ยี่สิบสองบาทสามสิบสตางค์) โดยตั้งเป็นบุญนิธิชื่อว่า “บุญนิธิ ๒๕๐๐ ปี คณะศิษย์พระอาจารย์ดี วัดโสภณาราม” เพื่อเก็บดอกผลจากบุญนิธินี้ส่งเข้าบำรุงวัดพระศรีรัตนศาสดารามต่อไป ต่อมาได้นำส่งสมทบภายหลังอิกรวมเป็นเงิน บุญนิธิทั้งหมด ๕ หมื่นบาทเศษ

วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๐๐ ตรงกับวันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๖ ได้นำขบวนแห่พระพุทธรูป พระบรมธาตุ และกองผ้าป่า ๑๓ กอง จากวัดโสภณารามไปทอดที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ประดิษฐาสารี ได้มีรับสั่งให้ทางสำนักพระราชวังจัดการต้อนรับ ได้มีการแห่รอบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดา ราม ๓ รอบ องค์ท่านพร้อมทั้งคณะองคมนตรี ได้เสด็จมารับกองผ้าป่าในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ท่าน ได้มีรับสั่งให้ทางสำนักพระราชวังจัดภัตตาหารถวายพระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่ได้รับนิมนต์มารับกองผ้าป่ารวม ๑๕ รูป พระเถระที่พระองค์ท่านนิมนต์มานั้น โดยมากนิมนต์จากวัดต่างๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมี อุปการะมาแต่กาลก่อน เมื่อได้ถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์เรียบร้อยแล้ว พระองค์ท่านก็ได้นำถวายกองผ้าป่าแก่ พระเถระที่ได้นิมนต์มาในวันนั้น

เมื่อเสร็จพิธีถวายกองผ้าป่าแล้วได้นำขบวนแห่ออกจากวัดพระศรีรัตนศาสดารามไปประดิษฐานที่วัดพระศรีมหาธาตุ อำเภอบางเขน ซึ่งได้ขอจากทางราชการและได้รับอนุญาตแล้ว

ถึงวัดพระศรีมหาธาตุแล้วทำพิธีรับต้นโพธิ์ ๒ ต้น แห่เวียนพระอุโบสถ ๓ รอบ ประกอบพิธีตามทางการ เสร็จแล้ว นำ ขบวนแห่เคลื่อนออกจากวัดพระศรีมหาธาตุ ไปยังจังหวัดฉะเชิงเทรา ต่อจากนั้นคณะศิษย์ได้นำพระบรมธาตุ ต้นโพธิ์ ไป ทำการฉลองที่สวนพุทธรักษา อำเภอบางบัวทอง ๑ คืน

รุ่งขึ้น วันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๐๐ พระฉันจังหันแล้ว นำพระพุทธรูป พระบรมธาตุ ต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ลงสู่ขบวน แห่ทางเรือจากอำเภอบางบัวทอง ล่องลงมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา จนกระทั่งถึงท่าศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ คณะกรรมการทางวัดโสภณาราม พร้อมทั้งผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ ข้าราชการและพุทธบริษัทได้มาต้อนรับ อย่างคับคั่ง นำขบวนขึ้นจากเรือ แล้วแห่จากศาลากลางเข้าตลาดเมืองสมุทรปราการ นำขบวนแห่ไปจนถึงวัดโสภณารามในตอนบ่าย ฝ่ายพุทธบริษัททั้งหลาย มีเจ้าคุณอมรมุนี วัดจันทนาราม เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี เป็นหัวหน้าต้อนรับ ขบวนแห่ เมื่อถึงวัดโสภณารามแล้วได้นำขบวนแห่เวียนศาลา ๓ รอบ แล้วนำขึ้นประดิษฐานไว้บนศาลาโรงพิธีพุทธาภิเษก ได้ทำการถวายนมัสการพระบรมธาตุ พระพุทธรูป ต้นโพธิ์และพระสถูปเจดีย์ เสร็จแล้วพักผ่อน เวลา ๑๘.๐๐ น. ตีระฆังประชุมสวดมนต์สมโภช สวดพุทธาภิเษก เวียนเทียน มีพุทธบริษัทมาร่วมสมโภชกันมากมาย

รุ่งขึ้นเช้า วันขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ตรงกับวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๐๐ ได้ทำพิธีปลุกต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ที่วัดโสภณาราม รวม ๔ ต้น ได้มาจากวัดพระศรีมหาธาตุ ๒ ต้น อีก ๒ ต้น ได้มาจากประเทศอินเดีย ต่อมาได้มีศิษย์นำต้นโพธิ์จาก ประเทศอินเดียมาถวายอีก ๒ ต้น ปัจจุบันนี้ที่วัดโสภณารามจึงมีต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์รวม ๖ ต้น

ต่อจากนั้นก็ได้อำนาจสมโภชกันตลอดมา อยู่มาวันหนึ่งการเงินชักเบาบาง ฝ่ายคณะกรรมการได้ประชุมหารือกัน จัดทำหนังสือเรียนเพื่อขอความช่วยเหลือจากคณะรัฐบาล มีนางกิมเหรียญ กิ่งเทียน และนางตุน โกศลวิตร เป็นหัวหน้า ได้จัดทำหนังสือขึ้น ๑ ฉบับ แล้วนำมาอ่านให้ฟัง ใจความในหนังสือนั้นมีว่า ขอเรียนนายรัฐมนตรี คือจอมพล ป.พิบูลสงคราม ให้ช่วยเหลือเป็นเงินจำนวน ๕ หมื่นบาท เมื่อได้ทราบเช่นนั้น เขาอ่านให้ฟังยังไม่ทันจบ ก็สั่งให้เผาไฟทิ้งทันที แล้วพูดกับเขาว่า “ไม่มีเงินในงานครั้งนี้ยอมตาย” ในที่สุดเงินก็ได้ทยอยเข้ามาเรื่อยๆ ไม่ขาด บางท่านก็ได้มาช่วยเหลือพระ ๓ วันบ้าง ๗ วันบ้าง เป็นเงินบ้าง ไร่บ้าง ในงานนี้ได้มีการสวดพุทธาภิเษกอยู่ถึง ๑๕ วัน โดยมี พลตรีพงษ์ ปลูกณกันต์ เจ้ากรมการขนส่งทหารบก เป็นเจ้าภาพพุทธาภิเษกตลอดงาน

คุณหญิงวาด เลขวณิชธรรมวิทย์ รับพระมาสวดมนต์ ๓ วัน ๆ ละ ๑๐ รูปพร้อมด้วยเครื่องไทยทาน และเป็นเจ้าภาพเลี้ยงพระอีก ๗ วัน ๆ ละ ๓๕๕ รูป มีเทศน์ ๒ ถิ่นซ์ มีสวดคงเด็ก ๑ ถิ่น มีการลอยกระทง และจับสลากให้รางวัลแทน การทิ้งกระดาษ คุณนายทองสุข ชุ่มไพโรจน์ เป็นเจ้าภาพเลี้ยงพระ ๓๐๐ รูป ๗ วัน นอกจากนี้ยังมีชาวจีนมาเลี้ยงอาหารเจช่วยอีกหลายวัน และมีญาติโยมคณะศิษย์จัดให้มีการเทศน์สังคายนาอีก ๑๑ เจ้าภาพ ชุดหนึ่งใช้จ่ายเป็นประมาณ ๕,๐๐๐ บาท

นอกจากนี้ทางด้านโรงครัวก็มีผู้ศรัทธามาบริจาคอาหาร ถ้วยชาม ข้าวสาร ฟืน ถ่านทุกอย่าง โดยมากไม่ค่อยได้ซื้อ มีแต่ผู้มีศรัทธานำมาบริจาคเป็นส่วนมาก ฉะนั้น ทางโรงครัวจ่ายเป็นค่ากับข้าววันหนึ่งๆ ไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท ฝ่ายคณะศิษย์ต่างคนต่างได้ช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ

ฝ่ายพยาบาล ได้รับความช่วยเหลือจาก พลตรี ถนอม อุปถัมภ์านนท์ นายแพทย์ใหญ่ทหารบก และคุณหญิงสุใจใจ ได้ส่งหน่วยพยาบาล พร้อมด้วยนายแพทย์และนายสิบพยาบาลมาประจำตลอดงาน เพื่อช่วยรักษาพยาบาลคนป่วยระหว่างงาน

ฝ่ายรักษาความสงบและจราจร มี พ.ต.อ. สุดสงวน ตันตติย์ หัวหน้ากองสวัสดิภาพประชาชน กรมตำรวจ ได้ตั้งให้ตำรวจจราจรไปรักษาการณ์จนตลอดงาน พร้อมทั้งส่งรถดับเพลิงมาประจำตลอดงาน ๑ คัน

ระหว่างนี้การงานก็ดำเนินไปด้วยดี การเงินก็สะดวกขึ้น กิจวัตรประจำวันก็ทำไปตามเคย การบวชก็มีทุกวัน ตลอดงานคืนฟ้าอากาศอำนวยให้เป็นอย่างดี ในงานนี้ไม่มีเหตุร้ายเกิดขึ้น ปลอดภัยดีทุกด้าน มีบ้างเล็กน้อยก็ไม่สำคัญอะไรเลย

วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๐๐ ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เจ้าภาพได้ทำการหล่อพระพุทธรูปรวม ๔ องค์ หน้าตักกว้าง ๘๐ เซ็นติเมตร คุณหญิงวาด เลขวณิชธรรมวิทย์เป็นเจ้าภาพ ๒ องค์ (องค์หนึ่งหล่อถวายท่านพ่อ อีกองค์หนึ่งเพื่อตัวคุณหญิงวาดฯ เอง) พระยาเลขวณิชธรรมวิทย์ เป็นเจ้าภาพ ๑ องค์ พ.ต.ท. หลวงวีระเดชกำแหง และคุณนายน้อย วีระเดชกำแหง เป็นเจ้าภาพ ๑ องค์ ราคาองค์ละ ๖,๗๕๐ บาท นายกวางหัง แซ่เหี้ย พร้อมทั้งบุตรภริยาหล่อถวายอีก ๑ องค์ได้ทำการหล่อตั้งแต่งานมาชมบูชา นำมาสมทบในงานนี้ด้วย ราคา ๓๔,๐๐๐ บาท รวมทั้งค่าฉลองเสร็จ พระพุทธรูปเหล่านี้ทางวัดไม่ต้องจ่ายเงิน เจ้าภาพจ่ายเอง คิดเป็นเงินทั้งสิ้น ๖๑,๑๖๐ บาท ได้ทำการสมโภชจนสำเร็จ

ฝ่ายมหรสพไม่ค่อยมีคนสนใจ เพราะตั้งใจมาทำศาสนพิธีมากกว่า คณะศิษย์ชาวจีนนำเงิน ๑ โรงมาช่วย ๓ ถิ่น คุณวาริณัยกุล อำเภอกาฬใหญ่ นำละครมโนห์ราและหนังดูลงอย่างละ ๑ ชุด มาช่วย อยู่จนตลอดงาน มีหมอลำอีสาน ๑ ชุด

แอมวอยู่ ๑ คืน ก็ต้องเลิกมีภพยนตร์มาช่วยอีก ๒ จอ กิจการเหล่านี้ไม่ต้องจ่ายเป็นเพราะคณะศิษย์นำมาช่วย

ได้ทำการฉลองอยู่อย่างนี้ โดยวิธีการสวดมนต์สมโภช เวียนเทียน สวดพุทธาภิเษก นั่งสมาธิ มีการแสดงธรรมะ ได้
นิมนต์พระเถระชั้นผู้ใหญ่มาช่วยแสดงธรรมะ อาทิ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดมกุฏฯ ได้มาเทศน์โปรด ๑ กัณฑ์ พระศา
สน โสภณ มาเทศน์ ๑ กัณฑ์ นอกนั้นก็แสดงธรรมเป็นครั้งเป็นคราว เจ้าของแสดงเองบ้าง พระอาจารย์ต่อแสดงบ้าง
ได้บำเพ็ญกิจวัตรอย่างนี้ จนถึงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๐๐ สรุปล้างงานครั้งนี้มีสถิติรายรับรายจ่ายทั้งหมด
ดังต่อไปนี้

ยอดรายรับ ถึงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม จำนวน ๘๔๐,๓๔๐.๔๕ บาท

ยอดรายจ่าย ถึงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม จำนวน ๔๓๑,๓๒๖.๗๕ บาท

หักแล้วคงเหลือเงิน ๓๐๙,๐๑๓.๗๐ บาท

(สามแสนเจ็ดพันสิบสามบาทเจ็ดสิบลีตดงค)

เงินทั้งหมดนี้เป็นเงินที่พุทธบริษัทได้บริจาคด้วยจิตใจศรัทธา นอกนั้นเป็นเงินแห่ง เช่นบวชนาค เจ้าภาพจัดกันเอง
กองกลางไม่รับเงินจำนวนนี้ เทศน์สังคายนา เลี้ยงพระสวดมนต์ สร้างพระพุทธรูป สร้างศาลา โรงพิธี ซ่อมถนนเข้าวัด
สวดกตึก เหล่านี้เป็นประเภทเงินแห่ง รวมแล้วหยบๆ เป็นเงินประมาณ ๓ แสนเศษ เมื่อเสร็จงานแล้วเหลือเงินสด
อยู่ในบัญชีเป็นจำนวนเงิน ๓๐๙,๐๑๓.๗๐ บาท (ซึ่ง พ.ต.ท. หลวงวีระเดชกำแหง ได้ฝากไว้ในธนาคาร ตามคำสั่งของ
ท่านพ่อ เงินจำนวนนี้ได้ใช้จ่ายสมทบทุนบำรุงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ๓ หมื่นบาท และก่อสร้างเพิ่มเติมภายในวัด
อาทิเช่น ซ่อมเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพร้อมทั้งเสาและสายไฟ สร้างโรงครัวถาวร สร้างพระอุโบสถสำรองชั่วคราว ฯลฯ
รายละเอียดรายจ่ายเหล่านี้อยู่กับ พ.ต.ท. หลวงวีระเดชฯ ท่านพ่อได้ตรวจดูแล้ว ส่งหลักฐานการจ่ายให้ พ.ต.ท. หลวงวีระ
เดชฯ เก็บรักษาไว้ เงินเหลือนอกจากนี้ ได้มอบให้คณะกรรมการก่อสร้างพระอุโบสถและพระเจดีย์ เพื่อดำเนินการ
ก่อสร้างต่อไป พระอุโบสถนั้นได้เริ่มลงมือก่อสร้างตั้งแต่วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๐๒ ตามแบบแปลนของกรม
ศิลปากร)

ในพิธีฉลองครั้งนี้ มีคณะสงฆ์ พุทธบริษัทมาร่วมอนุโมทนา ตลอดจนกระทั่งพระเถระ อุบาสก อุบาสิกา ถึง ๔๕
จังหวัด ต่อจากนั้นก็เป็นอันสำเร็จการ การจัดงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐

ต่อมาเวลาจวนเข้าพรรษา ได้มีเจ้าภาพคนหนึ่ง ชื่อนายธนบูลย์ ภิमानนท์ พร้อมด้วยภริยาและบุตร สร้างพระพุทธรูป
ถวายในปี ๒๕๐๐ นี้อีก ๑ องค์ คิดราคาก่อสร้างเป็นเงิน ๗๕,๐๐๐ บาท หนัก ๔ สอก ๔ นิ้ว ทำการฉลองและ
สร้างแท่นอีก รวมทั้งสิ้นเงินทั้งหมด ๑ แสน ๕ พันบาทเศษ

ระหว่างอยู่จำพรรษา ยังคงมีพระ เณร อุบาสิกา ซึ่งได้บวชเมื่องานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษ และยังคงบวชอยู่
ร่วมกัน บำเพ็ญกุศลต่อมาในพรรษาอีกเป็นจำนวนมาก

เมื่อออกพรรษาแล้ว ต่างคนต่างกลับไปเยี่ยมบ้านของตน ยังคงเหลืออยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้ก็ยังมีส่วนตัวเราได้อ
ออกไปเยี่ยมความทุกข์สุขของคณะศิษย์ที่ได้มาร่วมงานสมโภชครั้งนี้หลายแห่ง

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ นี้ได้รับแต่งตั้งสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอกในนามว่า “พระครูสุทธธัมมาจารย์” เมื่อ

วันที่ ๕ เดือนธันวาคม ๒๕๕๕ ซึ่งตนของตนไม่เคยคิดนึกและไม่รู้ตัว ต่อจากนั้น เมื่อออกพรรษาแล้วก็ได้ขึ้นไปเยี่ยม จังหวัดลำปาง ออกไปสร้างพระเจดีย์สัก ๑ องค์ที่ถ้ำพระสบาย เมื่อได้ไปถึงจังหวัดลำปางก็ได้ทราบว่า ได้มีต้นโพธิ์ เกิดขึ้นแล้ว๑ ต้น ที่หน้าถ้ำพระสบาย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ บัดนี้ต้นโตสูงแล้วรู้สึกดีใจมาก ในที่สุดก็ได้สร้างพระเจดีย์ไว้องค์หนึ่งแล้วบรรจุพระบรมธาตุไว้ที่ถ้ำนั้น มีเจ้าแม่สุข ฅ ลำปาง คุณนายกิมเหรียญ กิ่งเทียน แม่เลี้ยงเต่า จันทรวินโรจน์ และคณะอุบาสก อุบาสิกา ได้ช่วยร่วมมือกันเป็นผู้อุปการะ พร้อมคณะศิษย์ทั้งพระและฆราวาสช่วยกันจนสำเร็จสมความปรารถนา ได้นำต้นโพธิ์อินเดีย ๑ ต้นไปปลูกไว้ที่ถ้ำด้วย

ต่อจากนั้น ได้เดินทางไปเชียงใหม่ อุดรดิตถ์ พิษณุโลก นครสวรรค์ ลพบุรี เทียวจาริกสังฆจรไปในระหว่างเวลาออกพรรษาทุกปี การทำเช่นนี้ ก็เพราะได้คิดเห็นว่า การที่จะอยู่ประจำวัดเฉยๆ ก็เปรียบเหมือนรถไฟที่จอดนิ่งอยู่ที่สถานี หัวลำโพง ประโยชน์ของรถไฟที่จอดนิ่งอยู่กับที่มีอะไรบ้าง ทุกคนคงตอบได้ ฉะนั้น ตัวเราจะมานั่งอยู่ที่เดียวนั้น เป็นไปไม่ได้จำเป็นจะต้องออกสังฆจรอยู่อย่างนี้ตลอดชาติ ในภาวะที่ยังบวชอยู่

การประพฤติเช่นนี้ บางครั้งหมู่คณะก็ตำหนิโทษ บางคราวก็ได้รับคำชมเชย แต่ตนเองเห็นว่าได้ผลทั้งนั้น เพราะได้รู้จักภูมิประเทศ เหตุการณ์ ขนบธรรมเนียมประเพณีของพระศาสนาในที่ต่างๆ บางอย่างบางชนิดเราอาจเียงกว่าเขา บางอย่าง บางหมู่คณะ บางสถานที่เขาอาจดีกว่าเรา ฉะนั้น การสังฆจรไปจึงไม่ขาดทุน นั่งอยู่นิ่งๆ ในป่าก็ได้ประโยชน์ ถ้างั้นไหนเขาเียงกว่าเรา เราก็เป็นอาจารย์ให้เขา หมูไหนฉลาดกว่าเรา เราก็ยอมคนเป็นศิษย์เขา ฉะนั้น การสังฆจรไปมา จึงไม่เสียประโยชน์ อีกประการหนึ่ง ที่เราชอบไปอยู่ตามป่าตามดงนั้น ได้เกิดความคิดหลายอย่างคือ

๑. เป็นประเพณีของพระพุทธเจ้า เพราะพระองค์ประสูติในป่า ตรัสรู้ในป่า ดับขันธปรินิพพานในป่า แต่ทำไมพระองค์ จึงสามารถทำความดีไปฝังไว้กลางพระมหานครได้ เช่น ได้ไปทรงขยายกิจการ พระศาสนาให้แก่พระเจ้าพิมพิสาร ราชานแห่งกรุงราชคฤห์ เป็นต้น

๒. พิจารณาเห็นว่าการหลบ ดึกว่าการสู้ เพราะเรายังไม่ได้เป็นผู้วิเศษ ตราบใดถ้าเราได้เป็นผู้มีหนังเหนียว สามารถทนทานต่อลูกปืน หอก ดาบได้แล้ว เราจึงควรอยู่ที่ชุมนุมชน ฉะนั้น จึงคิดว่าหลบดึกว่าสู้ คนที่รู้จักหลบ เขาบอกว่า “รู้จักหลบเป็นปึก รู้จักหลีกเป็นหาง” แปลความหมายว่า ลูกไปถ่อออกมาจากไข่ตัวเล็กๆ ถ้ามันเข้าใจหลบ มันก็ไม่ตาย มีโอกาสได้เติบโตออกปีกออกขน สามารถช่วยตนเองในกาลข้างหน้าได้ รู้จักหลีกเป็นหาง เช่นหางเสือที่วิ่งในน้ำ ถ้าคนถือท้ายรู้จักงัดหรือกด ก็สามารถนำเรือขึ้นวังหลบการเกยตอและหาดได้อย่างดี เรือจะหลบได้ต้องอาศัยหางเสือของคนเองเมื่อคิดได้เช่นนี้ จึงมีนิสัยชอบอยู่ป่า

๓. มานึกถึงหลักธรรมชาติ ก็เป็นสถานที่ที่สังคตสงบ ได้สังเกตเหตุการณ์ในภาวะของภูมิประเทศ เช่น สัตว์ป่าบางเหล่าเวลานอนนอนติดกับสัตว์ในบ้าน มันก็เป็นข้อเตือนใจได้ ตัวอย่างเช่น ไก่ป่า หูคว่าง ไหว หางกระดก ปีกแข็ง ขันสั้น วิ่งเร็ว บินไกล ลักษณะเหล่านี้เกิดจากไหน ได้นำมาเตือนใจแล้วเกิดความคิดว่า ไก่บ้าน ไก่ป่า เป็นสัตว์ตระกูลเดียวกันแต่ไก่บ้าน ปีกอ่อน ขันยาว หางตก รุ่มง่าม มีกิริยามารยาทต่างกัน ก็นึกได้ว่า เกิดจากความไม่ประมาท เพราะสถานที่นั้นมักมีอันตรายรบกวน จะไปทำตนเหมือนไก่บ้านก็ต้องเสริมงูเห่าและพังพอน

ฉะนั้น เวลาจะกิน จะนอน ลืมตา หลับตา มารยาทของไก่ป่าต้องเข้มแข็ง จึงจะปลอดภัยอยู่ได้ ตัวเราลั่นใจก็ฉนั้น ถ้าขึ้นแช่อยู่ในหมู่คณะก็เหมือนมิดเหมือนจอบปักจมอยู่ในพื้นดิน ทำให้สึกหรือได้ง่าย ถ้าถูกหินถูกตะไคร้ขัดถูอยู่เป็นนิจสนิมก็ไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ ใจของเราตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ฉะนั้น จึงชอบอยู่ในป่าเสมอมา เป็นการได้ประโยชน์ ได้คติเตือนใจหลายอย่าง

๔. มาระลึกถึงคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสอนในครั้งแรก ซึ่งเป็นประเพณีของสมณะเป็นคำสอนที่ชวนให้คิดอยู่มาก คือครั้งแรกพระองค์ทรงสอนธรรมะก่อนพระวินัย เช่นเวลาอุปสมบทได้สอนพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ แล้วก็สอนกรรมฐาน ทั้ง ๕ มีเกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เป็นต้น ต่อจากนั้นก็ให้โอวาทแก่ผู้บรรพชาอุปสมบท มีใจความอยู่ ๔ อย่าง คือ

(๑) ให้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร แสดงตนเป็นผู้ขอ แต่พระองค์ไม่ให้แสดงตนเป็นคนยากจน เช่น เขาให้เท่าไรก็ยินดีเท่านั้น

(๒) พระองค์ทรงสอนให้ไปอยู่ในที่สงัด ที่เรียกว่า “รุกขมุลเสนาสนะ” มีบ้านร้าง ฐานุญาคาร หิมมิขัง เจือมผา กูหา ถ้ำ สถานที่ต่าง ๆ เหล่านี้ มีปัญหาว่าพระองค์ทรงเห็นประโยชน์อะไรหรือ จึงได้สอนเช่นนั้น แต่ตัวเองก็นึกเชื่ออยู่ในใจว่า ถ้ำเรื่องเหล่านี้ไม่มีประโยชน์ พระองค์จึงไม่สอน ถึงกระนั้นก็ยังมีความรู้สึกถึงเลื่อมใสอยู่ จนเป็นเหตุให้สนใจในเรื่องนี้

(๓) พระองค์สอนให้ถือผ้าบังสุกุลเป็นเครื่องใช้สอย ตลอดจนให้ถือเอาผ้าพันศิทายมาใช้นุ่งห่ม ก็เป็นเหตุให้ตัวเองนึกถึงเรื่องตายว่า การนุ่งห่มผ้าพันศิทายมีประโยชน์อะไรบ้าง ข้อนี้พอได้ความง่ายๆ คิดดูโดยหลักธรรมดา ก็จะเห็นได้ว่า ของตายนั้นไม่มีใครต้องการอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งก็คือของตายเป็นของไม่มีพิษไม่มีโทษ

ในข้อนี้พอจะน้อมนึกตรึกตรองได้อยู่บ้าง ว่าพระองค์ได้สอนไม่ให้เป็นผู้ทะนงตัวในปัจจุบัน

(๔) พระองค์สอนให้บริโภครักษาโรคที่หาได้อย่างง่ายๆ เช่นให้ฉันยาดอกด้วยน้ำมูตรเน่า

คำสอนต่างๆ ของพระองค์ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ เมื่อเราได้รับฟังเข้าแล้วเป็นเหตุให้เกิดความสนใจ แต่เมื่อสรุปแล้ว จะได้รับผลหรือไม่ได้รับผลก็ตาม แต่เรามีความเชื่อมั่นอยู่อย่างหนึ่งว่าพระองค์ไม่ใช่บุคคลที่มั่งงาย เรื่องใดที่ไม่มีเหตุผล พระองค์คงไม่ทรงสั่งสอนเป็นอันขาด

ฉะนั้น จึงได้มาระลึกนึกคิดว่า ถ้าเราไม่เชื่อในคำสอนของพระองค์ เราก็ควรยอมรับนับถือตามโอวาท หรือถ้าเราไม่เชื่อความสามารถของผู้สอนเรา เราก็ควรทำตามไปก่อน โดยฐานะที่ทดลองดูเพื่อเป็นการรักษาสังขประเพณี ระเบียบแบบแผนของผู้ที่เราเคารพนับถือกราบไหว้เอาไว้ก่อน

อีกประการหนึ่งได้ระลึกถึงคำพูดของพระมหากัสสปะ ซึ่งเป็นผู้ถือเคร่งครัดในรุดงค์ เช่น ถือการอยู่ป่า ฉันทอาหารแต่เมื่อเดียว ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ท่านได้ขอปฏิบัติตัวของท่านอย่างนี้ตลอดชีพ ในเรื่องนี้พระองค์ได้ทรงซักถามพระมหากัสสปะว่า “ท่านเป็นผู้สิ้นอาสวะแล้ว ท่านชวนชวายเป็นเหตุอะไร” พระมหากัสสปะตอบว่า “ข้าพระองค์มุ่งประโยชน์ของกุลบุตรผู้จะเกิดตามมาสุดท้ายภายหลังไม่ได้มุ่งประโยชน์ส่วนตัว เมื่อข้าพระองค์ไม่ทำ จะเอาใครเป็นตัวอย่าง เพราะการสอนคนนั้นถ้ามีตัวอย่างสอนได้ง่าย เปรียบเสมือนการสอนภาษาหนังสือ เขาทำแบบหรือรูปภาพประกอบการสอน เป็นเหตุให้ผู้เรียน เรียนได้สะดวกขึ้นอีกมาก ถ้าพระองค์ประพฤติเช่นนี้ฉันใด ก็ฉันนั้น”

เมื่อได้ระลึกถึงคำพูดของพระมหากัสสปะ ซึ่งได้ทูลตอบพระบรมศาสดาเช่นนี้ ก็สงสารพระมหากัสสปะท่านอดสำหัตราคราทรมาณ ถ้าเปรียบในทางโลกท่านก็เป็นถึงมหาเศรษฐี ควรได้นอนที่นอนที่ดีๆ กินอาหารที่ประณีต ตรงกัน

ข้าม ท่านกลับสู่อุตสาหกรรมลำบากนอกกลางคืน กินกลางหูกว่า ฉันทหารก็ไม่ประณีต เปรียบเทียบกับตัวเราเสมอ เพียงแค่นี้ จะมาหาแต่ความสุขใส่ตัวแค่อามิส ก็บังเกิดความละอายใจ สำหรับพระมหากษัตริย์เวลานั้นท่านจะบริโภคอาหาร นั่ง นอน ในที่สวยงามเท่าไรก็ตาม ย่อมไม่มีปัญหาใดๆ ที่จะเป็นไปได้เพื่ออวัยวะเสียดแล้ว แต่ว่าเป็นของไม่แปลก ท่านกลับเห็นประโยชน์ที่จะเกิดแก่บรรดาสาธุชน

ฉะนั้น เรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ ส่วนแต่เป็นข้อสะกิดใจเรามาตั้งแต่เริ่มบวชในครั้งแรก

เมื่อพูดถึงเรื่องการอุปฐาก ก็เป็นของแปลกประหลาดเตือนใจเรามาก เช่น บางคราวได้มองเห็นความตายอย่างใกล้ชิด และได้รับคำเตือนใจหลายอย่าง บางคราวก็เกิดจากคนในป่า บางคราวก็เห็นพฤติกรรมของสัตว์ในป่า สมัยหนึ่ง มีดาแก่ชายแก่สองคนผิวเมื่อย พากันไปตักน้ำมันยางในกลางคองใหญ่ เผอิญไปพบหมีใหญ่ตัวหนึ่ง ได้เกิดการต่อสู้กันขึ้น เมื่อยเห็นขึ้นต้นไม้ทัน แล้วร้องตะโกนบอกตัวว่า “ถ้าสู้มันไม่ไหว ให้ลงนอนหงายนิ่งๆ ทำเหมือนคนตาย อย่ากระตุกกระดิก” ฝ่ายตัวพอได้ยินเมื่อยร้องบอกดังนั้นก็สยดสยองใจ จึงแกล้งล้มลงนอนแผ่ลงกลางพื้นดิน และนอนนิ่งๆ ไม่ไหวตัว เมื่อหมีเห็นดังนั้นก็ขึ้นคร่อมตัวดาแก่ไว้ ปลดปล่อยปล่อยดิน ไม่ตะปบดาแก่อีก เป็นแต่มองดูดาแก่ที่กำลังนอนหงายอยู่นั้น ดาแก่ก็ได้แต่นอนบริกรรมภาวนาได้คำเดียวว่า “พุทโธ พุทโธ” พร้อมทั้งนึกในใจว่า “เราไม่ตาย” หมีก็ตั้งขา ตั้งศีรษะแกล้งใช้ปากคันตัวแกทางซ้ายทางขวา แก้ทำเป็นนอนตัวอ่อนไปอ่อนมาไม่ยอมพิน หมีเห็นดังนั้นก็คิดว่าดาแก่คงตายแล้ว มันจึงหนีไป ต่อจากนั้นสักครู่หนึ่งแก็ลุกขึ้น เดินกลับบ้านกับเมื่อย บาดแผลที่แก็ได้รับคือหัวถลอกปอกเปิกแต่ไม่ตาย แก็สรุปให้ฟังว่า “สัตว์ป่าต้องเป็นอย่างนี้ ถ้าเราเห็นว่าจะสู้ไม่ไหว ต้องทำตัวเหมือนคนตาย”

เมื่อเราได้ฟังแก็เล่าแล้ว ก็ได้ความรู้ขึ้นอีกอย่างหนึ่งว่า คนตายไม่มีใครต้องการ เราอยู่ในป่าเราก็ควรทำตนเหมือนคนตาย ฉะนั้นใครจะว่าดีหรือชั่วประการใด เราต้องนั่งสงบกาย วาจา ใจ จึงจะรอดตาย เป็นอุทาหรณ์เตือนใจได้อีกอย่างหนึ่งในทางธรรมะว่า “คนที่จะพ้นตาย ต้องทำตนเหมือนคนตาย” ก็เป็นมรรคสติเตือนใจได้เป็นอย่างดี

อีกครั้งหนึ่ง ได้ไปพักอยู่ในคองใหญ่แห่งหนึ่ง วันหนึ่งเวลาเช้าสว่าง ได้พาลูกศิษย์ออกบิณฑบาต พอเดินผ่านคองไปได้ยินเสียงแม่ไก่ร้อง “กะต๊าๆ” ฟังเสียงดูเป็นเสียงไก่แม่ลูกอ่อน เพราะเมื่อส่งเสียงร้องแล้วไม่ยอมบิน จึงให้ลูกศิษย์วิ่งไปดู แม่ไก่ตกก็บินข้ามต้นไม้สูงหนีไป เห็นลูกไก่วิ่งอยู่หลายตัว มันพากันวิ่งหนีเข้าไปซุกซ่อนตัวอยู่ในคองใบไม้ร่วง แล้วทุกตัวก็นั่งเงียบ ไม่ยอมไหวตัวไม่ยอมกระตุกกระดิก แม้จะเอาไม้สี่ยี่เย็ด ก็ไม่ยอมกระตุกกระดิก เด็กลูกศิษย์ไปหาอยู่ที่พักหนึ่ง ไม่ได้พบลูกไก่เลยแม้แต่ตัวเดียว แต่เรานึกในใจว่ามันไม่ได้หนีไปไหน แต่มันทำตัวเหมือนใบไม้ร่วง ในที่สุดลูกไก่ตัวนั้นๆ จับไม่ได้สักตัวเดียว เรื่องนี้ก็เป็นเหตุให้นึกถึงสัญญาชาตญาณการป้องกันภัยของสัตว์ว่ามันก็มีวิธีการที่ฉลาด มันทำตัวของมันให้สงบ ไม่มีเสียงในคองใบไม้ร่วง จึงได้เกิดการนึกเปรียบเทียบขึ้นในใจตนเองว่า “ถ้าเราอยู่ในป่า ทำจิตใจให้สงบไม่ไหวตัวเช่นเดียวกับลูกไก่ เราก็ต้องได้รับความปลอดภัย พ้นความตายแน่นอน” ก็เป็นคติเตือนใจได้อีกเรื่องหนึ่ง

นอกจากนี้ เมื่อนึกถึงธรรมชาติอื่นๆ เช่น ต้นไม้ เถาวัลย์ สัตว์ป่า แต่ละอย่างเหล่านี้ ส่วนเป็นเครื่องปลุกใจได้เป็นอย่างดี เช่น เถาวัลย์บางชนิดพันต้นไม้ไม่มีลิ้วไปทิศทางอื่นต้องพันลิ้วไปทางทักษิณาวัตรเสมอ สังเกตเห็นเช่นนี้ก็มีสาระถึงตัวหากเราจะทำจิตใจก้าวไปสู่ความดีอันยิ่งยวด เราต้องเอาอย่างเถาวัลย์คือเดินทางทักษิณาวัตร เพราะพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงว่า “กายกัมมัง วจีกัมมัง มโนกัมมัง ปทกขิณัง” ฉะนั้น เราต้องทักษิณาวัตรคือ เวียนไปทางทักษิณเสมอ นั่นคือเราต่อสู้ทำตนให้เหนือกิเลสที่จะลุ่มลุ่มใจ มิฉะนั้น เราก็สู้เถาวัลย์ไม่ได้ ต้นไม้บางชนิดมันแสดงความสงบให้เราเห็นด้วยตา ที่เราเรียกกันว่า “ต้นไม้นอน” ถึงเวลากลางคืนมันหุบใบ หุบก้าน เมื่อเราไปนอนอยู่ได้

พุ่มไม้ต้นนั้น จะมองเห็นดาวเดือนอย่างถนัดในเวลากลางคืน แต่พอถึงเวลากลางวันแสงแดดไปบดบังทิวทัศน์แบบนี้ก็มีเรื่องเหล่านี้ที่ล้วนเป็นคติเตือนใจว่าขณะเรานั่งสมาธิหลับตาภาวนานั้น ให้หลับแต่ตา ส่วนใจเราต้องให้สว่างไสวเหมือนต้นไม้นอนในเวลากลางคืน ซึ่งใบไม้ไม่ปิดตาเรา เมื่อระลึกนึกคิดได้อย่างนี้ ก็ได้แลเห็นประโยชน์ของการอยู่ป่า จิตใจก็เกิดความห้าวหาญ ธรรมะธรรมโมที่ได้เรียนมา หรือที่ยังไม่ได้เรียนรู้ ก็ได้ศุภมีขึ้นเพราะธรรมชาติเป็นผู้สอน จึงได้มานึกถึงหลักวิทยาศาสตร์ของโลก ที่ทุกประเทศพากันทำฤทธิ์ทำเดชต่างๆ นานา และทำได้อย่างสูงๆ นำมาห้ศรัทธา ส่วนแต่ไม่ปรากฏว่ามีตำราในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยมาแต่ก่อน นักวิทยาศาสตร์พากันคิดได้จากหลักธรรมชาติ ซึ่งปรากฏมีอยู่ในโลกนี้ทั้งสิ้น เรามานึกถึงธรรมะก็มีอยู่ตามธรรมชาติเหมือนวิทยาศาสตร์นั่นเอง เมื่อคิดได้อย่างนี้ทั้งหมดห่วงในเรื่องการเรียน แล้วมาระลึกถึงพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย ล้วนแต่ได้เรียนสำเร็จจากหลักธรรมชาติทั้งนั้น ไม่ปรากฏว่าเคยมีตำรับตำรามานี้แต่ก่อน

ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ตัวเราจึงยอม ใ้ทางแบบและตำรา ต้นไม้บางชนิดมันนอนกลางคืน แต่ตื่นกลางวัน บางชนิดตื่นนอนกลางวันแต่ตื่นกลางคืน สัตว์ป่าก็เช่นเดียวกัน นอกจากนั้นยังได้ความรู้จากพฤกษชาติ ซึ่งมันคลาสรสในตัวของมันออก บางชนิดก็เป็นประโยชน์แก่ร่างกาย บางชนิดก็เป็นโทษแก่ร่างกาย อาทิ เช่น บางคราวเราเป็นไข้ เมื่อเข้าไปอยู่ใต้ต้นไม้บางชนิด อาการไข้ก็หายไป บางคราวเราสบายดี แต่พอเข้าไปอยู่ใต้ต้นไม้บางชนิด ชาติก็เกิดแปรปรวน บางคราวเราหิวข้าวหิวน้ำ แต่พอเข้าไปอยู่ใต้ต้นไม้บางชนิด อาการหิวเหล่านั้นก็หายไป การได้ความรู้ต่างๆ จากพฤกษชาติเช่นนี้ เป็นเหตุให้นึกถึงแพทย์แผนโบราณ ซึ่งนิยมสร้างรูปฤาษีไว้เป็นที่เคารพบูชา ฤาษีนั้นไม่เคยได้เรียนตำรายามาแต่ก่อน แต่มีความสามารถสอนแพทย์แผนโบราณให้รู้จักยารักษาโรคได้ โดยวิธีการเรียนธรรมชาติโดยทางจิตเหมือนอย่างตัวเราเอง น้ำ พื้นแผ่นดินหรืออากาศธาตุก็เช่นเดียวกัน

ฉะนั้น เมื่อทราบเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ เราก็ไม่ค่อยจะสนใจในเรื่องยารักษาโรค คือเห็นว่ามันมีอยู่ทั่วไป ส่วนที่ว่าเราจะรู้หรือไม่รู้ อันนั้นเป็นเรื่องของตัวเอง นอกจากนั้นยังมีคุณความดี อย่างอื่นที่จะต้องบริหารตัวเอง นั่นคืออำนาจแห่งดวงจิตที่สามารถทำให้สงบระงับลงได้อย่างไร ก็ยังมีคุณภาพสูงขึ้น ไปยิ่งกว่านี้อีกหลายสิบเท่า ซึ่งเรียกว่า “ธรรมโอสถ” สรุปแล้ว คุณประโยชน์ที่ได้รับในการอยู่ป่าที่สงบเพื่อปฏิบัติทางจิตนี้ เห็นจริงชัดข้อสงสัยในคำสอนของพระตถาคตได้เป็นข้อๆ ด้วยเหตุนี้ เราจึงยอมปฏิบัติตนเพื่อ “วิปัสสนาธุระ” ตลอดไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเนื่องที่ในการที่ได้ปฏิบัติทางจิตนี้ ถ้านำมาพรรณนาก็มีอยู่มากมาย แค่ว่าจะกล่าวแต่เพียงสั้นๆ เสมอเพียงเท่านี้